

UOVS-SASOL-BIBLIOTEEK 0109921

11106838670122000019

DIE FUNKSIE VAN DIE

POLITIEKE PARTY

IN DIE

BURGERSTAAT

('n Staatsfilosofiese Studie)

DIE FUNKSIE VAN DIE POLITIEKE PARTY
IN DIE BURGERSTAAT
('n Staatsfilosofiese Studie)

deur

JACOBUS CORNELIUS VAN ROOYEN

Verhandeling voorgelê ter vervulling van die
vereistes vir die graad

MAGISTER ARTIUM

In die Fakulteit van Lettere en Wysbegeerte
(Departement Staatsleer)

aan die

UNIVERSITEIT VAN DIE ORANJE VRYSTAAT.

Februarie 1970.

Studieleier:

Prof. H.J. Strauss.

DIE FUNKSIE VAN DIE POLITIEKE PARTY
IN DIE BURGERSTAAT
('n Statistiese Studie)

JACOBUS CORNELIUS VAN ROOYEN

Verhandeling voorgedra tot vervulling van die
vereistes vir die graad

MASTRER ARTIUM

In die Fakulteit van Lettere en Wysgerente

(Departement Staatsleer)

HIERDIE EKSEMPLAAR MAG ONDER
GEEN OMSTANDIGHED E UIT DIE
BIBLIOTHEEK VERLEEN WORD NIE

Stadsleer

Februarie 1970

Prof. H.J. Strauss

Universiteit van die Oranje-Vrystaat
BLOEMFONTEIN
- 3-4-1970
29.02
No. 109921
BIBLIOTHEEK

I N H O U D

Voorwoord	iv
Inleiding	vi
Hoofstuk I: DIE STAAT (BURGERSTAAT EN DIKTATUURSTAAT)	1
1. Inleiding	1
2. Die staat - 'n regsverband	2
(a) Funderingsfunksie	2
(b) Bestemmingsfunksie	4
(c) Samevatting i.s. die staat as regsverband	7
3. Burgerstaat en diktatuurstaat	8
4. Politieke party en een-party	16
5. Samevatting	22
Hoofstuk II: DIE OPKOMS VAN DIE POLITIEKE PARTY IN DIE BURGERSTAAT	23
1. Inleiding	23
2. Die voorwaarde	23
(a) Die geïndividualiseerde staat	23
(b) Polities-mondige burgery	29
3. Die opkoms van die politieke party	31
(a) Geskiedkundig	31
(b) Die politieke party 'n noodwendigheid?	33
(c) Wat is politiek?	35
(d) Die ontstaan	38
4. Die oorsprong van die politieke party	39
(a) Die rol van lewens- en wêreldbeskouing	39
(b) Die aard van die politiek en die partysplitsing	42
(c) Religieuse bepaaldheid	46
(d) Sintese	54
5. Samevatting	56
Hoofstuk III: DIE NORMATIENE INDIVIDUALITEITSTRUKTUUR VAN DIE POLITIEKE PARTY	58
1. Inleiding tot 'n struktuuranalise	58

2.	Die funderingsfunksie	63
3.	Die kwalifiserende funksie	69
	(a) Dooyeweerd se siening	74
	(b) Strauss se siening	77
	(c) Kritiese waardering	79
	(d) Die skadustruktuur-gedagte	81
	(e) Sintese	87
4.	Samevatting	88
Hoofstuk IV: DIE POLITIEKE PARTY SE PROGRAM VAN BEGINSELS		90
1.	Inleiding	90
2.	Die funksie van die beginselprogram	91
3.	Program en beginsel	95
4.	Partykarakter en grondslae van die owerheidsgesag	100
5.	Karakter van die staatsordening	101
6.	Die organisasie van die staatsverband- nasionaal en internasionaal	102
7.	Die burgerlike samelewing	106
8.	Omvang van die owerheidstaak	108
	(a) Probleemstelling en gevolgtrekking	108
	(b) 'n Gefundeerde kriterium	111
	(c) Samevatting i.s. omvang van die owerheidstaak	117
	(d) Implikasies vir die politieke party	117
9.	Samevatting	119
Hoofstuk V: POLITIEKE PARTYE EN DIE TOEKOMS VAN DIE BURGERSTAAT		121
1.	Inleiding	121
2.	Partikuliere belang en die algemene belang	122
3.	Die politieke opvoeding van die burgery	126
4.	Partyversplintering en die burgerstaat	133
5.	Burgerlike solidariteit en beginselhomogeniteit	137

6.	Christelike partypolitiek die finale eis	141
7.	'n Beskawingstaak - terug na God drie-enig	145
8.	Samevatting	148
	Literatuurlys	150

V O O R W O O R D

Met die voltooiing van hierdie verhandeling kan ek saam met vele ander studente met 'n mate van genoegdoening bedink dat dit die eerste stukkie werk is wat mens as „jou eie“ kan beskou.

Saam met hierdie gevoel van genoegdoening besef jy egter onmiddellik, as jy eerlik en selfkrities is, dat dit maar 'n baie beskeie poginkie is, gebore uit die eerste wankelende treë op die weg na akademiese ryping. Ten spyte van die besef dat dit vol swakhede en leemtes is, koester ons nogtans die hoop dat dit nie van alle waarde ontdaan is nie, en dat diegene wat moontlik daarin belang mag stel om hierdie werkie onder oë te neem, iets daarin sal vind waarby hulle kan baat.

In hierdie stadium van 'n mens se studieloopbaan kan jy nie anders as om, akademies gesproke, voorraad op te neem nie. Dit is dan wat jy tot die besef kom dat daar in hierdie breinvruggie wat jy so graag as jou eie wil beskou, maar bitter min sit wat oorspronklik is - dit is eintlik maar net die uitkoms van wat jy direk of indirek van jou leermeester ontvang het. Langs hierdie weg wil ek dan ook 'n woord van opregte dank en waardering aan my studieleier, prof. H.J. Strauss, uitspreek vir sy belangstelling, geduld en sterk akademiese leiding. Dit is voorwaar 'n voorreg om 'n mens se akademiese heil aan so 'n meester van sy vak te kan toevertrou.

Dit is seker van alle studente waar dat hulle eie denke en uitsigte op die werklikheid die onuitwisbare spore van hulle leermeesters se invloed sal vertoon. Waar die geesteswetenskappe vir die Christenmens vandag in die teken van afval en koersloosheid staan, het ek des te meer stof tot dankbaarheid vir die positiewe vormende invloed wat prof. Strauss se sterk Christelik-gerigte denke en optrede op my eie denke en persoonlikheid kon uitoefen.

In laaste instansie 'n woord van dank aan my moeder. Aan haar wat my met matelose opoffering en aanmoediging in staat gestel het om tot hier te kom, dra ek dan ook hierdie verhandeling op. Na die mens gesproke het ek alles aan haar te danke. Maar ons staan ook in nederige erkentlikheid teenoor Hōm, die Opperbeskikker van ons lewens.

SOLI DEO GLORIA.

J.C. van Rooyen.

DURBAN,
Februarie 1970.

I N L E I D I N G

'n Vlugtige ondersoek van die stateverskeidenheid van ons dag bring spoedig aan die lig dat daar nie 'n staat bestaan waarin daar nie van die „politieke party" sprake is nie - dit figureer prominent in die moderne staat. Hierdie prominensie wat dit geniet word voorts gedra deur 'n verreikende en belangrike rol wat dit in die staatslewe speel. Studente van die politieke dinamika (politieke prosesontleding van die behaviouralisme) wat die politieke party verby sien, sal dan ook spoedig ontdek dat hulle studieveld nouer as hulle vorsingsbelangstelling is.

Die politieke party is dus allesins 'n belangwekkende samelewingsverskynsel wat die noukeurige aandag van die student van die staatkunde vra en verdien. 'n Begrip van die essensiële funksie wat dit in die politieke lewe verrig, sal baie daartoe bydra om, met toepassing van hierdie verworwe begrip, ook die staatkundige lewe van 'n partikuliere staat in sy dinamiese ontplooiing en groei, beter te begryp.

Ten spyte van hierdie belangrike posisie wat die politieke party in die staatslewe beklee, het staatsleerkundiges tot onlangs maar min aandag daaraan bestee. Deesdae geniet dit egter heelwat aandag in publikasies oor die staatsleer. Ongelukkig is daar egter maar min wat oor hierdie onderwerp geskrywe word waarin dit veel verder gevoer word as 'n empiriese byeenbring van feitlike data en 'n vergelykende beskrywing. Ons doel met hiërdie verhandeling is om agter die sluier van „feitelikheid" te kom, en om die feite van die praktyk op deurgronde wyse te deurskou en te interpreteer ten einde 'n staatsfilosofiese uitsig oor hierdie so belangrike samelewingsvorm se karakter en funksie te verkry.

In bogenoemde verband wil ons duidelikheidshalwe meld dat hierdie geen behaviouralisties-vergelykende detailstudie van al die funksies waaraan die politieke party diensbaar gestel kan word, is nie. Tewens, met die engere begrip „funksie" was ons nie baie gemoeid nie, terwyl aspekte soos party-organisasie, partysisteme, die partykookus en gesags-

differensiasie ens. glad nie deur ons behandel is nie. Hierdie verhandeling is 'n staatsfilosofiese studie waarin ons gepoog het om sekere staatsfilosofiese perspektiewe betreffende die politieke party as samelewingsvorm in die algemeen aan die lig te bring. Ons taakgebied omvat o.a. die onderskeid tussen die politieke party van die burgerstaat en die eenparty van die diktatuur; die oorsprong en ontstaan van die politieke party; sy wesenlike karakter; sy essensiële funksie en die „gereedskap" waarmee hy in sy staatkundige toelag opereer; en die intieme verband wat daar tussen die funksionering van politieke partye en die voortbestaan van die burgerstaat bestaan.

In laasgenoemde verband het ons probeer aantoon dat daar gangbaar, vanweë die individualisties-gekonsipieërde beskouinge oor die aard van die staatsverband en die regte en vryhede van die staatsburger, 'n oordrewe waarde aan die politieke wilsuiving en die verteenwoordiging van die individuele burger geheg word; 'n oordrywing wat op meer as een manier die projeksie van 'n skewe beeld van die eintlike funksie van die politieke party tot gevolg het.

Die woord „funksie" dra 'n positiewe klank met hom mee - dit wek onmiddellik die antispasie dat „iets goeds" verrig word. Ons het die feit aan die lig probeer bring dat daar slegs in hiërdie sin aan die politieke party gedink kan word mits dit die staatkundige instrument van 'n burgery is wat op sekere normatiewe voorwaardes ag slaan in die aktivering van hulle politiek. Waar dit nie gebeur nie, en waar die politieke party m.a.w. in „verkeerde hande" is, word die politieke party 'n polities-misdadige instrument wat, in die wortel besien, geen funksie verrig nie omdat dit dan niks positiefs aan te bied het nie.

Die filosofiese uitgangspunt waaraan ons ons in hierdie studie verbind het, is die Wysbegeerte van die Wetsidee. Ons wil dit egter onomwonde stel dat ons, vir sover dit moontlik is, ons van klakkelose na-pratery weerhou het. Die hoeveelheid stof uit hierdie hoek wat op ons tema betrek-

king het, was buitendien min genoeg om daardie gevaar heeltemal uit te skakel. Tewens, die min algemeen-verwerkbare stof wat ons tot ons beskikking gehad het, en die feit dat die meeste van die beskikbare stof bowendien weinig staatsfilosofiese diepte vertoon het, het tot gevolg gehad dat ons, naas 'n beskeie poging tot oorspronklike denke, noodwendig aangewys was op 'n polemiese behandeling van die onderwerp in die mate wat die stof ter hand en ons eie insigte ons daartoe in staat gestel het.

Soos in die Voorwoord vermeld, steun ons noodwendig swaar op die insigte wat ons van ons studieleier, prof. H.J. Strauss ontvang het. Vir sover ons daarin kon slaag, het ons op 'n wetenskaplike afstand van hom probeer staan, soos teenoor enige ander wetenskaplike, en al sy argumente, soos die van enige ander, geherkou - en miskien baie meer - totdat ons, indien nie „objektief" nie, ten minste verantwoordbaar stelling kon inneem.

„Zo zijn de levensverbanden dynamische structuren, die voortdurend in beweging zijn, die óf dienstbaar zijn aan de komst van Gods Koninkrijk, wanneer het gemeenschapsleven op Jesus Christus is gericht, óf dienstbaar aan het rijk der duisternis, wanneer de richting van het gemeenschapsleven - onder leiding van een afvallig geloof - heenwijst naar vergoddelijkte tijdelijke goederen.“

(J.M. Spier.)

H O O F S T U K I

D I E S T A A T

(Burgerstaat en Diktatuurstaat)

1. INLEIDING

As ons die stateveelheid van ons dag aan klassifikasie onderwerp, val hulle hoofsaaklik in twee tipes uiteen, te wete die burgerstaat (demokrasie) en die diktatuurstaat. Die politieke lewe in beide hierdie staatstipes word onder meer gekenmerk deur die bestaan en funksionering van wat algemeen en gangbaar die politieke party genoem word - 'n gemeenskaplike politieke karaktertrek waaraan alle bestaande state sonder uitsondering deel het.

Let ons egter op die verskille wat aan hierdie twee staatstipes ten grondslag lê, en die konsekwensies wat dit vir die maatskaplike lewe in die onderskeie samelewingsordes inhou, blyk die volgende spoedig: in die burgerstaat - waarin ons vandag gewoonlik 'n viriele politieke partywese met twee of meer politieke partye aantref - is daar bestaansruimte vir die politieke party as lewensordening. In die diktatuurstaat - met sy kenmerkende sogenaamde "eenparty" - bestaan hierdie lewensruimte nie. Vergelyk ons voorts die karakter en funksie van die politieke party van die burgerstaat met dié van die een-party in die magstaat, blyk in verdere instansie dat ons in laasgenoemde geval met méér as die politieke party as burgerregtelike neerslag in die staatsorganisasoriese opset te doen het. GOODMAN voer dan ook tereg aan:

".....political parties cannot be discussed outside the confines of a free government, democratic in philosophy and representative in form."¹⁾

1) GOODMAN, W., The Two-Party System in the United States, Van Nostrand, 1964 (3e Druk), bl. xv. Vgl. ook SCHULZ, E.B., Essentials of Government, Prentice-Hall, 4e druk, 1964, bl. 301.

In hierdie inleidende hoofstuk wil ons dan vervolgens u aandag bepaal by 'n saaklike toeligting van die samehang tussen staatsvorm en politieke partywese, terwyl ons ook sal stilstaan by die funksie wat die politieke party en die een-party onderskeidelik in die politieke ruimtes van hul bestaan te vervul het. Ten einde 'n gefundeerde aanloop tot die onderskeid tussen burgerstaat en diktatuurstaat, respektiewelik reg- en magstaat, te verkry, en aangesien dit ook onontbeerlik vir die verdere ontplooiing van perspektiewe in ander gedeeltes van hierdie verhandeling is, wil ons u aandag eerstens by 'n baie saaklike uiteensetting van die normatiewe individualiteitstruktuur van die staatsverband bepaal, soos wat dit in sy funderings- en bestemmingsfunksie tot openbaring kom.

2. DIE STAAT - 'N REGSVERBAND

(a) Funderingsfunksie

Omdat die staatsverband 'n subjektiewe kultuurding is wat van menslike kulturele positiveringsarbeid afhanklik is, vind dit vanselfsprekend sy fundering in die historiese. Dit is bv. nie 'n bioties-gefundeerde organisme - soos wat in Aristoteliaanse lyn voorgesê word - wat „vanself“ deur evolusie uit die familiegemeenskap ontstaan en ontwikkel het nie. Dit is belangrik om te onthou dat die staatsverband op doelbewuste historiese magsvorming berus.²⁾

Dit is eweneens van groot belang om in gedagte te hou dat hierdie kultuuraksie van die mens eers op 'n gevorderde stadium van beskawingsontwikkeling voltrek kan word, en wel in 'n samelewingsorde wat in 'n proses van kontinue beskawingsontwikkeling tot differensiasie of ontplooiing gekom het. Slegs hier kan die staatsverband hom as 'n geïndividualiseerde samelewingsordening voordoën.³⁾

2) Vgl. DOOYEWEERD, H., A New Critique of Theoretical Thought, Vol III, H.J. Paris, Amsterdam, en The Presbyterian and Reformed Publishing Company, Philadelphia, 1957, (Kort titel: A New Critique...), bl. 404-5 en 413.

3) Ons behandel hierdie aspek breedvoeriger in hoofstuk II.

Omdat die staatsverband na die subjeksy dus 'n produk van die kultuurskeppende mens is, spreek dit eintlik vanself dat die normatiewe vryheid waarmee die mens skep 'n verskeidenheid van organisasievorme sal lewer waarin die staatsverband hom aan ons sal voordoën. Die staatsvorm is dus steeds 'n organisasievorm waarin die histories-politiese magsfaktore deur doelbewuste staatsorganisasie tot stand gebring is. Uit hierdie feit word die verskil in die organisasievorme van die demokrasie (burgerstaat) en diktatuur vir ons verklaar.⁴⁾

Vir sy bestaan is die staatsverband dus afhanklik van, en berus dit op histories-politiese magsvorming. Met die oog op 'n normatiewe struktuurbeplanning van die staatsverband moet ons nou 'n tipies-staatlike historiese magsvorm vind wat hier as funderingsfunksie kan deug.

In die historiese onderbou van die staatsverband onderskei ons 'n veelheid historiese magsvorme waarsonder die staat nie denkbaar is nie, bv. ekonomiese geldmag, sedelike en geloofskrag, ens.⁵⁾ By nadere ondersoek, blyk dit egter dat die enigste historiese magsvorm wat tipies-staatlik is, en wat as funderende funksie in geen ander samelewingsvorm aangetref word nie, die swaardmag is, soos wat dit sy neerslag in die polisie- en weermag vind. Van owerheidsweë is dit 'n monopolistiese organisasie van die gewapende mag op die staatsteritorium waarsonder geen staat orent kan kom of voortbestaan nie.⁶⁾

Die geskiedenis van feodalistiese magsverbrokkeling in die Middeleeue, toe Europa in 'n toestand van staatlose chaos verkeer het omdat die „heersers" nie die monopolie oor die gewapende mag kon kry nie, illustreer hierdie saak op duidelike wyse. Hierdie feit hou dus vir elke staatsowerheid die roeping in om die swaardmag te vorm, in stand te hou en sō te organiseer dat dit na buite en na binne voldoende sal wees om die veiligheid, rus en vrede van die staatsvolk te waarborg.

4) Vgl. SPIER, J.M., Inleiding in de Wijsbegeerte der Wetsidee, J.H. Kok N.V., Kampen, 4e druk, 1950, bl. 202.

5) Vgl. SPIER, J.M., a.w., bl. 203-4.

6) Vgl. DOOYEWEERD, H., a.w., bl. 414.

Uit bogenoemde volg dan dat niemand anders op die staatsgebied die reg tot swaardmagvorming het nie. Dit is gevolglik die plig van die staatsowerheid om alle gewapende teenstand van persone of organisasies binne sy gebied te vernietig. Die owerheid wat nalaat om dit te doen, en sy gewapende mag verwaarloos, stel homself aan ondermyning bloot, en berei daarmee die weg vir die disintegrasie van die staatslewe met prysgawe van regsekerheid en -vertroue.⁷⁾

(b) Bestemmingsfunksie

Dit is egter voor-die-hand-liggend dat die voorgenoemde, tipiese magsbasis van die staatsverband op sigself nie genoegsaam is om die aard van die staat na behore te omlin nie. Die monopolistiese reg van die staatsowerheid om die swaardmag teen ander state te gebruik in oorlogvoering, asook teen die burgery, soos wat in boetes, tronkstraf en selfs die doodstraf tot openbaring kom, moet dus nader gekwalifiseer word indien ons die owerheid nie 'n teoretiese vrypas tot willekeurige tirannie en dwingelandy wil gee nie. Die funderingsfunksie van die staatsverband moet dan in onverbreeklike samehang met die kwalifiserende of bestemmingsfunksie gesien word.

Dit spreek eintlik vanself dat die staat bv. nie deur die pistiese, die etiese of die ekonomiese aspekte van sy struktuur gekwalifiseer kan word nie, want as die staat sy tiperende bestemming in een van hierdie modale aspekte moet vind, sal ons onderskeidelik met 'n geloofs-, liefdes- of ekonomiese struktuur sit wat ewe ontipies vir die staat sal wees as om die gesin bv. as 'n ekonomies-gekwilfiseerde verband te beskou.⁸⁾ Hoewel die staatstruktuur op tipiese wyse in elk van hierdie aspekte funksioneer, kan die bestemmingsfunksie egter slegs in die juridiese gevind word. Dit is dan ook slegs aan hierdie regsfunksie wat die swaardmag op normatiewe en sinvolle wyse diensbaar kan wees.⁹⁾

7) Vgl. SPIER, J.M., a.w., bl. 203.

8) Ons dink hier bv. onderskeidelik aan Plato, Aristoteles, St.Simon en Karl Marx wat die staatstruktuur in bogenoemde sin denatureer.

9) Vgl. DOOYEWERD, H., De Crisis in de Humanistische Staatsleer in het Licht eener Calvinistische Kosmologie en Kennisetheorie, W. Ten Have, Amsterdam, 1931, (Kort titel: Crisis.) bl. 127-8.

en wat aan ons die korrelasie tussen reg en mag gee soos wat dit in die tipies-staatlike gesagstruktuur tot openbaring kom, synde staatlike owerheidsgesag oor onderdane.¹⁰⁾

Ons sien dus dat die regsfunksie van die staat sy kwalifiserende funksie is, en dat die staat sy bestemming in die vervulling hiervan as sodanig vind. In onderskeiding van alle nie-staatlike verbande - waar die regsfunksie deur die betrokke bestemmingsfunksie bepaal word - is die staat dus 'n regsverband waarin die staatlike reg gevolglik die hele staatlike lewe - na al sy aspekte - kwalifiseer.¹¹⁾

Meer gepresiseerd sien ons dan dat die gemelde staatlike gesagstruktuur dié van 'n regshandhawer oor regsobjekte is.

Ons het 'n onderskeid getref tussen die staat en nie-staatlike verbande, en die regsfunksie van laasgenoemde vermeld. Daarom volg dit dat daar benewens die staatsowerheid ook ander regsvormers (nie-staatlik) op die staatsterritorium sal wees, met die konsekwensie dat ons binne die kring van die reg 'n verskeidenheid van regsoorte sal aantref:

„Wij kunnen.....in onze moderne, zeer gedifferentieerde samenleving een grote verscheidenheid van rechtssferen ontdekken: staatsrecht, volkenrecht, burgerlijk privaatrecht, intern bedrijfsrecht, kerkrecht, het interne verenigingsrecht in zijn grote differentiatie van typen, niet-burgerlijk maatschapsrecht van economische en van ander qualificatie.“¹²⁾

10) Vgl. DOOYEWEERD, H., Crisis, bl. 152.

11) Vgl. SPIER, J.M., a.w., bl. 205.

12) DINGERINK, J.D., Critisch-Historisch Onderzoek naar de Sociologische Ontwikkeling van het Beginzel der „Souvereiniteit in Eigen Kring“ in de 19e en 20e Eeuw, J.H. Kok N.V., Kampen, 1948, bl. 193.

Vgl. ook STRAUSS, H.J., Staatsleer I - diktaat, Bloemfontein, bl. 20.

Met die oog op die regsverhouding wat nou tussen staat en nie-staat bestaan, uit hoofde van hulle enkaptiese vervlegting, is dit voorts nodig om aan te toon dat die interne reg van die staat 'n territoriale, heerskaplike owerheidsverbandsreg is.¹³⁾ Dit, omdat die staat na sy juridiese sy 'n universele regsverband is wat in regsin alle ander samelewingsvorme oorkoepel. Sodoende word die burgers tot 'n polities-juridiese eenheid geïntegreer:

„Daarom is de staat naar zijn juridische zijde een waar universeel rechtsverband. Als publieke rechtsgemeenschap van overheid en onderdanen is hij een typische alheid welke over alle verschil in beroep of bedrijf, in kerkelijke richting, in stand en klasse heengrijpt.“¹⁴⁾

Uit bogenoemde moet nou egter nie afgelei word dat ons hier met 'n absolute soewereiniteitsbegrip in die lyn van bv. HOBBS of BODIN te doen het nie. Dit herberg geen element van staatstotalitarisme nie omdat dit 'n juridiese oorkoepeling is wat slegs die sfeer van die publieke reg raak, terwyl die gelding van die beginsel van soewereiniteit-in-eie-kring (s.i.e.k.) t.o.v. die nie-staatlike lewensvorme daardeur nie opgehef word nie. Kragtens hierdie normatiewe struktuurprinsipe word aan die owerheid dan juis in sekere sin 'n beperkte taak opgelê, steeds gerig op die handhawing van die publieke regsorde en die algemene belang, met behoorlike inagneming van die innerlike sfeer-soewereiniteit van die nie-staatlike samelewingsvorme.¹⁵⁾ Dit is die politiese integrerings- of totaliteitsbeginsel wat aan die staatsowerheid se tipiese roeping sy beslag gee: juridiese integrering ten einde die veelheid van nie-staatlike regsbelange in publiekregtelike verbandsvergelting ewewigtig binne die algemene regsbelang te harmonieër.¹⁶⁾ Sodoende word die

13) Vgl. SPIER, J.M., a.w., bl. 206.

14) DINGERINK, J.D., a.w., bl. 207. Vgl. ook DOOYEWEERD, H.,

A New Critique, bl. 437-8.

15) Vgl. DOOYEWEERD, H., Crisis, bl. 179-182.

16) Vgl. DOOYEWEERD, H., A New Critique, bl. 446.

burgers, én owerheid en staatsvolk, deur die algemene belang aan mekaar verbind; in die handhawing van die publieke regsorde t.o.v. alle belange wat hulle op die staatsgebied laat geld in soverre hulle enkapties vervleg is met die eise van die staatsgeheel.

Opmerking: Met betrekking tot die onderhawige saak is daar twee belangrike punte waarop ons baie duidelik moet let:

1. Die bestemmingsfunksie van die staat kan nie vanuit die wisselende, subjektiewe doeleindes wat in die staat nagestreef word, bepaal word nie. Laasgenoemde moet juis vanuit die normatiewe bestemmingsfunksie benader en beoordeel word.
2. 'n Bepaling van die owerheidstaak kan kwalik sonder inagneming van die bestemmingsfunksie van die staatsverband geskied. Aan die ander kant moet ons egter daarteen waak om die owerheidstaak - in sy omvang en begrensing - bloot met die bestemmingsfunksie te vereenselwig. Hierdie twee begrippe is nie sinonieme nie!
(Sien Hoofstuk IV!)

(c) Samevatting i.s. die staat as regsverband

Aan bogenoemde, kort uiteensetting van die funksie wat die staat as regsverband te vervul het, is die swaardmag diensbaar, en aangesien die reg van die staat die reg van die hele staatsverband is, en nie van owerheid of volk alleen nie, moet die owerheid dit oor die hele staatsgebied handhaaf; in diens van die reg.¹⁷⁾

Samevattend sien ons dus dat die staatlike heerskappyreg die staatlike swaardmag lei, terwyl die heerskappyreg van die owerheid sonder die gewapende mag nutteloos is. Hierdeur vind die verhouding tussen reg en mag 'n tipies-staatlike en normatief-verantwoorde uitdrukking in die staatlike gesagstruktuur van owerheid oor onderdaan, wat die hele staatlike lewe tipeer:

17) Vgl. SPIER, J.M., a.w., bl. 206.

„Binnen den staat nu, in welks structuur de overheidsrecht en de historische zwaarmacht als de beide radicaal functies fungeren, zijn overheid en volk tot een onverbreekelijke organisatoriese eenheid verbonden.“¹⁸⁾

3. BURGERSTAAT EN DIKTATUURSTAAT

In die lig van die voorafgaande kan ons nou voortgaan om te onderskei tussen hierdie twee staatstipes. Vir die doel van ons ondersoek is dit voldoende om te onderskei tussen die mate van privaatregtelike en publiekregtelike burgerregte waaroor die burgers in die betrokke state beskik, en is dit nie ons doel om breedvoerig by die verskil in staatsopvatting stil te staan nie. Om ons ondersoek maar enigszins sinvol te benader, moet ons kortliks wys op die deurwerking van die beginsel van s.i.e.k. in die staatslewe, en wat dit t.o.v. die genoemde vryhede impliseer.

Kragtens hierdie beginsel, nl. s.i.e.k., openbaar die samelewing hom binne die staatsgebied in 'n veelheid van samelewingskringe, elk met sy spesifieke eie aard en lewenswet. Die beginsel hou voorts ook in dat die wesenlik, radikaal-verskillende samelewingstrukture, elk kragtens sy eie struktuur, 'n oorspronklike bevoegdheidsfeer vir sy eie interne aangeleenthede besit. Dit impliseer dat die samelewingsvorme nie aan mekaar gesubordinaer kan word nie, maar in hul enkaptiese verwlegtheid slegs gekoördineerd langs mekaar kan bestaan.¹⁹⁾

Hierdie s.i.e.k., wat op die struktuurverskeidenheid van samelewingsvorme berus, begrens dus ook die owerheid se juridiese bevoegdheidsfeer, eerstens deur die grense wat die staat se eie struktuur vir hom daarstel, en tweedens deur die in-eie-kring-soewereine regsfeer van die nie-staatlike samelewingsvorme.²⁰⁾ Aangesien die reg van die nie-staatlike samelewingsvorme andersoortige reg is, sal die owerheid die

18) DINGERINK, J.D., a.w., bl. 207.

19) Vgl. DINGERINK, J.D., a.w., bl. 10-11.

20) Vgl. SPIER, J.M., a.w., bl. 207.

grense van sy gesagsbevoegdhe oorskrei indien hy in die interne regsfeer van die nie-staatlike regsringe ingryp. Oor die interne reg van die kerk, huwelik, gesin, bedryf, skool, universiteit, vereningslewe ens. het die owerheid prinsipiël dus geen jurisdiksie nie.²¹⁾

Buiten die genoemde strukturele vryhede, kom naas die gemeenskapslewe bowendien aan die individuele mens'n persoonlike vryheidsfeer toe.²²⁾

Naas die strukturele vryheid van kerk, huwelik, gesin en bedryf, ens. beskik die burgers m.a.w. ook oor vryheid van godsdiens, moraal, kuns, ekonomie, sosiale omgang, taal en denke, ens.

Om burgerlik vry te wees, beteken dus om vry te wees van onregmatige owerheidsbemoeiing t.o.v. al die nie-politiese lewensvorme en -funksies van die burgers, asook t.o.v. onregmatige medeburgerlike bemoeiing, want net soos die owerheid se juridiese bevoegdheid begrens word, word ook die nie-staatlike samelewingstrukture wedersyds gebind en begrens.

In die burgerstaat is dit dan ook die faktiese posisie, want. deurdat die owerheid kragtens hierdie beginsel juridies integreer, en nie totalitêr nie, word 'n positiewe regsorde gehandhaaf waarin die individue en die nie-staatlike samelewingsvorme se grondregte en lewensvryhede gewaarborg word. Ons sien dus dat in hierdie begrensing van die owerheid se gesagsbevoegdhe die formeel-juridiese waarborge vir sowel die burgers se strukturele as sy funksionele burgervryhede gegee is.²³⁾

Ten opsigte van die terrein van die burgerlike privaatreë, wat ons hierbo uiteengesit het, is die verskil tussen die burgerstaat en die diktatuurstaat, (bv. die kommunistiese en nasionaal-sosialistiese stelsels) daarin geleë, dat in laasgenoemde staatstipe geen sodanige strukturebegrensing bestaan nie, met die gevolg dat die burgerlike privaatreë onder die beslag van die staatlike verbandsreë geplaas word.

21) Vgl. SPIER, J.M., a.w., bl. 206-7. Sien ook DOOYEWEERD, H., Crisis, bl. 180-1.

22) Vgl. DOOYEWEERD, H., Crisis, bl. 182.

23) Vgl. STRAUSS, H.J., Staatsleer I - diktaat, bl. 36-7.

Hiermee word al die grense tussen die staat en die nie-staatlike lewens-
verme uitgewis, sodat die staat in totalitêre sin, en nie in juridiese
sin nie, die nie-staatlike samelewing oorkoepel.²⁴⁾ Die gevolg is dan
ook dat daar van die burgerlike vryheid van godsdiens, denke, sosiale
omgang en ekonomie, ens. nie veel sprake is nie, tensy aspekte daarvan
as 'n spesiale guns uit die hand van die diktator aan die burgers gegun
word. Dit is 'n vergunning wat in so 'n verstaatlikte samelewing
egter slegs van krag kan wees solank en vir sover die toepassing van
die totalitêre staatsbeleid sulke "luukshede" kan duld. Dit is derhalwe
vryhede wat uit hoofde van die staatstipe, en alles wat in die verleng-
de daarvan lê, nie prinsipiëel as burgerlike grondregte erken en gewaar-
borg kan word nie.

Die bevoegdheidsfeer van die owerheid ken dus, by gebrek aan er-
kenning van die beginsel van s.i.e.k., ook geen juridiese begrensing
teencor die nie-staatlike samelewing nie,²⁵⁾ want in 'n samelewingsorde
waar die strukturele onderskeid met 'n "politieke skandering" vervang
word, is totalitêre integrasie en nie juridiese integrasie nie, voor-die-
hand-liggend:

"They deny that the power of the state should be limited . . . law
is the will of the state; and the state can know nothing higher
than itself . . . they deny that any part or aspect of either collec-
tive or individual life can be outside the normal, complete and
continuous control of the state, which is charged with authority
over the whole, the totality of what goes on within its borders -
political, economic, religious, cultural."²⁶⁾

24) Vgl. BARKER, E., Reflections on Government, Oxford University Press,
1967, bl. 293.

25) Vgl. DOOYEWEEERD, H., A New Critique, bl. 441.

26) SOLTAU, R.H., An Introduction to Politics, Longmans, Green and Co.,
Derde druk, 1952, bl. 298.

In hierdie verband, en wat as algemene motivering kan dien vir 'n stelsel van staatsotaliterisme, haal ons ten slotte die volgende uitspraak van SCHULZ aan:

"A totalitarian policy is characterized by the exercise of strict supervision and control over human thought and action for the purpose of establishing an all-embracing and exclusive way of life or social order that is asserted to be ideal. This favoured way of life may be considered essential to the welfare of the individuals comprising the body politic or it may be advocated as a means of promoting the greatness and strength of the state or the nation conceived of as an end in itself. The function of government in either case is to compel conformity on the part of all to the one and only worthwhile cause."²⁷⁾

In die voorafgaande gedeelte het ons kortliks die verskille tussen die burgerstaat en die diktatuurstaat t.o.v. die sfeer van die burgerlike privaatreg toegelig. Hiernaas onderskei ons nou die sfeer van die publieke reg,²⁸⁾ en ons vergelyk dan voorts die posisie van die burgers in die onderhawige twee staatstipes t.o.v. die mate van publiekregtelike burgervryhede waaroor hulle onderskeidelik beskik.

In die burgerstaat het die burgery publieke medeseggenskap oor staatkundige aangeleenthede, met die gevolg dat hulle oor politieke vryhede beskik - as 'n gegewe van hul publiekregtelike burgervryhede - ten einde hulle staatsregtelike burgerregte en -pligte na behore uit te oefen.²⁹⁾ Omdat hier nie net van reg nie, maar ook van plig sprake is, is hierdie

27) SCHULZ, E.B., Essentials of Government, Prentice-Hall, 1958, bl. 203.

28) Vgl. DOOYEWEERD, H., Crisis, bl. 169-171 vir 'n bespreking van genoemde onderskeid.

29) Vgl. STRAUSS, H.J., a.w., bl. 43-4.

vryhede 'n noodsaaklikheid. Laat ons dit saaklik ophelder.

Die owerheidsbeleid in die burgerstaat is afhanklik van burgerlike histories-politiese magsvorming. Die formulering van owerheidsbeleid is m.a.w. nie die eksklusiewe prerogatief van diegene wat die owerheidsamp beklee nie, maar dit is ten minste vir die beginsel wat aan die wortel van die beleid lê, van burgerlike voorskrif afhanklik. Die fynere besonderhede van die beleid berus om begryplike redes, uit praktiese oorwegings gebore, in die hande van hulle wat die owerheidsgesag ter hand het. In beginsel lê hierdie sake egter ook nie buite die bereik van die burgerlike medeseggenkap nie.³⁰⁾

Dit spreek dus vanself dat die politieke openbare mening, wat die vlak is waarop die politieke partye met mekaar meeding, vry moet wees indien die burgery 'n sinvolle aandeel in die uitoefening van die staatsregtelike plig van politieke medeseggenkap wil verkry. Die burgerstaat is dus ondenkbaar sonder 'n vrye openbare mening, en politieke medeseggenkap is in hierdie staatstipe derhalwe 'n staatsregtelike burgerreg omdat die politieke partye sonder hierdie vrye opinieveld geen histories-politiese mag kan vorm nie. Politieke medeseggenkap is hier dus 'n integrale deel van die staatsorganisasie, met die gevolg dat dit van staatsweë juridies gewaarborg word.³¹⁾

Die eerste en voor-die-hand-liggende saak wat in burgerlike politieke medeseggenkap tot openbaring kom, is die kiesreg. Dit vorm dan ook die sluitsteen van alle staatsregtelike burgerregte omdat dit die staatskundige openbaring van die burgery se mede-verantwoordelikheid is t.o.v. die wetgewing en daad van die owerheid, asook t.o.v. die persone wat met hulle goedkeuring oor hulle regeer. Dit bring dus mee dat verkiesings onontbeerlik is, en in hierdie verband bestaan die burger se vryheid in sy

30) Vgl. RODEE, C.C., e.a., Introduction to Political Science, Mc Graw-Hill, 1957, bl. 90.

31) Vgl. CLOETE, J.J.N., Sentrale, Provinsiale en Munisipale Instellings van Suid-Afrika, van Schaik, Pretoria, 1964, bl. 24.

aanspraak op aktiewe sowel as passiewe kiesreg, d.w.s. stemreg en die reg om verkies te word.³²⁾

Benewens die kiesreg beskik die burgers ook oor politieke kritiek- en protesreg, en dit veronderstel spraak-, pers-, organisasie- en vergadervryheid.³³⁾ Dit is hierdie „demokratiese“ beginsel, die reg op kritiek en protes, wat uiteindelik waarde aan die stemreg gee. Die een veronderstel die ander, want die een sonder die ander is waardeloos.³⁴⁾

As ons die diktatuurstaat betrag,³⁵⁾ lyk dit op die oog af asof die burgers t.o.v. die sfeer van die publieke reg dieselfde regte en vryhede geniet as wat in die burgerstaat aan die orde van die dag is. Weliswaar tref ons net een party, die staatsparty, aan, maar dan word die vryheid van die burger t.o.v. die pers, spraak en vergadering selfs konstitusioneel „gewaarborg“, en kry ons ook gereelde verkiesings waaraan die burgers, met „algemene, liberale stemreg“ begiftig, sonder enige noemenswaardige beletsel kan deelneem. In hierdie verband het ons die voorbeeld van die pretensieuse tiende hoofstuk van die U.S.S.R.-konstitusie van 1936 waarin bogenoemde regte en vryhede uiteengesit word.³⁶⁾

32) Vgl. STRAUSS, H.J., Staatsleer I - diktaat, bl. 43 e.v.

33) Vgl. SCHULZ, E.B., a.w., bl. 216-219.

34) In hierdie verband dien opgemerk te word dat bogenoemde beginsels, wat grondliggend aan die burgerstaat is, nie „absoluut“ is in bv. individualistiese sin wat op 'n premielose stemregfanatisme en die gelykberegtiging van alle politieke beginselrigtings uitloop nie. Die „absoluutheid“ van hierdie eise - wat gedetermineerd met die begrip demokrasie geassosieer word - ontspring aan die humanistiese dogma van volksoewereiniteit. Deur die soewereiniteit van God te bely, word 'n konsepsie van gesag en vryheid onderskryf wat, in sy normatief-begrensde karakter, radikaal van bogenoemde humanistiese anti-normatiewe gedagtelyn afwyk. Vandaar dan ook die feit dat ons voorkeur gee aan die begrip burgerstaat in plaas van demokrasie; laasgenoemde impliseer die soewereine mag en gesag van die mens (demos - kratia).

35) Voorbeelde van diktatuurstate is bv. Rusland en al sy kommunistiese satellietstate (Pole, Hongarye, Roemenië ens.), Nazi-Duitsland en Italië onder fassjitiese bewind.

36) Vgl. RODEE, C.C., e.a., a.w., bl. 291.

Nader besien, blyk dit egter gou dat ons met niks meer as politieke oëverblindery te doen het nie. Hierdie sogenaamde politieke regte en vryhede is nl. van alle wesenlike waarde beroof, en die posisie kom in werklikheid daarop neer dat die burgery prinsipieël oor geen politieke vryhede beskik nie. Soos vroeër reeds gemeld, beteken politieke spraak-, pers- en vergadervryheid en die stemreg niks as dit nie gerugsteun word deur protes- en kritiekreg nie, en dit is hierdie reg wat dan die burgery in elke diktatuurstaat ontsê word. Soos RODEE dit t.o.v. die U.S.S.R. stel:

"...these 'rights' have no substance. Some of them are vitiated by the language of the constitution itself; for example...freedom of speech, press, and assembly are granted 'in order to strengthen the socialist system' - not, obviously, to criticize or overthrow it."³⁷⁾

Bogenoemde politieke regte en vryhede kan in die moderne diktatuurstaat dan ook niks meer as skynregte en -vryhede wees nie, uit hoofde van die feit dat daar net een wettige party bestaan wat 'n monopolie oor politieke opinievorming en propaganda het.³⁸⁾ Die gevolg is dan ook dat die „kiesreg" van die burgery, en die „verkiesings" wat ons hier aantref, 'n blote klug is. In die eerste plek is slegs die kandidate van die staatsparty verkiesbaar³⁹⁾, en as ons nog in gedagte hou dat die party voortdurend van „opportuniste" en kritiese lede gesuiwer word,⁴⁰⁾ blyk die

37) RODEE, C.C. e.a., t.a.p.

38) Vgl. BLONDEL, J., Comparative Government, Macmillan, 1969, bl. 194.

39) Vgl. SCHULZ, E.B., a.w., bl. 220: "The process of nomination...works out in such a way that the name of but one candidate is placed on the ballot in each electoral district. Such competition as occurs in connection with the making of nominations is confined to persons who meet with the approval of the leaders of the Communist Party." Sien ook bl. 309, en RODEE, C.C. e.a., a.w., bl. 333 en 405.

40) Vgl. BLONDEL, J., a.w., bl. 84, en RODEE, C.C. e.a., a.w., bl. 405.

eksklusiewe en bevoorregte posisie van die staatsparty - wat van binne ook op diktatoriale wyse beheer word⁴¹⁾ - baie duidelik. Selfs in die sogenaamde „volksverteenvoordigende liggame" - bv. die Reichstag in Nazi-Duitsland en die Opperste Sowjet in die U.S.S.R. - word die meesprekende bevoegdheid van die party-genomineerde lede tot die absolute minimum beperk. Ook hier oefen die diktatoriale binnekring van die een-party onbeperkte mag uit, met die gevolg dat die funksie van hierdie „parlemente" tot kritieklose goedpraterij van die diktatoriaal-geformuleerde partybeleid beperk is.⁴²⁾

Uit hoofde van voorgaande blyk baie duidelik dat die politieke „regte en vryhede" van die burger in die diktatuurstaat absoluut niks-seggend is, omdat dit geen element van politieke magsvorming bevat nie. Op geen wyse hoegenaamd kan die burger enige aandeel in die vorming of beïnvloeding van die owerheidsbeleid verkry nie, want die vrye keuse t.o.v. staatkundige beginselrigtings, en die reg om politieke oortuigings in politieke strydorganisasies (politieke partye) te mobiliseer, is politieke gereedskap wat aan die burger in hierdie staatstipe in beginsel ontsê word.⁴³⁾ Hier is daar beslis geen ruimte vir die bestaan van politieke partye nie. NEUMANN vat hierdie saak as volg saam:

"A definition of 'party' might as well begin with its simple word derivation. To become a 'party' to something always means identification with one group and differentiation from another. Every party in its very essence signifies partnership in a particular organization and seperation from others by a specific program.

41) Vgl. JACOBS, W.D. en ZINK, H., Modern Governments, D. Van Nostrand, Derde uitgawe, 1966, bl. 378 en 516.

42) Vgl. JACOBS, W.D. en ZINK, H., a.w., bl. 384-5, en RODEE, C.C., e.a., a.w., bl. 294 e.v.; Ook SCHULZ, E.B., a.w., bl. 204 en 309.

43) Vgl. RODEE, C.C., e.a., a.w., bl. 291.

Such an initial description ... indicates that the very definition of party presupposes a democratic climate and hence makes it a misnomer in every dictatorship. A one-party system ... is a contradiction in itself."⁴⁴⁾

4. POLITIEKE PARTY EN EEN-PARTY

In die lig van die onderskeid wat ons tussen die burgerstaat en die diktatuurstaat aangedui het, sien ons dat die burgerstaat sowel privaat- as publiekregtelike vryhede aan sy burgers waarborg, terwyl die regswaarborge t.o.v. hierdie vryhede in die moderne diktatuurstaat ontbreek. Uit die radikale verskil tussen hierdie twee staatstipes, vloei dan as vanself ook 'n radikale verskil t.o.v. die posisie van die politieke partyweese in hierdie onderskeie staatstipes voort. Ons wil dan baie kortliks die verskil in funksie wat die politieke party en die een-party in die staatslewe onderskeidelik verrig, van nader betrag.

Met betrekking tot die funksie van die politieke party in die burgerstaat, sê RIDDERBOS:

„Een partij is het tuighuis, waar men zich politiek wapent, zij is niet de politieke arena zelf. Een partij is het bezinningsorgaan, waar men zich zijn politieke inzichten vormt en zijn politieke desiderata formuleert, maar zij heeft geen enkele staatkundige bevoegdheid of macht. Een partij is het instrument, waardoor men zich in de volksvertegenwoordiging een plaats verzekert, maar zij is niet de regering zelf. Kortom, de partij is in een democratisch land het middel, om aan de politieke vryheid en verantwoordelijkheid der staatsburgers gestalte te geven en deze in het staatkundige bestel tot geldigheid te brengen."⁴⁵⁾

44) NEUMANN, S., Modern Political Parties, University of Chicago Press, 1956, bl. 395.

45) RIDDERBOS, H., „Christelijke Vrijheid en Politieke Partijkeuze“, Antirevolutionaire Staatskunde, J.H. Kok N.V., Kampen, Jaargang 25, November 1955, bl. 330.

NEUMANN tipeer die politieke party in die onderhawige verband as:

"...the great intermediary which links social forces and ideologies to official governmental institutions, and relates them to political action within the larger political community."⁴⁶⁾

DOOYEWEERD voer aan dat die groot waarde van politieke partye in die parlementêre debat setel, naas die funksie om die massa kiesgeregtigdes op verkiesingsgrondslag te orden en om die openbare belangstelling te prikkel. Hy sê:

"...no single subjective political opinion can as such lay claim to absolute validity...a debate between different parties may contribute to a mutual correction and to finding a common basis of cooperation in practical questions of policy...this is the considerable value of the parliamentary debate..."⁴⁷⁾

Bogenoemde „definisies" van die politieke party het betrekking op die funksie van volksverteenvoordiging en -medeseggenskap t.o.v. die owerheidsbeleid, waaraan alle partye prinsipieël deel het, ofskoon almal nie 'n gelyke invloed sal uitoefen nie. Hierbenewens sien ons dat die politieke party ook die funksie van politieke kontroleur oor die staatsowerheid se beleid en daad vervul,⁴⁸⁾ waarmee die belangrike funksie wat die opposisieparty(-e) in die burgerstaat te vervul het, ook aangedui word.⁴⁹⁾ Dit is die funksie van elke politieke party om, naas sy vanselfsprekende strewe om sy spesifieke beleid by die regsforming in die parlement te propageer, langs die weg van waarskuwing, kritiek en protes teen opportunisme, anti-normatiewe ongerymdhede en onregmatige optrede aan owerheids-

46) NEUMANN, S., a.w., bl. 396. Vgl. ook RODEE, C.C. e.a., a.w., bl. 393: "The political party becomes the broker between the citizen and his government. It translates issues...into public policy."

47) DOOYEWEERD, H., A New Critique, bl. 607.

48) Vgl. STRAUSS, H.J., Politieke Party, (Lewensvorm en Beginselrigtings), Bloemfontein, 1961, (Kort titel: Politieke Party.), bl. 2; en DOOYEWEERD, H., A New Critique, bl. 619.

49) Vgl. NEUMANN, S., a.w., bl. 397, STRAUSS, H.J., Staatsleer I - diktaat, bl. 50, en FINER, H., The Theory and Practice of Modern Government, Vol. 1, Methuen & Co. Ltd., London, 1932, bl. 651-52.

kant, te waak.⁵⁰⁾

Die politieke party laat hom voorts ook ken as 'n politieke skool. In die eerste instansie word persone binne die raamwerk van die party vir staatkundige diens opgelei - dit lewer aan die owerheidsamp sy personeel en aan die onderdane hulle verteenwoordiging by die owerheid (parlement).⁵¹⁾

Net so belangrik as voorgenoemde opvoedingstaak van die politieke party, is die politieke opvoeding van die burgersy waaraan dit deel het. Soos BRYCE dit stel:

"...(if) there were no party organizations, by whom would public opinion be roused and educated and directed to certain specific purposes? Each party, no doubt, tries to present its own side... but the public cannot help learning something about the other side also, for even party spirit cannot separate the nation into watertight compartments.... Thus party strife is a sort of education for those willing to receive instruction, and something soaks through even into the less interested or thoughtful electors. The parties keep a nation's mind alive..."⁵²⁾

Ten laaste het ons nog die aanwysbare funksie wat die politieke party met betrekking tot verkiesings en alles wat daarmee saamgaan, vervul. Dit is die partye wat kandidate vind en aan die kiesers voorstel om die verkiesingstryd te voer en die party en die burgersy in die parlement te verteenwoordig.⁵³⁾

50) Vgl. COETZEE, P.H., Partypolitiek in Suid-Afrika sedert 1910, M.A.-verhandeling, U.O.V.S., Bloemfontein, 1952, bl. 19-20, en STRAUSS, H.J., Staatsleer I - diktaat, bl. 50.

51) Vgl. STRAUSS, H.J., Politieke Party, bl. 2, RODEE, C.C. e.a., a.w., bl. 393, en VAN CALKER, F., Wesen und Sinn der Politischen Parteien, J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), Tübingen, Zweite Auflage, 1930, bl. 11.

52) BRYCE, J., Modern Democracies, Vol. 1, Macmillan and Co., London, 1923, bl. 134. Vgl. ook FINER, H., a.w., bl. 477, en BRYCE, J., a.w., bl. 135.

53) Vgl. CLOETE, J.J.N., a.w., bl. 58.

Na bogenoemde kort uiteensetting van die funksies wat die politieke party in die burgerstaat verrig,⁵⁴⁾ vestig ons nou die aandag op die rol wat die een-party in die moderne diktatuur speel.

As ons die verskil in funksie tussen die politieke party en die een-party op sinvolle wyse aan die lig wil bring, kan ons dit nie anders doen as vanuit die hoek van die basiese verskil tussen die burger- en diktatuurstaat nie, want dit is die essensiële karakter van die staats-tipe wat ook die funksie van die party bepaal. In die burgerstaat het die politieke verskille onder die burgery tot gevolg dat daar 'n politieke „magstryd“ ontketen word ten bate van owerheidsbeleid en -personeel. Dit tipeer dan ook die funksie van die politieke party, soos ons aangetoon het. GOODMAN stel dit so:

"They (parties) ...mark out certain confines in the political sphere and direct the power struggle into distinctive channels...In one sense, the channelling of the power struggle is the function of political parties. All other functions are, relatively subservient or by-products."⁵⁵⁾

Dit wat die tipering van die politieke party se funksie betref. Maar nou sien ons vervolgens dat die politieke party in sy funksieverrigting ook begrens word deur die aard van die burgerstaat. In hierdie verband het RIDDERBOS se „definisie“ van die politieke party die saak mooi saamgevat, nl. dat die party sêlf nie die politieke arena is nie, dat dit geen oorspronklike staatkundige bevoegdheid besit nie, en dat dit self nie die regering is nie. In die burgerstaat bly dit maar 'n privaatregtelike middel waarlangs die burgery aan hulle publiekregtelike vryhede en regte uiting kan gee.

54) Ons het hier slegs die algemene funksies van die politieke party geskets. Dit was nie ons doel om hier in bespiegelings verwickel te raak en om tot 'n waarde-oordeel te geraak nie. Dit doen ons in die laaste hoofstuk. Ons wil slegs die politieke party met die een-party kontrasteer vir sover dit basiese funksieverrigting aangaan.

55) GOODMAN, W., a.w., bl. 15-16.

Betrag ons nou die posisie van die een-party in die diktatuur, dan sien ons, uit hoofde van die feit dat hier geen openbare politieke „magstryd“ toegelaat word nie, dat die staatlik-bevoorregte party nie die draer of kanaliseerder van 'n deel van die gedifferensieërde openbare mening is nie. Dit is m.a.w. nie 'n middel tot die uiting van politieke medeseggenenskap nie. Uiterlik gesien, is daar verder geen verskil in funksie tussen die een-party en die politieke party aan te wys nie. Dit is óók die politieke kontroleur van die owerheid, 'n skool wat aan die owerheid sy personeel lewer en die burgery polities „opvoed“, en dit reël en organiseer ook „ver kiesings“.

Soos by antispasie reeds geblyk het, is die verskil m.b.t. die funksie van die politieke party egter wesenlik en van ingrypende aard, aangesien partyskaplikheid en die gepaardgaande funksionering, soos NEUMANN aangetoon het, die bestaan en konkurerende aktiwiteite van ten minste nog één party veronderstel. Die funksies van politieke kontrole oor die owerheid, die politieke opvoeding van die burgery, die lewering van owerheidspersoneel en die organisering van verkiesings en wat daarmee saamgaan, verkry onder hierdie diktatoriale bestel dan ook 'n geheel ander kleur, veral aangesien hierdie funksies met behulp van staatsfinansies en onder beskerming van die staatlike swaardmag verrig word.⁵⁶⁾ Ons het hier dus 'n gewettigde magsmonopolie in die omvattende sin van die woord.

Essensieël gesien, is die een-party dan ook nie 'n skakel tussen die burgery en die owerheid nie, want in 'n staatsbestel van hierdie aard verteenwoordig die „party“ buitendien slegs 'n baie klein persentasie van die burgery.⁵⁷⁾ Die eksklusiewe posisie van staatlike bevoorregting en -beskerming wat die een-party geniet, verander die saak radikaal, want hier het ons nou wat DOOYEWEERD noem:

„...a form of extremely close enkaptic interlacement similar to that of a Church-state.“⁵⁸⁾

56) Vgl. NEUMANN, S., a.w., bl. 398, DOOYEWEERD, H., A New Critique, bl. 620 en JACOBS, W.D. en ZINK, H., a.w., bl. 553 e.v.

57) Vgl. BLONDEL, J., a.w., bl. 84 en 132.

58) DOOYEWEERD, H., A New Critique, bl. 619-20.

Hierdie noue vervlegting tussen party en staat in die U.S.S.R. beskryf ZINK sô:

"The various agencies of government are instruments in the hands of the party rather than departments with policy-determining functions ... It is impossible to say where the party leaves off and the government begins, so close is the union. The same persons frequently hold the top positions in the party apparatus and in the government, making it virtually impossible to determine when they act as party leaders and when they function as government officials ... Important policies are rarely determined by the government departments, even by the Supreme Soviet or the Council of Ministers. Rather the presidium of the party and other party agencies canvass matters and instruct the organs of government as to what course to follow."⁵⁹⁾

Uit bogenoemde aanhaling blyk dit baie duidelik dat die nodige begrensing van die politieke party t.o.v. die staat, en omgekeerd, hier nie bestaan nie. Die gevolg is, om RIDDERBOS se „definisie" te volg, dat die party sêlf die politieke arena is, met onbeperkte staatkundige mag bewapen, omdat dit die usurpeerder van die totalitêre staatsowerheid is. En dit is geen politieke party nie!

Die „politieke party" van die diktatuur is dus baie eerder 'n ideologies-totalitêre organisasie, onder beslag van 'n diktatorsbevel, en met 'n staatlik-bevoorregte én -beskermdede ideologie wat alle burger-vryhede en politieke medeseggenskap vervang.⁶⁰⁾

59) JACOBS, W.D. en ZINK, H., a.w., bl. 526-7. Sien ook bl. 377 vir die soortgelyke posisie in Nazi-Duitsland.

60) Vgl. SCHULZ, E.B., a.w., bl. 309: "Under the one-party authoritarian systems, the single party dominates the government. Its leaders use it to maintain themselves in power, to indoctrinate the people, and to detect and suppress any opposition which may arise. It carries on propaganda activities and even participates in the functioning of private associations to whatever extent may be necessary to keep the latter in line with the program of the party and the government...The single parties of thoroughly authoritarian regimes are instrumentalities for keeping the masses in subjugation instead of being voluntary associations of the people for the purpose of maintaining popular control over the government."

Die ganse lewe word sodoende funksioneel en struktureel onder diktatoriale bewind geplaas.⁶¹⁾ As draer van 'n eksklusiewe staatsideologie is die een-party van die magstaat niks minder as 'n integrale staatsorgaan of -departement nie, in diens van 'n alle-ander-politieke-riktings-uitsluitende-staatsideologie.⁶²⁾ Soos NEUMANN dit stel:

"....this leviathan apparatus, which claims at the outset to be the party to end all parties, becomes in fact the key instrument of modern totalitarianism."⁶³⁾

5. SAMEVATTING

Uit alles wat ons in hierdie hoofstuk behandel het, het geblyk dat die burgerstaat met sy regswaarborges t.o.v. privaatregtelike en publiek-regtelike vryhede (burgervryheid en politieke medeseggenkap) 'n voorvereiste is vir die bestaan en funksionering van politieke partye. Binne die bestek van hierdie verhandeling bepaal ons u aandag dan ook slegs by die politieke partywese soos wat dit in die burgerstaat aangetref word. Aan die een-party van die magstaat word dus nie meer aandag gegee as dit wat ons in hierdie inleidende hoofstuk nodig gehad het nie.

61) Vgl. RODEE, C.C., e.a., a.w., bl. 298: "....Party decisions shape every law, public policy, and detail of human existence."

62) Vgl. STRAUSS, H.J., Staatsleer I - diktaat, bl. 60.

63) NEUMANN, S., a.w., bl. 398.

H O O F S T U K I I

DIE OPKOMS VAN DIE POLITIEKE PARTY IN DIE BURGERSTAAT

1. INLEIDING

In die inleidende gedeelte van hierdie hoofstuk wil ons u aandag bepaal by die voorwaardes waaraan 'n staat en sy burgers moet voldoen alvorens 'n politieke partywese sy verskyning kan maak. Dit is van belang dat ons helderheid oor hierdie aspek sal verkry, aangesien daar baie verwys word na die bestaan van politieke partye in tydperke en gebiede waarin nóg die staatsvorm, nóg die burgers, aan die vereistes voldoen wat die opkoms van die politieke party voorafgaan.

Die tweede gedeelte van die hoofstuk wil ons wy aan die grondliggende oorsake wat vir die ontstaan van politieke partye verantwoordelik is. Dit is o.i. dan ook die belangrikste gedeelte van die hoofstuk, want hoewel daar met grepe van die „waarheid" gewerk word, en sommige skrywers dit oor sekere aspekte in die breë eens is, bestaan daar groot meningsverskil, en toon meeste van die werke wat ons in hierdie verband geraadpleeg het 'n gebrek aan 'n deeglike fundering van die saak. Ons sal dus poog om 'n deurgronde en verantwoorde verklaring t.o.v. hierdie probleem aan u voor te hou.

2. DIE VOORWAARDE

(a) Die geïndividualiseerde staat

In die vorige hoofstuk het dit duidelik geword dat die burgerstaat met sy regswaarborges t.o.v. burgervryheid en politieke medeseggenkap 'n noodsaaklikheid vir die bestaan van 'n politieke partywese in die staatslewe is, omdat slegs hierdie staatsvorm, in eerbiediging van die beginsel van s.i.e.k., getrou aan die normatiewe individualiteitstruktuur van die staatsverband is.

Betrag ons hierdie staatsvorm van naderby, en gedagtig daaraan dat die staatsverband histories gefundeer is, sien ons dat die burgerstaat langs die weg van die beskawingsontwikkeling van sy burgers, en in ooreenstemming met die historiese norm van differensiasie, 'n geïndivi-

dualiseerde staatsvorm is. Let ons voorts op die aard van die primitiewe, ongedifferensieërde samelewingsorde en wat dit t.o.v. die staat en die veelheid van samelewingsvorme impliseer - soos wat dit in die geïndividualiseerde staatsverband tot openbaring kom - word dit spoedig duidelik dat die ontstaan van politieke partye met die individualisering van die staat saamhang en gevolglik nie in swak-gedifferensieërde samelewingsordes sal voorkom nie.¹⁾ Omdat die beginsel van s.i.e.k. hier nog nie deurgewerk het nie, kan die samelewingsorde gevolglik ook nie in 'n veelheid van samelewingsstrukture - waarvan ook die staatsverband 'n gegewe is - ontplooi nie. Die gevolg is dat die mees heterogene samelewingsstrukture ongedifferensieërd in mekaar vervleg is in één verbandsvorm, in samehang met die samelewingsbehoefte wat hulle op die bepaalde onontslote kultuurpeil voordoën.²⁾

'n Voorbeeld van hierdie toestand tref ons aan by die Bantoe wat nog in die verstarde stamverband vasgevang sit. Van die verselfstandiging van die individu is hier geen sprake nie omdat die gesagstruktuur in hierdie verbandsvorm ook 'n ongedifferensieërde karakter vertoon wat die mens na al sy lewensfunksies omvat. Gevolglik is daar van 'n private vryheidsfeer vir die individu ook geen sprake nie, want die stamhoof is terselfdertyd huwelikshoof, gesinshoof, bedryfshoof ens.³⁾

- 1) Vgl. STRAUSS, H.J., Politieke Party (Lewensvorm en Beginselrigtings), (kort titel: Politieke Party), bl. 1.
- 2) Vgl. DINGERINK, J.D., Critisch-Historisch Onderzoek naar de Sociologische Ontwikkeling van het Beginzel der „Souvereiniteit in Eigen Kring“ in de 19e en 20e Eeuw, bl. 195-6: „Wanneer wij ... onze blik terugrichten in de historie, dan blijkt telkens, dat de verschillende samenlevingsstructuren in een nog gesloten cultuur vaak vervlochten liggen in z.g. ongedifferensieërde verbanden, waaronder in het algemeen zijn te verstaan die verbanden, welke in ruimere of engere mate al die taken vervullen, waarvoor zich op meer ontwikkelde beschavingspeil afzonderlijke samenlevingsverbanden van eigen structuur vormen.“
- 3) Vgl. STRAUSS, H.J., Staatsleer I - diktaat, bl. 14 en 18. Sien ook DINGERINK, J.D., a.w., bl. 197-8.

Omdat die staatsverband ook 'n gegewe van die veelheid van samelewingsstrukture is wat eers op 'n gevorderde stadium van beskawingsontwikkeling - en met die differensiasie van die kultuur - sy verskyning maak, is hier van 'n staat in originêre sin en 'n gedifferensieërde staatslewe geen sprake nie.⁴⁾ Omdat die ontplooiingsmoontlikheid van die beginsel van s.i.e.k., asook die positivering van die historiese norm van differensiasie, in die wortel afgesny word, word daarmee gevolglik ook die ontstaansmoontlikheid van die politieke party in die kiem gesmoor.⁵⁾

In hierdie verband dien die resente geskiedenis van die Afrikastate sedert onafhanklikheidswording as 'n goeie voorbeeld. Onafhanklikheid het feitlik sonder uitsondering gepaard gegaan met die „luuksheid“ van konstitusionalisme en 'n staatsordening wat op die Westminster-model geskoei is. Chaos en radikale politieke veranderinge het egter in die periode onmiddellik na onafhanklikheid begin intree, en die demokrasie het in die oorgrote meerderheid van gevalle op die rotse van staatsgrepe, militêre regering en een-partystelsels gestrand.

Hierdie ramspoedige geskiedenis is natuurlik glad nie slegs die gevolg van die magslus van politieke aspirante nie, maar kan direk aan die aard van die samelewingsvorm wat Afrika karakteriseer, en waarop 'n histories-vreemde beskawingspatroon op opportunistiese wyse afgedwing is, toegeskryf word. Dit is tog immers logies dat 'n politieke stelsel wat 'n vër-gevorderde graad van beskawingsontwikkeling veronderstel, en waarin die historiese norme van differensiasie en integrasie in 'n kontinue proses van beskawingsontwikkeling deur die burgers sêlf gepositiveer moet word, tot mislukking gedoem is in 'n onontslote samelewingspatroon waar die begrippe „nasie“ en „staat“ deur die lokalisme van die stamtradisie verdring word. 'n Vae begrip van die voorgenoemde

4) Vgl. DINGERINK, J.D., a.w., bl. 198-9.

5) Vgl. DOOYEMEERD, H., A New Critique of Theoretical Thought, Vol. III, bl. 607: "...the divergence of opinion concerning the principles of policy of the state is a necessary result of the individualizing process of human society...."

historiese norme sal genoeg insig lewer om te beseef dat lokalisme wat op bloedverwantskap berus, nie met die begrippe „nasie" en „algemene belang" te rym is nie, en daarsonder kan daar van die geïndividualiseerde staat nie sprake wees nie. En waar die staat nie bestaan nie, is die ontstaan van politieke partye 'n onmoontlikheid, d.w.s. as ons die politieke party van vegtende stamme onderskei!

Ten slotte kan ons dan net noem dat die sogenaamde „state" wat op die politieke kaart van Afrika aangedui word o.i. die fiktiewe territoriale omlýning van o.a. stam- en rasversplinterde mensemassas is waar die staat, nóg na sy funderingsfunksie, nóg na sy bestemmingsfunksie, of enige van die normatiewe eienskappe wat gedetermineer met die staat geassosieer word, herkenbaar is. Die stamtradisie moet eers op natuurlike, kontinue wyse verbreek word, alvorens daar van enige politieke ontwaking in eintlike sin sprake kan wees; dit in onderskeiding van leiersagitators wat, met die rassehaat wat aan die ideale van die Pan-Afrikanisme ontspring, kunsmatige opstand aanwakker en mobiliseer. Dáárvoor is 'n verbreking van die primitiewe naturreligië van Afrika 'n voorvereiste.

In state waar die burgery onder die beslag van 'n heidense kultuur-religie verkeer, individualiseer die samelewingsvorme wel tot 'n mate, maar nogtans soek 'n mens hier ook verniet na 'n geïndividualiseerde regstaat, en gevolglik ook na 'n politieke party in die ware sin van die woord.⁶⁾ In hierdie verband sê MC IVER:

"The Ancient 'democracies' were still, even in form, class-states, and therefore the decisive changes of government were brought about by revolution rather than by party victories."⁷⁾

Aangaande die bestaan van politieke partye in hierdie state sê GOODMAN:

"Perhaps the term 'party' as applied to Ancient Greece for example, is simply a convenience; it is the best term available for designating...

6) Vgl. STRAUSS, H.J., Politieke Party, bl. 5, en Staatsleer I - diktaat, bl. 14.

7) Aangehaal in GOODMAN, W., The Two-Party System in the United States, bl. 3.

a particular phenomenon."8)

In die moderne tyd lewer die praktyk egter voorbeelde van sulke state wat deel het aan 'n politieke partywese, bv. Japan. Hoewel dit nie binne ons bestek val om 'n studie van die politieke partywese in besondere state te maak nie, bring 'n blik op die Japanse politieke toneel, aan die hand van die werk van YANAGA,⁹⁾ aan die lig dat die Japanse politieke masjinerie, wat op die Westerse lees geskoei is, niks anders as parasitisme op die staatkundige gereedskap van 'n ander religieus-geleide beskawingserfenis is nie.¹⁰⁾

In die eerste plek sien ons dat die individu wel in 'n mate tot 'n beskawingsbewussyn en tot 'n vryheidsbesef kom, maar nog nie tot dié hoogte dat daar 'n noemenswaardige differensiasie van die samelewing kan plaasving nie.¹¹⁾ Die feit dat Japan oor die burgerstaatvorm en die daarmee gepaardgaande politieke gereedskap beskik, is die resultaat van opportunistiese oorwegings op leiersvlak wat Japan op die internasionale terrein tot voordeel kan strek. Dit is nie die resultaat van 'n natuurlike ontwikkelingsgang, in ooreenstemming met die historiese norme van kontinuïteit en differensiasie, in die proses van beskawingsontwikkeling nie.¹²⁾

Die gevolg is dat dit 'n politieke patroon is wat van bô op die bevolking afgedruk is, sonder dat dié besondere politieke bedeling sy wortels in eie bodem vind.¹³⁾ YANAGA som die posisie dan ook sô op:

8) GOODMAN, W., t.a.p.

9) YANAGA, C., Japanese People and Politics, John Wiley and Sons, Inc., New York, 1956.

10) Vgl. STRAUSS, H.J., Politieke Party, bl. 5.

11) Vgl. YANAGA, C., a.w., bl. 43 en 64-5.

12) Vgl. YANAGA, C., a.w., bl. 3.

13) Vgl. YANAGA, C., a.w., bl. 4: "Political institutions of the West were superimposed upon traditional Japanese socio-cultural bases and operated without the benefit of traditions and experiences necessary for their success."

"Westernization in the political sphere at best was little more than a superficial imitation of European and American institutions which had been transplanted only in so far as their structural features were concernedthe traditional concepts and attitudeswere much too deeply rooted in the nation's past..."¹⁴⁾

Van 'n burgerstaat in die ware sin van die woord is hier dus geen spoor nie, en die burgery het in werklikheid ook geen behoefte daaraan nie.¹⁵⁾

Omdat die differensiëring van die samelewing dus 'n saak is wat vir sy verwerkliking op die ontplooiing van die menslike persoonlikheid aangewys is - beskawingsontwikkeling dus - sien ons dat die posisie in Japan toegeskryf moet word aan die feit dat die aktstruktuur van die burger nog nie na behore kon ontplooi nie. Gevolglik is die burgery nog nie ryp om 'n geïndividualiseerde staatslewe in stand te hou nie, 'n feit wat weerspieël word in die gebrek aan politieke mondigheid van die burgery.¹⁶⁾ Dit blyk duidelik uit die volgende:

"Today, politics to an average Japanese citizen is still quite remote, for it is 'something that is taking place somewhere'. Every action which takes place within the Diet building is obviously political action but he is not sure where else it is taking place. So far, only a small percentage of voters has managed to tie together their everyday life and politics in a real and meaningful manner, to appreciate fully the stake they have in politics.Political obligations are only hazily realized."¹⁷⁾

14) YANAGA, C., a.w., bl. 4-5.

15) Vgl. YANAGA, C. a.w., bl. 8.

16) Vgl. YANAGA, C., a.w. bl. 90-1.

17) YANAGA, C., a.w., bl. 18. Sien ook bl. 19.

Gedagtig daaraan dat die Japanse bevolking, ten spyte van die feit dat hulle swaar op die Westerse politieke beskawingserfenis aanleun - meer as enige ander onder beslag van 'n soortgelyke religie, teenswoordig en in die verlede - nogtans nie tot 'n geïndividualiseerde regstaat kan kom nie, moet ons gevolglik met STRAUSS saamstem dat die geïndividualiseerde regstaat, en gevolglik ook sy kenmerkende politieke masjinerie, beslis buite die kennis- en beskawingshorison van die belyers van 'n heidense kultuurreligie lê.¹⁸⁾ Want hoewel Japan deel het aan 'n politieke partywese, sien ons dat dit deur 'n klein groepie gedra en in stand gehou moet word; daárdie groep wat onder leiding van Westerse beskawingsparasitisme tot 'n mate van ontsluiting gekom het. Die onstabiliteit wat die Japanse politieke toneel kenmerk, laat mens egter met reg ook húl politieke mondigheid betwyfel.¹⁹⁾

(b) Polities-mondige burgers

Aan die hand van die Japanse voorbeeld kan ons voorts poneer dat politieke verskille hul opwagting eers op 'n gevorderde stadium van beskawingsmondigheid maak, en dat die burgers gevolglik aan sekere beskawingsmondigheidseise moet voldoen alvorens politieke partye kan ontstaan. Omdat die opkoms van politieke partye in die staat op 'n gevoel van belangstelling en verantwoordelikheid t.o.v. staatkundige aangeleenthede onder die burgers dui,²⁰⁾ moet die staatsvolk derhalwe oor 'n noemenswaardige aantal polities-mondige burgers beskik wat bevoeg is om te oordeel oor wíe in die owerheidsamp geplaas behoort te word, asook oor die beleid wat die owerheid behoort uit te voer.²¹⁾

18) Vgl. STRAUSS, H.J., Politieke Party, bl. 10.

19) Vgl. YANAGA, C., a.w., bl. 4-8.

20) Vgl. DOOYEWEERD, H., a.w., bl. 606.

21) Vgl. STRAUSS, H.J., Politieke Party, bl. 1. Vgl. ook FINER, H., The Theory and Practice of Modern Government, Vol. I, bl. 409, en NEUMANN, S., Modern Political Parties, bl. 397.

Omdat hierdie 'n saak van groot belang is wat die kwessie van die politieke party in sy senuweesentrum raak, motiveer ons kortliks wat ons onder „politieke mondigheid” verstaan.

Uit wat ons tot dusver behandel het, behoort baie duidelik te blyk dat politieke partye eers kan ontstaan waar die staat hom as 'n instituut van die algemene belang voordoën. Gesien in die lig van die sleutelposisie wat die politieke party in die burgerstaat beklee, is dit dus noodsaaklik dat die „gevoel van belangstelling en verantwoordelikheid” t.o.v. owerheidsbeleid en staatkundige aangeleenthede die nodige politieke mondigheid sal openbaar ten einde die staat as 'n instelling van die algemene belang orent te hou. Dit impliseer 'n burgery wat bevoeg is om die politiek, soos wat dit in die staat tot openbaring kom, sinvol te benader, en om op sō 'n wyse daarvoor te besin dat dit steeds 'n staatkundige geregtigheidsidee sal vorm waarvolgens die staatsowerheid, indien hūl party aan bewind sou kom, in die algemene belang kan regeer. Die sleutel tot die begrip „politieke mondigheid” is o.i. dus gegee in 'n begrip van die verdiepte sin van die reg in die betekenis van ewewig en harmonie in die veelheid van regsbelange op die staatsterritorium, terwyl elke party-politieke beginselrigting, waarin die politieke mondigheid van die burgery weerspieël word, nie strydig met die deurwerking van die beginsel van s.i.e.k., die positivering van die historiese norme van kontinuïteit, differensiasie en integrasie en die verwerkliking van die juridiese integreringsnorm behoort te wees nie.

Dit moet dan ook steeds die fondament van elke partypolitieke beginselrigting wees, indien die staat na sy bestemmingsfunksie nie aangetas wil word nie. Dit is van die allergrootste belang dat die politieke bedrywighede in die staat nie in die teken van 'n negering van die bestemmingsfunksie van die staatsverband mag staan nie! As dit wēl die geval is, sal dit uiteindelik tot die opheffing van die tweërlei voorwaardes wat vir die opkoms, en derhalwe ook vir die instandhouding en

voortbestaan van 'n politieke partywese gestel word, lei. Politiek wat nie op hierdie riglyn gevoer word nie, dui nl. op 'n verval in die politieke mondigheid van die burgery wat die ondergang van die burgerstaat, en daarmee ook die bestaansmoontlikheid van die politieke party, voorspel, met die gevolg dat die burgery voor die steriele keuse van 'n staat van anargie, of 'n partylose magstaat te staan sal kom.²²⁾

3. DIE OPKOMS VAN DIE POLITIEKE PARTY

(a) Geskiedkundig

Om die geskiedkundige aanvang van die politieke party aan te toon, moet ons:

„.....diese Entstehung in den Staaten suchen die am frühesten demokratische und parlamentarische Formen angenommen haben, in denen also der Parteienstaat am frühesten verwirklicht worden ist...“²³⁾

Want hoewel BRYCE aanvoer dat die politieke party ouer as die burgerstaat is,²⁴⁾ en DIEPENHORST die bestaan van politieke partye in die Middeleeue, die Griekse en Romeinse Oudheid, en selfs in die tydperk van die Egiptiese, Babiloniese en Assiriese maghebbers aantoon,²⁵⁾ blyk by nadere besinning dat hierdie „politieke partye“ geen politieke partye in eintlike sin was nie. Die Griekse en Romeinse gevalle uitgesonder, waarin ons vroeër die bestaansmoontlikheid van die politieke party oorweeg het, sien ons dat in die gevalle waarna verwys word, die staat nog nie die karakter van 'n res publica vertoon nie, met die gevolg dat die politieke

22) Vgl. NEUMANN, S., a.w., bl. 397: "Wherever these preconditions no longer prevail, the crisis of democracy is in the offing." Dit impliseer egter nie noodwendig dat die staat nie meer 'n geïndividualiseerde karakter sal vertoon nie. (Vgl. Kommunistiese Rusland.) Dit sal bepaal word deur die mate van beskawingsdegenerasie waarvan die politiese één faset is.

In hoofstukke III en V brei ons verder op die onderhawige saak uit.

23) KOELLREUTTER, O., Die Politischen Parteien im Modernen Staate, Ferdinand Hirt in Breslau, 1926; bl. 12. Vgl. ook DUVERGER, M., Die Politischen Parteien, J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), Tübingen, Dritten Auflage, 1959, bl. 2.

24) Vgl. BRYCE, J., Modern Democracies, Vol. I, bl. 125.

25) Vgl. DIEPENHORST, I.A., Christelike Politiek, J.H. Kok N.V., Kampen, 1958, bl. 16.

magsformasie en -beheer derhalwe nog ongedifferensieërd van aard is.²⁶⁾

DOOYEWEERD sê dan ook:

"In this respect there appears to be a fundamental and radical difference between a real body politic, and the ancient Asiatic empires, the Merovingian kingdom and the medieval feudal kingdom..."²⁷⁾

Verder:

"... it is certainly confusing to speak of political parties in medieval society so long as there did not yet exist a real body politic with its principle of public interest."²⁸⁾

Dit blyk dan voorts dat die „politieke partye" waarna verwys word partyskappe in algemeen-sosiologiese sin is, omdat die wesenlike, soos in die term „politieke party" vervat, afwesig is.²⁹⁾ Hierdie partyskappe voldoen gevolglik ook nie aan die struktuurvereistes van die politieke party nie.³⁰⁾

Dat die opkoms van die politieke party geskiedkundig egter nie met die individualisering en differensiering van die staat saamval nie, word bewys deur die feit dat die geskiedenis van die geïndividualiseerde staatsverband baie ouer as dié van die politieke party is.³¹⁾ Hierdie toestand kan verklaar word uit die feit dat - die differensiering van die staatslewe ten spyt - voortgegaan is met 'n opvatting oor die ongedifferensieëerde aard van politieke gesag, as synde die persoonlike „eiendom" van die regeerders.³²⁾

26) Vgl. DOOYEWEERD, H., a.w., bl. 412.

27) DOOYEWEERD, H., t.a.p.

28) DOOYEWEERD, H., a.w., bl. 606.

29) Vgl. DOOYEWEERD, H., a.w., bl. 605-6 vir sy kritiek op SOROKIN se siening oor partyskappe as politieke partye.

30) Ons behandel hierdie aspek in die volgende hoofstuk.

31) Vgl. STRAUSS, H.J., Politieke Party, bl. 1.

32) Vgl. DOOYEWEERD, H., a.w., bl. 412.

Die gevolg is dat ons eers omstreks 1681, met die afname in die absolute gesag van die monarg, die ontstaan van die eerste politieke partye in Engeland vind.³³⁾ Hiermee is 'n nuwe era in die politieke geskiedenis ingelui, en met die toekenning van politieke medeseggenskap aan die burgery, en die uitbreiding van hierdie beginsel na ander dele van die wêreld, het politieke partyformasie 'n noodsaaklikheid geword ten einde die burgery in die burgerstaat in staat te stel om hul politieke regte en pligte uit te oefen.³⁴⁾

(b) Die politieke party 'n noodwendigheid?

Met die koms van die burgerstaat het die daarmee gepaardgaande opkoms van die politieke party blykbaar 'n onafwendbaarheid geword, want soos BRYCE aantoon:

"No free large country has been without them."³⁵⁾

In die lig van die posisie soos deur die praktyk voorgehou, maak NEUMANN die stelling dat die opkoms van die politieke party 'n onvermydelikheid is waar daar aan die ontstaansvoorwaardes voldoen word.³⁶⁾ BERGSTRÄSSER gaan egter so ver om te sê:

„Mann muss sich darüber klar sein, dass es demokratische Staatsform ohne politische Parteien nicht geben kann. Sie sind das Lebenselement der Demokratie.“³⁷⁾

Toegegee dat geen burgerstaat op die oomblik sonder 'n aktiewe partywese bestaan nie, kan ons, met verantwoording, NEUMANN gelyk gee, maar beslis nie in die sin wat BERGSTRÄSSER aan ons voorhou nie. Weliswaar dien die burgerstaat as voorwaarde vir die bestaan van die politieke party, maar die een veronderstel nie die ander in dié sin, dat die politieke party op sý beurt weer tot voorwaarde vir die bestaan van die burgerstaat verhef kan

33) Vgl. KOELLREUTTER, O., a.w., bl. 12.

34) Vgl. VAN DER LAAN, H., „De weg naar een Protestants-Christelijke Politieke Partij“, Antirevolutionaire Staatskunde, Jaargang 29, bl. 341, en DOOYENBERG, H., a.w., bl. 607.

35) BRYCE, J., a.w., bl. 134.

36) Vgl. NEUMANN, S., a.w., bl. 395.

37) BERGSTRÄSSER, L., Geschichte der Politischen Parteien in Deutschland, Isar Verlag Dr. Günter Olzog, München, Siebente Auflage, 1952, bl. 3. Vgl. ook GOODMAN, W., a.w., bl. 6: "Parties are both the result of freedom and the gaurantor of freedom."

word nie. In die vorige hoofstuk het dit tewens duidelik geword dat die „Lebenselement“ van die burgerstaat, soos BERGSTRÄSSER dit noem, in die regswaarborg t.o.v. die sfeer van privaat- en publiekregtelike burgerregte geleë is, wat deur die strukturebegrensing van die staat teenoor die nie-staatlike samelewingsvorme deur die beginsel van s.i.e.k. gewaarborg word.

Die geskiedenis lewer dan ook voorbeelde van geïndividualiseerde regstate waarin daar geen politieke partye in eintlike sin bestaan het nie, bv. die V.S.A. in sy aanvangsjare, en die Republieke van die Oranje Vrystaat en die Transvaal.³⁸⁾ Daar kan derhalwe geen twyfel bestaan oor die feit dat die burgerstaat slegs as voorwaarde vir die ontstaan van die politieke party dien, en gevolglik geen verdere lig op die aanwesigheid van politieke partye in die staat kan werp nie.

Omdat die opkoms van die politieke party geleë is in die feit dat eenstemmigheid onder die kieserskorps t.o.v. owerheidsbeleid ontbreek, en hierdie verdeeldheid hulle verplig om tot partyvorming oor te gaan,³⁹⁾ impliseer die toestand in bogenoemde state dat betreklike eenstemmigheid onder die burgery t.o.v. staat en politiek wêl bestaan het. In so 'n geval kan die kieserskorps wel in partyskappe oor leierspersoonlikhede verdeel, in welke geval die verkiesings dan dien om die „beste man“ aan te wys. Dat hierdie partyskappe egter nie politieke partye is nie, is voor-die-hand-tiggend omdat geen wesenlike politieke verskille in hierdie verdeeldheid vervat is nie.⁴⁰⁾

38) Vgl. STRAUSS, H.J., Politieke Party, bl. 1. Sien ook KRÜGER, D.W., South African Parties and Policies, Human and Rousseau, Cape Town, 1960, Inleiding, bl. vii, vir die posisie in die Boererrepublieke.

39) Vgl. FINER, H., a.w., bl. 419, en DIEPENHORST, I.A., a.w., bl. 18.

40) Vgl. STRAUSS, H.J., Politieke Party, bl. 1.

In die lig van bogenoemde sien ons dus dat politieke medeseggenkap en die politieke party nie sinoniem is nie, en dat die burgerstaat en sy funksionering nie in gedetermineerde sin van die bestaan van 'n politieke partywese afhanklik is nie.⁴¹⁾ Dit het egter begripspraktyk geword, omdat die politieke party die kenmerkende etiket geword het wat burgerstaat van magstaat onderskei.

Ons het vroeër gesê dat ons met verantwoording die stelling kan onderskryf dat die ontstaan van politieke partye onvermydelik is waar 'n staat en sy burgery aan die voorwaardes voldoen. Ons gaan dus nou daartoe oor om die hele kwessie rakende die ontstaan van die politieke party van nader te beskou, en om ons t.o.v. die aanwesigheid van politieke partye in die staat te verantwoord.

(c) Wat is politiek?

As ons 'n gedifferensieërde samelewingsorde as voorwaarde vir die opkoms van die politieke party stel, veronderstel ons daarmee ook 'n gedifferensieërde openbare mening wat suiwer, en in ooreenstemming met die beginsel van s.i.e.k., in sy toespitsing op die veelheid van die mens se lewensfunksies, sal ontplooi. Waar hierdie openbare mening hom t.o.v. die terrein van die politiek laat geld, veronderstellend dat dit mondig is, sal dit in sy gerigtheid dus steeds op die wesenlik politiese van toepassing wees. Dit sal m.a.w. op die staatsverband en die eise van die politieke lewe en groei in die besondere omstandighede gerig wees, kragtens die normatiewe eise wat deur die struktuur van die staatsverband self, én die aard van die owerheidstaak, daaraan gestel word. Die begrip „politiek” reik dus veel weier en verder as groepsdenke en -aksie in seksionele sin, van watter kwalifikasie of aard dit ook mag wees. „Politiek” impliseer m.a.w.

41) Vgl. VAN CALKER, F., Wesen und Sinn der Politischen Parteien, bl. 23: „Bestand und Wachstum, Erhaltung und Entfaltung des Staates ist an die Existenz und an die Wirkungsmöglichkeit der politischen Parteien gebunden.” Weliswaar gee ons toe dat 'n burgerstaat-met politieke partye-funksioneel van politieke partye afhanklik is, maar nie struktureel soos wat VAN CALKER se stelling implisiet te kenne gee nie. Vgl. ook SCHATTSCHNEIDER, E.E., Party Government, Holt, Rinehart en Winston, 1942, bl. 1.: “It should be stated flatly...that the political parties created democracy and that modern democracy is unthinkable save in terms of the parties.”

staatlike verbandsdenke en -aksie, en dit impliseer die harmonisering van die regte, vryhede en belange van die staatsvolk in openbare sin. Die begrip is dus by implikasie verbonde aan die begrip „algemene belang.”

Aan die begin van ons ondersoek wil ons duidelikheid oor hierdie aspek verkry, aangesien dit steeds gesien moet word in die lig van ons aksent op politieke mondigheid.

Dit word duideliker as ons ons ondersoek loods aan die hand van die neiging onder kontemporêre wetenskaplikes om die bestaan van die politieke party uit allerlei nie-politiese oorwegings te probeer verklaar, om ons aan die einde van hulle analise by implikasie by 'n organisasie uit te bring wat nie meer die vaagste verband met die lewensvorm onder bespreking hou nie! In hierdie verband verwys ons na die volgende:

"Through the interaction of his personality with his cultural environment, the individual develops attitudes which form a reference for his behaviour. He cultivates a range of interests which motivate the nature, extent, and degree of his personal activity. These interests may have been acquired by accident of birth, by education, or by chance experience. Religion, nationality, race, sex, education, profession or economic status, individually or in combination, may be the vital interests determining party affiliation. To put it another way, the individual may be seeking prestige, status, or security and may find the party a convenient agency to such an end."⁴²⁾

Hoewel ons ruimte kan laat vir onsuiwer politieke motiewe by sommige individuele aansluitings by 'n party, kan ons dit egter nie as 'n algemene basis vir lidmaatskap van 'n politieke party aanvaar nie.⁴³⁾ Hierdie sienswyse van RODEE lewer die politieke party dan ook uit, en maak hom diensbaar aan doeleindes, wat beslis nie in die betekenis van die term „politieke party” vervat is nie. Op hierdie wyse word die politieke party van enige verband met sy wesenlike politieke sin beroof.⁴⁴⁾ Indien dit egter 'n

42) RODEE, C.C., e.a., Introduction to Political Science, bl. 396.

43) Vgl. DOOYEWEERD, H., a.w., bl. 617-18.

44) Vgl. DOOYEWEERD, H., a.w., bl. 605-6. Hy toon aan dat alle sg. „politieke doelstellings” nie as politiek in die volle sin van die woord verstaan moet word nie.

feitlike verklaring van politieke party-affiliësie in 'n staat sou wees, dan het die krisisuur vir die voortbestaan van 'n partywese in die betrokke staat aangebreek. Dit is geen politieke party meer nie.

In antwoord op die vraag wat ons hierbo gestel het, en heenwysend na die ontstaan van die politieke party, is dit voorts o.i. nutteloos om, soos RODEE, die ontstaan vanuit één enkele politieke aangeleentheid te probeer verklaar, in hierdie geval die ekonomiese. Hoewel hy geen toegewings aan 'n ekonomiese determinisme maak nie, kom hy nogtans tot die volgende slotsom:

„....individuals are strongly motivated in their political behaviour by what they believe to be their vital economic welfare. They tend to support and vote with the party which seems to accomplish the economic objectives they consider essential to achieve the 'good life'."⁴⁵⁾

Toegegee dat die ekonomie wél 'n groot rol in die politiek speel, is 'n verabsoluttering van hierdie aard van weinig waarde, want 'n blik op die partywese in verskillende lande toon aan dat verskillende politieke kwessies in die onderskeie samelewingsordes die voorrang geniet.

MURRAY staan o.i. egter op ondubbelsinnige wyse skuldig aan 'n ekonomiese determinisme as hy die bestaan van politieke partye wil relatief tot die teorie dat elke gemeenskap in groepe en klasse verdeel is a.g.v. 'n ekonomies-ongelyke patroon:

„Uit hierdie verskil in besit ontstaan 'n verskil in gevoelens en sentimente oor landsake en as gevolg hiervan ontstaan daar verskillende partye, elkeen waarvan daarop uit is om die regering te dwing om in sy belang te legisleer."⁴⁶⁾

45) RODEE, C.C., e.a., a.w., bl. 396.

46) MURRAY, A.H., Die Volksraad (Die Beginsels en Vraagstukke van Volksregering met besondere verwysing na Suid-Afrika.), J.L. van Schaik, Pretoria, 1939, bl. 83. Vgl. ook BERGSTRÄSSER, L., a.w., bl. 7 vir die rol van die ekonomie in die Duitse partywese, asook vir sy kritiek t.o.v. die verabsoluttering van die ekonomiese verklaringsgrond.

Aangesien, soos ons gemeld het, politieke partye nie slegs uit ekonomiese motiewe ontstaan nie, sien ons dat MURRAY se verklaringsgrond nie die toets van die praktyk kan deurstaan nie. Ons ontken nie dat dit wel op sekere state en politieke partye van toepassing kan wees nie, maar getoets aan die Nederlandse en die Suid-Afrikaanse politieke partywesens bv., word die ongeldigheid van MURRAY se veralgemening spoedig aan die kaak gestel. Buitendien impliseer sy teorie 'n verskraling van die begrip „politiek”, want hoewel ons nie die bestaan van ekonomiese belangegroepes in die staat ontken nie, en ook nie die feit dat die ekonomiese aspek op 'n normatief-verantwoorde wyse sy neerslag in die politieke lewe van 'n staat mag vind nie, lewer hy die politiek prinsipiëel uit aan motiewe wat baie duidelik van nie-staatkundige aard is.

In MURRAY se gedagtegang, wat baie duidelik 'n materialistiese inslag vertoon, word aan die owerheid in beginsel 'n beperkte taak opgelê, nl. die ekonomiese, en word die politiek by voorbaat ook aan die elementêre materiële lewensbehoefte uitgelower; bowendien nog op egoïsties-seksionele grondslag. Gevolglik word by implikasie geen eise aan die politieke toerekenbaarheid van die burgers gestel nie, en daarom is die vroeëre kritiek wat ons toon RODEE se „belangeteorie” ingebring het, ook hier van toepassing.

(d) Die ontstaan

Ons sien m.a.w. dat 'n politieke party sy ontstaan na aanleiding van feitlik enige politieke kwessie kan vind wat hom op 'n besondere tydstip in die staatslewe voordoet, en dit het dus weinig waarde om 'n deurtastende studie te maak van al die politieke kwessies na aanleiding waarvan politieke partye al hul geboorte gevind het. 'n Mens sal derhalwe weinig baat deur so 'n empiriese benadering, want enige aangeleentheid wat met owerheidsbeleid in verband gebring kan word, word langs hierdie weg tot die terrein van die politiek herlei,⁴⁷⁾ en werp daarom nog geen lig op die ontstaan

47) Vgl. BERGSTRÄSSER, L. a.w., bl. 4.

van die politieke party nie. Daarom is die politieke party 'n produk van die heersende politieke openbare mening, en is hy vir sy ontstaan en verdere ontwikkeling daarvan afhanklik in sover hy 'n bepaalde vertakking daarvan navolg of teenstaan. Wanneer 'n bepaalde siening 'n noemenswaardige aanhang onder 'n deel van 'n kieserskorps vind, kan 'n politieke party ontstaan, en dan word hy gebore uit die samehang tussen 'n politieke gedagterigting in sy toespitsing op 'n bepaalde politieke doelstelling of probleem, en 'n ondersteunende beweging onder 'n deel van die kieserskorps ten bate van dié politieke gedagterigting wat hulle graag in die staatslewe verwerklik wil sien.⁴⁸⁾

Uit voorgaande blyk dit dus duidelik dat ons 'n deeglike onderskied moet tref tussen die oorsprong en die ontstaan van die politieke party. Dat die oorsprong nie vanuit 'n wisselende politieke toneel, en 'n veelheid van politieke probleem- en doelstellings, verklaar kan word nie, is voor-die-hand-liggend, want in die onderlinge verdeeldheid en standpuntname van die kieserskorps is 'n beginsel-oordeel t.o.v. die owerheidsbeleid vervat,⁴⁹⁾ waarsonder die politieke party nooit sy ontstaan kan vind nie. Om die oorsprong van die politieke party te bepaal, moet ons dus vervolgens let op dit wat in die genoemde beginsel-oordeel vervat is.

4. DIE OORSPRONG VAN DIE POLITIEKE PARTY

(a) Die rol van lewens- en wêreldbeskouing

Hoewel 'n politieke party hom op praktiese beleidsformulering en aksie toespits, kan hy dit egter nie doen sonder die hulp van sekere prinsipieël-teoretiese voorveronderstellings nie.⁵⁰⁾ Let ons op die volgende

48) Vgl. BERGSTRÄSSER, L., a.w., bl. 4-5. Sien ook FROST, H., „Reformato-
risch Denken over de Staat en Christelijke Partijpolitiek“, Antirevolutionaire
Staatkunde, Jaargang 28, bl. 1-2. Hy toon aan dat waar nuwe strominge in hul
betrokkenheid op die politieke publieke opinie begin veld wen, daar spoedig 'n
onderlinge reaksie ten bate van, of tēn die betrokke stroming ontstaan, en dus
aanleiding tot die ontstaan van 'n politieke party gee.

49) Vgl. GOODMAN, W., a.w., bl. xi van inleiding: "The expressions of
opinions...amount to evaluations both of proposed public policies
and of the results of policies in force."

50) Vgl. DOOYEWEERD, H., a.w., bl. 607-8.

stelling van VAN CALKER, dan blyk voorts dat elke politieke beginseloordeel, en die daarmee gepaardgaande teoretiese voorveronderstellings, in 'n onderliggende lewens- en wêreldbeskouing setel:

„Wir bauen....die Politik auf einer Weltanschauung auf....
Wer politisch wirken will, bedarf einer solchen Zielsetzung
auf Weltanschaulich gesicherter Grundlage.“⁵¹⁾

Oënskynlik bloot praktiese gevolgtrekkings oor politieke aangeleenthede is daarom hiervan nie los te dink nie, en dit is derhalwe van kardinale betekenis in 'n verklaring oor die ontstaan van die politieke party. Ook kan die werwing van lede ten bate van die politieke party se politieke geloofsbelydenis hieruit verklaar word, want die onderliggende lewens- en wêreldbeskouing is implisiet vervat in al sy beleidsverklarings. FINER is dan ook van mening dat:

"....a discerning, sophisticated voter could discover it implicit in any considered statement of policy....the voters do, in time, gravitate to that party whose Weltanschauung most fits their own."⁵²⁾

Dit is in hierdie verband ook van belang om daarop te let dat die politieke faktore wat op die ontwikkeling van 'n politieke party inwerk, nie konstant is nie, maar na gelang van die tydsomstandighede wissel.⁵³⁾ Die ontwikkeling van die party is egter van so 'n aard dat 'n bepaalde ontwikkelingslyn altyd waargeneem kan word.⁵⁴⁾ Gesien in die lig van die feit dat die prakties-politieke doelstellings steeds wissel, kan dit slegs impliseer dat die oorsaak vir die ontstaan van die politieke party in 'n gemeenskaplike lewens- en wêreldbeskouing gegee is, en dat dit onafhanklik van 'n wisselende politieke patroon staan. Gevolglik sal dit ook die tiperende eie aard van die betrokke party bepaal, soos wat dit aan sy

51) VAN CALKER, F., a.w., bl. 21. Vgl. ook FINER, H., a.w., bl. 475, en BERGSTRÄSSER, L., a.w., bl. 6.

52) FINER, H., a.w., bl. 475.

53) Vgl. VAN CALKER, F., a.w., bl. 27: „....der Inhalt der Parteiziele (ist) nicht immer der gleiche. Die jeweilige konkrete Rechtsordnung und damit die jeweilige, konkrete staatspolitische Situation bestimmt den jeweiligen konkreten Inhalt des Parteizieles.“
Sien ook FINER, H., a.w., bl. 475.

54) Vgl. BERGSTRÄSSER, L., a.w., bl. 7.

politieke geloofsbelydenis geken kan word.

In hierdie verband skyn dit verder vir ons dat ons in 'n ondersoek na die oorsprong van die politieke party nie te veel verklaringswaarde aan allerlei faktore wat buite 'n gemeenskaplike lewens- en wêreldbeskouing om gaan, moet heg nie. Ons dink aan faktore soos die ekonomiese, geografiese, histories-geworde situasies en praktyke, verskuiwings in die sosiale samestelling van die gemeenskap, ens.⁵⁵⁾ 'n Studie van sulke faktore, in hul samespel ter beïnvloeding van die politieke partywese in 'n staat, kan egter nie méér lewer as 'n blik op die ontstaan nie, met die gevolg dat hulle nie in 'n oorspronklike oorsaaklikheidsverband geïnterpreteer mag word nie. Hierdie faktore vorm nl. slegs die politieke aanknopingspunt waarop 'n reeds in-die-wortel-versplinterde politieke openbare mening, met sy lewens- en wêreldbeskoulike onderbou, van toepassing gemaak word.⁵⁶⁾

As VAN CALKER aanvoer dat die onderskeid tussen die partye-verseidenheid in die staat op grond van verskil in lewens- en wêreldbeskouing, óf op grond van verskil in praktiese doelstellings berus,⁵⁷⁾ kan 'n mens maklik verkeerdelik tot die gevolgtrekking kom dat 'n lewens- en wêreldbeskouing slegs by uitsondering, of in spesifieke gevalle, 'n rol in die partypolitiek speel. Die waarheid is egter dat die lewens- en wêreldbeskouing stêeds die

55) Vgl. in hierdie verband LIPSON se pogings om die bestaan van politieke partye uit soortgelyke faktore te probeer verklaar. LIPSON, L., "Party Systems in the United Kingdom and the older Commonwealth: Causes, Resemblances and Variations", Political Studies, Vol. VII., 1959, bl. 23.

56) Vgl. NEUMANN, S., a.w., bl. 3-5, 400-4, 411-12, 416 en 419. By NEUMANN tref ons geen onderskeid tussen oorsprong en ontstaan aan nie met die gevolg dat daar by hom geen fundering t.o.v. die oorsprong is nie. Bowendien is sy sienings oor hierdie aspek sō met sy verklaringspogings m.b.t. organisasiestruktuur, partysisteme e.d.m. ineengestremel, dat 'n mens grotendeels op afleidings aangewys is. Dit is egter duidelik dat daar by hom geen onderskeid tussen die waarheids- en werklikheidsproblematiek is nie; gevolglik stel hy die teorie van die wisselende praktyk afhanklik, wat sy besondere klem op die historiese verklaar. Hoewel hy dus na allerlei aanleidende oorsake soek, bly dit steeds onder leiding van 'n "comparative historical analyses" i.v.m. faktore soos hierbō genoem; sý tese t.o.v. die oorsprong.

57) Vgl. VAN CALKER, F., a.w., bl. 35.

bepalende faktor in hierdie saak is, aangesien dit sonder uitsondering die spesifieke aard van die politiek in die staat bepaal.⁵⁸⁾ Soek 'n mens dus na 'n verklaring oor die aard van die verdeeldheid tussen die veelheid van politieke partye in die staat, moet dit steeds geskied aan die hand van 'n bepaling oor die aard van die politiek in die betrokke staat. Weer eens blyk dit dat 'n vergelykende studie ons nie by die waarheid sal uitbring nie. Ons let dan vervolgens kortliks op hierdie aspek na aanleiding van VAN CALKER se indeling van partytipes, aan die hand waarvan ons sal poog om tot 'n sintese betreffende die oorsprong van die politieke party te kom.

(b) Die aard van die politiek en die partysplitsing

Ons het gesê dat 'n verklaring i.v.m. die aard van die partysplitsing in die staat aan die hand van 'n bepaling van die aard van die politiek in die staat moet geskied, wat op sý beurt weer nie sonder die lewens- en wêreldbeskoulik-bepaalde onderbou verstaan kan word nie. Dit is voor-die-hand-liggend aangesien die politieke partye, by wie die histories-politiese magsvorming in die burgerstaat berus, 'nweerspieëling bied van dié lewensbeginsels waardeur 'n staat se burgery t.o.v. die politieke sfeer gelei word.⁵⁹⁾

Hoewel VAN CALKER se siening aangaande die twee moontlike skeidslyne tussen politieke partye 'n waarheidsmoment bevat, nl. dat partye op grond van ideologiese verskille óf a.g.v. praktiese doelstellings van mekaar kan verskil, verkry dit egter met sy uitleg aangaande die „Weltanschauungspartei“

58) NEUMANN raak hierdie aspek ook aan, en hoewel hy tot geen gefundeerde insig geraak nie, slaan hy ten minste nie 'n kloof tussen beginsel en belang nie. Op bl. 417 van die aangehaalde werk konstateer hy: "Ideologies are the key to an understanding of the long-range strategy behind the day-by-day tactics of political movements." In die voorafgaande paragraaf verdedig hy hierdie stelling op ondubbelsinnige wyse. Op bl. 400-1 meld hy: "...the Western democracies have been increasingly confronted with fundamental issues of international re-orientation, national planning, and individual soul-searching - all of which demand a basic ideological outlook."

59) Vgl. VAN CALKER, F., a.w., bl. 18: „Sie sind aufzufassen als die unmittelbare Verkörperung und Massen-organisation der das Gemeinschaftsleben beherrschenden Ideen und Interessen. In ihrer Totalität bieten sie...ein Spiegelbild dieser Ideen und Interessen.“

en die „Gelegenheitspartei" 'n ander kleur, omdat hy daarmee by implikasie sy vroeëre stelling i.v.m. die rol van die lewens- en wêreldbeskouing repudieer.⁶⁰⁾ As gevolg van hierdie inkonsekwensie blyk tewens dat hy in bepaalde gevalle die politiek los van die lewens- en wêreldbeskoulike wil vat en laasgenoemde dan tot politieke oortuigings, wat van 'n ooglopende en uitgesproke ideologiese aard getuig, wil beperk. Dit blyk uit sy siening van die „Wirtschaftspartei", wat volgens hom:

„.....noch nicht so sehr auf einer einheitlichen Weltanschauung ihrer Mitglieder beruht, als auf der durch die Not der Zeit herbeigeführten Organisierung der Interessen...."61)

Hoewel so 'n party hom op ekonomiese politiek toelê, en in sy program van beginsels en/of aksie nie baie aandag aan ander politieke aangeleenthede skenk nie, en gevolglik op die oog af baie van 'n party sal verskil wat hom met die sg. „ideologiese politiek" bemoei, is dit nogtans 'n flater om te beweer dat lewens- en wêreldbeskouing hier nie ter sprake is nie. In VAN CALKER se uitleg word daar o.i. 'n aantal faktore oor die hoof gesien, met die gevolg dat sy indeling 'n veralgemening herberg wat beslis nie standhou as dit in verrekening gebring word nie. Ons motiveer kortliks.

Soos ons vroeër reeds aangetoon het, betwis ons nie die geldigheid en die belangrikheid van die rol wat die ekonomie in die politieke lewe van die staat speel, en behoort te speel nie. As gevolg van die feit dat ekonomiese lewensmiddele onontbeerlik vir die bestaan van beide die individu en die staatsverband is, word 'n sekere prominensie as't ware aan die ekonomiese aspek in die politieke lewe van elke partikuliere staatsverband gewaarborg. Geen staatsowerheid durf dan ook die belangrikheid van hierdie saak onderskat nie. Tewens, 'n groot verantwoordelikheid rus in hierdie verband op die

60) Vgl. VAN CALKER, F., a.w., bl. 35-6: Hy voer aan dat die „Weltanschauungspartei" op 'n bepaalde opvatting van die gemeenskap berus (ideologies), terwyl die „Gelegenheitspartei" hom op prakties-politieke aangeleenthede toespits.

61) VAN CALKER, F., a.w., bl. 36.

skouers van die staatsowerheid en die burgery om toe te sien dat sake hier nie verkeerd loop nie. Eerstens moet 'n gesonde ekonomiese owerheidsbeleid geformuleer en uitgevoer word, wat die welsyn van die staatsverband en die staatsvolk as belanghebbendes kan verseker.⁶²⁾ Tweedens moet daar toegesien word dat die belange van al die ekonomiese reghebbendes ewewigtig in die algemene belang geharmoniseer word.

Met sekere voorbehoude kan ons dus selfs toegee dat ekonomiese sake die politieke toneel in die staat tydelik kan oorheers, en gevolglik ook tydelike voorrang in die aktiwiteite van die politieke partye mag vind. Dit is immers 'n uiters ingewikkelde saak, en in 'n gekompliseerde ekonomiese opset mag dit wees dat politici tyd nodig het om duidelikheid te verkry oor wat „die beste” beleid in die besondere omstandighede moet wees. Dit is genoeg stof vir debat en selfs polemieek.

Waar die politieke lewe in 'n besondere staat egter deur 'n langdurige en voortgesette ekonomiese stryd gekenmerk word, verander die saak prinsipiëel radikaal. So 'n tendens kan nl. slegs van 'n pseudo-politieke opset getuig wat nie meer suiwer met die onbetwisbare belangrikheid van die ekonomie as sodanig gemoed is nie. Op ondubbelsinnige wyse kom die geldigheid van die positivering van die beginsel van die ekonomiese algemene belang in die politieke lewe van die besondere staat in die gedrang. Waar dit (die algemene belang) in alle eerlikheid en opregtheid deur die burgery nagestreef word, en die owerheidsheerskappy nie van skreiende onvermoë getuig nie - iets wat kragtens die „demokratiese proses” in elk geval gou reggestel sal word - kan die politiek o.i. nie aan 'n nimmereindigende ekonomiese getwis uitgelewer word nie.

So 'n tendens kan o.i. slegs in die teken van een van die volgende toestande staan: i) 'n voortgesette ekonomiese owerheidsbeleid- soos deur 'n bepaalde politieke party voorgeskryf - wat van 'n negering van die ekonomiese algemene belang betuig, en waarteen die verontregte reghebbendes

62) Met betrekking tot hierdie saak het ons sterk voorbehoude. 'n Nadere presisering van ons standpunt word in hoofstuk III uiteengesit.

in verset kom; ii) waar 'n spesifieke groep, of groepe, sonder inagneming van die algemene belang, egoïstiese groepsbelang in die oog het, en dien ten gevolge in 'n ekonomiese burgeroorlog gewikkel is; iii) 'n ekonomies-politieke twis wat om die implikasies sentreer wat uit 'n liberalistiese ekonomiese hoofheid, of 'n sosialistiese kollektiwisme voortspruit.

Aangesien laasgenoemde moontlikheid van 'n voor-die-hand-liggende „ideologiese“ aard is - waarmee VAN CALKER stellig sou saamstem - neem ons dit in die onderhawige verband nie ter bespreking nie. Met betrekking tot die ander moontlikhede is 'n lang beredenering o.i. nie meer nodig om te kan aantoon of bewys dat partye wie se politiekery in die teken van so 'n ekonomiese burgeroorlog staan, kwalik met VAN CALKER se indeling versoen kan word nie. Partye van hierdie aard verteenwoordig op ondubbelsinnige wyse 'n spesifieke siening t.o.v. die owerheidstaak en die hantering van ekonomiese groepsbelange, waarmee die beginsel van die algemene belang pertinent in die gedrang kom. Partye van hierdie geaardheid is dan die duidelike manifestasie van 'n verdringing van die wesenlik-politiese deur ekonomies-seksionele belange-politiek wat teweeggebring word deur 'n verval van die politieke toerekenbaarheid van die burgery. Partye in hierdie gedaante maak dan beslis deel van die sogenaamde „ideologiese politiek“ uit. Gevolglik kan hulle nie bloot as manifestasie van „durch die Not der Zeit herbeigeführten Organisierung der Interessen“ bestempel, en daarmee summier van die lewens- en wêreldbeskoulike element ontkoppel word nie. Soos FINER dit met betrekking tot belange-politiek stel:

“....these very interests are dictated by an ultimate view that it is right to pursue them to the partial or entire exclusion of other aspects to the Good.”⁶³⁾

GOUDZWAARD toon in bogenoemde verband in 'n baie interessante analise van die begrip „beginsel“ aan, dat alle menslike handeling - ook die sogenaamde volslae „neutrale“ praktiese politiek - beginselmstig gemotiveer is. Dit kan nie anders nie, en daarom:-----

63) FINER, H., a.w., bl. 475.

"....is dus ekonomiese politiek als zodanig beginsel-politiek."⁶⁴⁾

Samevattend sien ons dus dat VAN CALKER, benewens bogenoemde mistasting, in sy verklaring oor die moontlike aard van die verdeeldheid tussen die politieke partye ook „dwaal" omdat hy dit nie teen die horison van die spesifieke aard van die politiek in elke betrokke staat plaas nie. Van daar die misleidende veralgemening - 'n direkte gevolg van bogenoemde tekortkoming - om politieke partye enersyds op grond van lewens- en wêreldbekouing, en andersyds op grond van „prakties-politieke" oorwegings, te klassifiseer.

In hierdie verband moet dit dan onomwonde gestel word dat alle politiek ideologiese politiek met 'n lewens- en wêreldbekoulike fondament is. Die vraag is slegs of 'n ideologiese konfrontasie tussen die politieke partye in 'n besondere staat aan die orde van die dag is! Met hierdie perspektief tot ons beskikking, kan ons dan die volgende stelling maak:

Waar daar 'n relatiewe gemeenskaplike lewensooruiging by die staatsvolk bestaan - beginselmatige homogeniteit dus - sal die splitsing tussen die partye nie fundamenteel van aard wees nie. Omgekeerd impliseer dit dat lewens- en wêreldbekoulik-geaksentueerde verskille aan die wortel van 'n ingrypende of fundamentele partysplitsing sit.

(c) Religieuse bepaaldheid

In die voorafgaande gedeeltes het ons die rol van lewens- en wêreldbekouing in die bepaling van die aard van die politiek en die partysplitsing aangetoon. Dit is egter nog nie 'n voldoende perspektief om die saak onder bespreking tot in die wortel te belig nie, want hoewel dit 'n geldige perspektief is, is dit nie méér as 'n teoretiese „halfwegstasie" wat om 'n diepere fundering vra nie. Dit is 'n antisipasie wat blyk uit die vraag: wat sit aan die wortel van verskillende lewens- en wêreldbekouings?

64) GOUDZWAARD, B., „Economische Politiek als Beginsel-Politiek", Antirevolutionaire Staatskunde, Jaargang 32, 1962, bl. 263.

Die geldigheid van bogenoemde vraag sal natuurlik deur baie ontken word. Hiermee beland ons natuurlik o.a. in die vaarwater van wetenskapsbeskouings, en in die onderhawige verband lê 'n analise daarvan nie op ons weg nie. Feit is egter dat elke mens ten diepste 'n religieuse wese is, en in die realisering van sy menswees is die essensie van sy religieusiteit van deurslaggewende betekenis. Ons kan die stelling ook omkeer en sê dat menswees sonder die uiting van religieusiteit onmoontlik is. Daarmee word natuurlik nie godsdienstigheid bedoel nie, maar wel daardie singewende en -bepalende oortuigings waarsonder die formulering van 'n werklikheidsbeskouing (kosmologie en antropologie) 'n onmoontlikheid is. Om dit te ontken, is om een van die oorheersende feite van die geskape werklikheid te ontken. En dit sou on- of anti-wetenskaplikheid beteken, omdat daar dan nie kennis geneem word van al die Skeppingsgegewens wat die wetenskap pretendeer om te ondersoek nie!

Sonder omhaal van woorde - maar met motivering - wil ons dit dan stel dat die kwessie van 'n religieuse grondmotief die kern van die saak uitmaak in ons ondersoek na die oorsprong van die politieke party. Dit vorm die kern aangesien beide die lewens- en wêreldbeskouing, en die daaruit voortvloeiende politieke geloofsbelydenis (mêr die aspekte van praktiese beleid daarin vervat), ten diepste daardeur bepaal word. Alle opvattinge met betrekking tot die staat en 'n staatkundige geregtigheidsidee is dan in laaste instansie hiervan afhanklik,⁶⁵⁾ want net soos 'n mens se godsdienstige, etiese en estetiese opvattinge ens. op 'n bepaalde religieuse wortel groei, kan 'n mens se politieke geloofsbelydenis ook nie daarvan losgemaak word nie.⁶⁶⁾ Ons staan kortliks by hierdie saak stil aan die hand van H. DAALDER se interessante analise van die Nederlandse partypolitieke toneel van 'n aantal jare gelede. Dit sal as 'n goeie illustrasie dien, aangesien die politieke partyformasie in Nederland die religieus-geleide

65) Vgl. DOOYEWEERD, H., a.w., bl. 607.

66) Vgl. STRAUSS, H.J., Staatsleer I - diktaat, bl. 48.

politieke teenstellings duidelik aan die lig bring.⁶⁷⁾

As die politieke antagoniste in twee hoofkampe verdeel word, blyk dit dat die stryd gevoer word tussen die sogenaamde konfessionele partye en die humanistiese partye. In eersgenoemde kamp word geglo dat die politiek nie los te maak is van supra-teoretiese en -arbitrêre beginsels wat hulle ook op hierdie terrein laat geld nie. Gevolglik beywer hulle hul vir die deurvoering van die Christelike beginsel in die staatslewe. Die humanistiese partye daarenteen, ontken die gebondenheid van die politiek aan sulke hoër politieke norme, en beskou die deurvoering daarvan as 'n neiging tot verkerkliking van die samelewing.⁶⁸⁾ Dit is dan ook interessant om daarop te let dat een van die groot strydvrage in die Nederlandse politiek die kwessie van neutrale onderwys was, die politiek-geworde kwessie waarin eers die Antirevolutionaire Party en later ook die Rooms-Katolieke Party hulle ontstaansmomente gevind het. Die Liberale Party ontstaan ten einde die „kerkpartye" te bestry na aanleiding van die onderwyskwessie en die beginsel van staatsbemoeiing in ekonomiese aangeleenthede.⁶⁹⁾

In hierdie partysplitsing, wat in laaste instansie neerkom op verskil in opvatting t.o.v. owerheidstaak en -verantwoordelikheid, vind ons die openbaring van religieuse verskille waarsonder daar geen partysplitsing sou plaasgevind het nie. Sonder 'n geloof in hierdie religieus-geleide opvattinge t.o.v. staat en politiek is dit duidelik dat die politieke stryd tussen hierdie partye van alle waarde beroof en gevolglik geen sin meer sal hê nie.⁷⁰⁾

Dit is m.a.w. uitsluitlik die stryd tussen die religieuse grondmotiewe wat hier aan die politieke stryd sy impetus verleen. Ons poneer egter nie dat die differensiasie van die kieserskorps in verskillende politieke partye

67) Vgl. DAALDER, H., "Parties and Politics in the Netherlands", Political Studies, Vol. III, 1955, bl. 1-7.

68) Vgl. DAALDER, H., a.w., bl. 6.

69) Vgl. DAALDER, H., a.w., bl. 2-3.

70) Vgl. DOOYEWEERD, H., a.w., bl. 608 en 614.

ooreenkomstig kerkverband geskied nie, want afgesien van die feit dat daar in Nederland 'n Rooms-Katolieke kerkparty en afsonderlike Calvinistiese partye bestaan, bied die Party van die Arbeid 'n voorbeeld wat bv. Rooms-Katolieke, Calvinistiese en humanistiese groepe onder sy geleedere tel.⁷¹⁾ Die religieuse grondmotief kan dus nie met kerkverband newegeskakel word nie aangesien dit steeds 'n persoonlikheidsaak is waarin die „uiterlike simbool“ van kerkverband as geen geldende maatstaf kan dien nie. Gevolglik kan daar religieus-geleide politieke verskille tussen lede van dieselfde kerkverband bestaan, 'n verskynsel wat o.i. slegs verklaar kan word uit hoofde van 'n vertroebeling van die suiwer Christelike norme met betrekking tot staat en politiek enersyds - Christelik-religieuse verval dus -⁷²⁾ en andersyds as gevolg van die nawerkende krag van die Christelike religie in die humanisme.

Die feit dat politieke partyformasie die grenslyne van kerkverband deursny, mag ons gevolglik nie tot die valse gevolgtrekking lei dat die religieuse grondmotief niks met die politiek-onderliggende lewens- en wêreldbeskouing, en gevolglik ook met die uiteindelijke partyvorming en -keuse, te make het nie. Helderheid met betrekking tot hierdie saak word na ons persoonlike mening nog verder bemoeilik omdat die burgery, a.g.v. grootskaalse religieuse vermenging vanweë Christelik-religieuse verval, swaar met „religieuse leengoed“ belaaï is. Omdat hierdie toedrag van sake in baie gevalle aan die orde van die dag blyk te wees, is dit gevolglik nie altyd so maklik om 'n suiwer, onbelemmerde religieuse standpunt en riglyn

71) Vgl. DAALDER, H., a.w., bl. 6. Sien ook DOOYEWEERD H., a.w., bl. 609 en 620-1. Hy toon o.a. aan dat dieselfde politieke party bv. Christene en ateiëte kan omvat.

72) Vgl. DOOYEWEERD, H., a.w., bl. 614: Hy voer in hierdie verband aan dat die Christelik-religieuse grondmotief onder invloed van die Skolastiese dualistiese grondmotief van natuur en genade aan dialektiese spannings onderhewig is wat, in die geval van 'n basiese Christelike lewens- en wêreldbeskouing, bv. 'n Christelike liberalisme of 'n Christelike sosialisme tot gevolg kan hê. In hierdie verband skyn die humanistiese grondmotief van natuur en vryheid o.i. egter 'n baie groter aftakelende mag as die skolastisisme te wees.

aan te toon nie. Nogtans mag ons nie aanvaar dat die religieuse gesteldheid in hierdie saak nie van kardinale betekenis is nie.

In die hoofstuk wat oor die politieke party se program van beginsels handel, staan ons breedvoeriger stil by die praktiese uitlopers van die religieus-geleide politieke teenstellinge. In hierdie stadium wil ons dan volstaan deur die teoretiese teenstellinge wat daar tussen die Christelik- en humanisties-geleide lewens- en wêreldbeskouings bestaan, baie kortliks te belig.

In die Christelike lewens- en wêreldbeskouing staan één saak sentraal: die absolute soewereiniteit van God. Sý geopenbaarde Wil is die kriterium waaraan al die kultuurskeppende uitinge van die mens - waarvan die politiek ook 'n faset is - getoets word.

Voortvloeiend uit hierdie bewustelike onderwerping van die mens se lewe aan God, is die aspek van persoonlikheidsvorming wat die Christelike religie op dié mens uitoefen wat sy menswees in gelowige onderwerping aan God volvoer. Sy sin vir bv. die etiese (liefde en moraliteit), estetiese (kuns), ekonomiese (spaarsin en welvaart), juridiese (reg en geregtigheid), ens. is onlosmaaklik verbind aan die vormende invloed van die Christelike religie, waaraan hy sy hart verpand het. Hier is dus eintlik meer sprake van 'n lewenswyse as 'n blote rasionele lewensbeskouing.

Bogenoemde geld natuurlik nie net vir die Christen nie, maar vir iedere mens wat sy hart vir 'n bepaalde religie oopgestel het; deesdae is dit natuurlik oorwegend die humanistiese religie. Dit is daarom miskien gewens om hier iets meer daaromtrent te sê. In die onderhawige verband is 'n lang bespreking daarvan natuurlik onvanpas, en ons volstaan met enkele opmerkings.

Die vraag wat ons hier kortliks wil beantwoord, is: is humanisme 'n religie? Ons neem hierdie vraag ter beantwoording omdat religieusiteit blykbaar met georganiseerde godsdienstigheid en „ritualiteit" geassosieër word. Dit is nie ons doel om langs die weg van 'n filosofiese beredenering te probeer bewys dat dit wél 'n religie is nie - ons haal slegs 'n uittreksel uit "The Ethical Record" aan, die mondstuk van die South Place Ethical Society,

waarvan die doelstellings die volgende is:

"...the study and dissemination of ethical principles and the cultivation of a rational religious sentiment."⁷³⁾

RICHARD CLEMENTS laat hom as volg uit oor die aard en die rol van die hedendaagse humanisme:

"...when a man in our day says he is a Humanist we expect to find...that he rejects any form of supernatural or revealed religion, the idea of a life beyond the grave, and the right of church or state to suppress free thought on political, religious, social, ethical or cultural matters; while he accepts the idea of "man being the measure of things", and from that standpoint affirms his faith in man's power and ability to grapple with life's major evils, such as ignorance, poverty, disease, the spectres of insecurity and unending change, the population nightmare and the dread of a world war waged with nuclear weapons...

"Such a working faith for living in this universe of time and space implies participation in community life and work. The position is a challenge to a man or woman to become a dedicated public servant. This may mean political action in and through one of the existing political parties, and involve service as a member of a local authority, on a bench of magistrates, and even in Parliament."⁷⁴⁾

Uit bostaande aanhaling blyk twee dinge pertinent: i) humanisme is 'n religie en, ii) vanuit humanistiese geleedere is daar 'n oproep tot daadwerklike aksie om die ideale van die humanisme op georganiseerde wyse te bevorder; ook met betrekking tot die politiek. Die implikasies vir politieke partyvorming en -aksie is voor-die-hand-liggend, want as ons bedink dat die Christen-burgery aan 'n deur-Gods-wet⁴begrensde-vryheid en -verantwoordelikheid as kriterium vir hulle hele lewe glo, dan is dit

73) The Ethical Record, South Place Ethical Society, London, Februarie 1965, bl. 2.

74) CLEMENTS, R., a.w., bl. 12.

logies dat die humanistiese vryheidsideaal - wat willekeurigheid beteken - op die afskaffing van alle wetgewing wat 'n belemmering vir die uiting van hulle vryheidsbeskouing inhou, sal aandring.⁷⁵⁾

Die „definisie“ van die humanisme wat ons hierbo aangehaal het, staan op onverbloemde wyse in die teken van 'n ateïstiese aktivisme. Dit is miskien nodig om te meld dat die aard van die humanisme by alle persone nie altyd in die teken van só 'n aktivisme sal staan nie, want die ontwikkelingsgang van hierdie religie staan in die teken van 'n kontinue proses van Christelik-religieuse aftakeling. Dit kan dus begin by 'n „gematigde“ humanisme waarin die individu nog die bestaan van God kan aanvaar, maar, vanweë geleidelike distansiëring van sy lewe van die leer, in die vaarwater van opportunistiese beland. Die persoonlikheidsvormende krag van die Christelike religie word daarmee dus ondergeploeg, en 'n geleidelike beginsel-aftakeling tree in totdat die stadium bereik word waar geen versoening met Christelike beginsels meer moontlik is, en dit uiteindelik ook nie meer geduld sal word nie. Die lewensbeheersende Christelike religieuse grondmotief van skepping, sondeval en verlossing in Christus Jesus, waarin die Koningskap van Christus oor die hele linie bely word, word dan verdring deur die humanistiese grondmotief van natuur en vryheid, 'n ewe

75) Uit hoofde van die radikale wyse waarop die antitese - die onderskeid tussen die eise van die Christelike geloof en die ongeloof - deesdae gemanifesteer word, vind ons dit almeer dat die aanvaarde Christelike beskawingsnorme vanuit humanistiese hoek bestry en ondergeploeg word. Daarom vind ons dan ook dat wetgewing wat op hierdie norme berus, teengestaan word op 'n aktivistiese wyse in 'n poging om dit uit die landswetgewing verwyder te kry. Die strekking van hierdie humanistiese politiek dien nie slegs tot verontrusting nie, maar ook soms tot walging. Die volgende kan as voorbeelde dien:

- 1) pogings om die Christelike grondslag van die onderwys en godsdiensonderrig uit die skole te verban. Vgl. DAWN, A.F., „Religious instruction in schools“, The Ethical Record, Februarie 1965, bl. 13-15;
- 2) pogings om aborties, buite-egtelikheid en homoseksualisme te wettig. Vgl. BROPHY, B., „The Immorality of Marriage“, Humanist, Pemberton Publishing Co., London, November 1965, BT. 326-332, en CARTER, A.M., „Social Reforms in Sweden“, Humanist, Junie 1965, bl. 166-169.

lewensbeheersende „lewensfilosofie“, wat die lewe van die belyer daarvan dieneoreenkomstig sal kleur.

Theoreties-polities manifesteer die onderskeid tussen die Christelike en humanistiese religies hulle dan as volg: i) Die Christelike staatsbeskouing - gebore uit die voorgenoemde grondmotief - sentreer dan om die erkenning dat die staat sy oorsprong in die Wet van God vind. Die owerheid bevind hom dan in 'n ampsposisie, terwyl sy gesag 'n manifestasie van 'n herleide (gedelegeerde) Goddelike ampsgesag is. In laaste instansie is die owerheid dus 'n dienaar Gods, en is sy ampsverantwoordelikheid 'n verantwoordelikheid jeens God vir die wyse waarop hy oor sy onderdane regeer.

Die burgery is eweneens teenoor God verantwoording verskuldig vir die wyse waarop hulle - met instemming - toelaat dat daar oor hulle geregeer word, en vir die wyse waarop hulle uiting gee aan hulle privaat- én publiekregtelike burger-vryhede.⁷⁶⁾ ii) Die humanisme sit opgesaal met 'n dualistiese grondmotief - natuur en vryheid- wat 'n onversoenbare innerlike spanningselement herberg en wat geboorte skenk aan die wysgerige wetsidees van die universalisme en die individualisme.⁷⁷⁾ Die gevolg is 'n tal van -ismes wat aan die humanisme ontspring, in 'n poging om tot 'n konsepie van die staat, die owerheidstaak en die verhouding tussen gesag en vryheid (owerheid en onderdaan) te kom.

In universalistiese (totalitêre) sin kry ons bv. die sosialistiese en fasjistiese staatskonsepie met die daarmee gepaardgaande politieke ideale. In individualistiese lyn kry ons bv. die liberalisme, anargisme, sindikalisme, demokratisme en die demokratiese sosialisme, en dan natuurlik die kommunisme.

Dit is nie ons bedoeling om hier op die politieke konsekwensies van elk van hierdie -ismes in te gaan nie. In die onderhawige verband moet dit net dien om aan te toon dat religie en politiek, op onopsigtelike wyse

76) Vgl. STRAUSS, H.J., Staatsleer I - diktaat, bl. 32-4, en 36-7.

77) Vgl. DOOYEWEERD, H., a.w., bl. 614, en STRAUSS, D.F.M., „Die denke oor die regte van die mens“, Tydskrif vir Christelike Wetenskap, V.C.H.O., Bloemfontein, 5e jaargang, 3e kwartaal 1969, bl. 131.

miskien, maar tog intiem met mekaar verbind is. Die mens wat die Koningskap van Christus bely, kan hom bv. nie vereenselwig met die organies-biotiese en historistiese volksverheerliking van die nasionaal-sosialisme, of die materialistiese mensbeskouing van die kommunisme en die sosialisme, of die groeps-egoïsme van die sindikalisme, of die bandelose nihilisme van die anargisme, of die opportunisme en utilisme van die liberalisme nie.

Vanweë die dualisme wat aan die wortel van die humanisme sit, is die dialektiese teenstelling tussen die liberalisme en die sosialisme bv. ook nie met mekaar te versoen nie; 'n feit wat nie sinvol verklaar kan word sonder om die aard van die humanistiese religie daarmee in verband te bring nie. Vir die belyer van die Christelike religie sal hierdie spesifieke politieke keuse, indien dit aan hom opgedring sou word, klinkklaar in die teken van 'n valse probleemstelling, en daarom in die teken van 'n valse keuse, staan! 78)

(d) Sintese

In die lig van voorgaande is dit vir ons dus moontlik om te konstateer dat die religieuse gesindheid van die burgers die aard van die politiek, en gevolglik ook die aard van die partysplitsing in die staat sal bepaal. In die geval van 'n betreklike religieuse eensgesindheid onder die burgers sal daar m.a.w. nie groot verskille t.o.v. lewens- en wêreldbeskouing wees nie, en sal die kloof tussen die partye gevolglik ook nie baie diep wees nie.⁷⁹⁾ Aangesien die kieserskorps dit in hoofsaak oor die grondbeginsels van staat en politiek eens sal wees, sal die verdeeldheid tussen die partye meer 'n kwessie van praktiese klemverskille t.o.v. die staatkundige beleid wees. Dit mag selfs wees dat twee opponerende partye dieselfde politieke doelstellings het, maar dat hulle slegs t.o.v. die wyse waarop hulle die doelstellings wil verwerklik, of t.o.v. die alternatiewe wyse van optrede ter oplossing van 'n staatkundige probleem, verskil.

78) Vgl. DOOYEWEERD, H., a.w., bl. 609: "...the radical antithesis between the Biblical basic motive and the apostate religious starting points is of decisive importance to the ultimate division of political parties."

79) Vgl. DIEPENHORST, I.A., a.w., bl. 25-6.

Waar die burgery egter religieus verdeel is, sal die partysplitsing meer fundamenteel van aard wees, en sal besliste prinsipiële verskille die momentum tot partyformasie verleen. In ooreenstemming met die oorsaak vir die ontstaan van die politieke party, wat geleë is in die saambundeling van persone wat dieselfde siening oor staatkunde en politiek huldig, kan dit nie anders nie as dat 'n Christelik-geleide lewens- en wêreldbeskouing, as fondament vir die politiek, wars van 'n humanisties-georiënteerde politieke beskouing sal staan. In hierdie geval sal die partye mekaar dus op grond van ideël-politieke kwessies opponeer, en sal die basiese oppervlakkige politieke stryd, by gebrek aan wesenlik-fundamentele verskille, deur 'n besliste prinsipiële politieke speerpunt vervang word. Hier impliseer partykeuse dus beginselkeuse wat in laaste instansie deur die religieuse grondmotief bepaal word.

Met betrekking tot die oorsprong van die politieke party kan ons gevolglik konstateer dat dit tweeledig van aard kan wees. Eerstens is dit vir ons gegee in die kwessie van klem, of die toepassing en staatkundige uitlewing van politieke grondbeginsels waaroor 'n religieus-eensgesinde kieserskorps dit andersinds eens is. In die meeste gevalle blyk dit egter geleë te wees in die religieuse versplintering van die burgery, soos wat dit tot openbaring kom in die religieus-geleide teenstelling met betrekking tot die uitsig oor die staat, die owerheidstaak en die karakter van die staatsordening.⁸⁰⁾

Uit voorgaande ophelderingswerk blyk voorts dat religieuse versplintering - as 'n grondoorsaak vir die ontstaan van politieke partye - nie altyd as 'n versplintering op Christelik-religieuse wortel vertolk moet word nie, want waar die Christelike aftakelingsproses al sō ver gevorder het dat die Christelike, as basiese religieuse grondmotief, deur die humanistiese verdring is, tref ons aan dat daar ook op humanisties-religieuse

80) Vgl. STRAUSS, H.J., Politieke Party, bl. 1-2.

wortel versplintering plaasvind. Soos geblyk het, is die humanisme natuurlik in wese 'n versplinterde religie met versplinterende gevolge. Dat politieke partye op 'n basies-humanistiese religieuse wortel hul oorsprong nie slegs op grond van klem en opportunistiese oorwegings vind nie, blyk vir ons dááruit - soos aangetoon - dat die humanistiese dialektiese grondmotief van natuur en vryheid, a.g.v. sy innerlike onversoenbaarheid, sal neig om die politieke sienings van sy belyers in teenoorgestelde rigtings te lei, soos uit die dialektiese teenstelling tussen die humanistiese liberalisme en sosialisme blyk.

5. SAMEVATTING

Ten slotte kan ons dus in antwoord op die vroeëre gemelde „noodwendigheidsteorie" antwoord dat die ontstaan van politieke partye, in state waar daar aan die ontstaansvoorwaardes voldoen word, onvermydelik is, gesien in die lig van die gekompliseerdheid van die moderne politieke toneel. Nogtans is dit nie die histories-geworde politieke toneel wat daarvoor verantwoordelik gehou kan word nie, maar setel die oorsaak in pregnante sin in 'n religieus-versplinterde mensdom wat ook deur hul historiese positiveringsarbeid vir die toestande waarin hulle hul nou bevind, verantwoordelik gehou moet word. Die mens maak immers die geskiedenis, en nie die geskiedenis die mens nie!

Ons kan toegee dat die staat en sy burgery 'n politieke nalatenskap uit die geskiedenis kan erf wat problematies en onwelkom kan wees. So 'n nalatenskap verkry egter eers 'n komplekse en problematiese karakter, word m.a.w. eers 'n politieke probleem, uit hoofde van 'n versplinterde openbare mening wat uiteenlopende „oplossings" en ideale propageer. As ons bv. aan die rasseproblematiek en die kwessie van materiële welvaart dink, sake wat beslis nie maklik is om te hanteer nie, blyk dit egter duidelik dat die probleem verskerpte dimensies aanneem uit hoofde van die teenstellinge tussen die Christelike en „algemeen-humanistiese" lewens- en wêreldbeskouings enersyds, en die dialektiese polariteit van die humanisme

andersyds. Enige verklaring wat die ontstaan van die politieke party dus as 'n noodwendigheid, sonder sy religieuse bepaaldheid, sien, onderskei nie tussen praktyk en waarheid nie, en is sodoende vreemd aan die werklikheid.⁸¹⁾

In hierdie hoofstuk het dit geblyk dat alles wat in gangbare taal as politiek deurgaang, nie aan die eise van politieke mondigheid voldoen nie. Hieruit vloei as vanself voort dat alle organisasies wat as politieke partye bestempel word in wese nie 'n ware politieke party kan wees nie. In die volgende hoofstuk wil ons dan die normatiewe individualiteitstruktuur van hierdie lewensvorm bepaal om tot 'n begrip te kom van wat die politieke party behoort te wees.

81) Vgl. VAN CALKER, F., a.w., bl. 18 en 23 vir sy stelling dat die politieke party 'n organiese noodwendigheid in die staat is.

H O O F S T U K I I I

DIE N O R M A T I E W E I N D I V I D U A L I T E I T S T R U K T U U R V A N D I E P O L I T I E K E P A R T Y

1. I N L E I D I N G T O T ' N S T R U K T U U R A N A L I S E

In die vorige hoofstuk het ons daarop gewys dat alle gewaande „politieke organisasies“ nie op die betiteling „politieke party“ aanspraak kan maak nie. Dit is 'n voorbehoud wat nie slegs op die verlede van toepassing is nie, maar dit geld ook vir die huidige tyd, gesien in die lig van die verval van die politieke toerekenbaarheid van die burgers wat in die partywese van 'n staat sy neerslag vind. 'n Struktuuranalise van die politieke party vereis dus ons aandag, want in die lig van die feit dat ons in die praktyk 'n verskeidenheid partytipes aantref, terwyl die pseudo-politieke ideale wat sommige van hierdie tipes nastreef bowendien 'n ernstige verskraling van mondige politiek is, ontstaan die vraag: wát is 'n politieke party in die volle sin van die woord? So 'n struktuuranalise word verder genoodsaak deur die feit dat die gangbare humanistiese beskouings oor die karakter van die politieke party weinig wetenskaplike diepte vertoon, terwyl daar in die kring van enkelinge wat tot 'n verantwoorde stellingname kom, meer en minder ernstige verskil van mening bestaan. In hierdie hoofstuk het ons dan tot taak om 'n gefundeerde antwoord te verstrek op die vraag aangaande die normatiewe individualiteitstruktuur van die politieke party.

Betrag ons nou die politieke party van nader, blyk baie gou dat ons hier met méér as 'n maatskapsverhouding te doen het aangesien die party 'n solidêre eenheidskarakter besit. Tewens, sonder hierdie solidariteit van die lede kan daar nie van 'n vrywillige vereniging van hierdie aard sprake wees nie.¹⁾

Dat ons ook nie 'n gemeenskap tot ondersoek het nie lê voor die hand, want soos ons later sal aantoon, is hier ook van 'n gesagsverhouding sprake wat tipies vir hierdie lewensvorm is. Op grond hiervan blyk dus dat

1) Vgl. DOOYEWEERD, H., A New Critique of Theoretical Thought, Vol. III, bl. 619.

die politieke party 'n verband is, en voorts dat sy identiteit as samelewingsvorm, met eie strukturele geaardheid, tot op sekere hoogte verseker is en nie van die wisseling van sy lede afhanklik gestel kan word nie. Maar nou val dit dadelik op dat die politieke partyverband nie 'n institutêre karakter vertoon soos die kerk-, staats- of gesinsverband nie, want in teenstelling met voorgenoemde verbande is die politieke party deurgaans van menslike inisiatief en vrywillige ooreenkoms afhanklik. Op grond hiervan word die politieke party as 'n maatskaplike verband gestempel.²⁾

Voortvloeiende uit die feit dat ons aan die politieke party 'n eie struktuurprinsipe kan toeken, sien ons vervolgens dat hierdie struktuurprinsipe normatief van aard is.³⁾ In elk geval normatief omdat alle samelewingsverbande 'n normatiewe taak het, en aangesien die verbande gemeenskappe van mense is, is hulle voorts ook vir hul realisering afhanklik van die normatiewe positiveringsarbeid van die mense wat lid van die betrokke verbandsvorm is. Hieruit volg dan dat die tipiese struktuurbeginsels van so 'n verband - ook die politieke party - bō-modaal is en in sekere sin 'n wetmatige karakter besit. Gevolglik sal oortreding van hierdie tipiese verbandsnorme in die proses van historiese positiveringsarbeid - anti-normatiewe optrede dus - dan ook verwording in die gemeenskap tot gevolg hê op die terrein waar hierdie „modale sonde“ gepleeg is.⁴⁾

-
- 2) Vgl. SPIER, J.M., Inleiding in de Wijsbegeerte der Wetsidee, bl. 176 e.v. vir 'n bespreking van samelewingsstrukture in die algemeen, en bl. 225 e.v. vir maatskaplike verbande in besonder.
 - 3) Vgl. DOOYEWEERD, H., a.w., bl. 606. Hy stel die vraag of die politieke party nog op 'n normatiewe struktuurprinsipe kan aanspraak maak, gesien die verdeling wat dit onder die staatsburgers veroorsaak.
 - 4) In die lig van die opset van hierdie hoofstuk het ons hierdie saak baie kortliks gestel. Vir 'n uiteensetting hiervan, vgl. SPIER, J.M., a.w., bl. 181 e.v.

Omdat die normatiewe individualiteitstruktuur van die politieke party gevolglik transendentiaal van aard is en dus nie deur 'n blote funksiebegrip te omskryf is nie, kan hierdie struktuurprinsipe m.a.w. slegs uit die verband sêlf opgespoor word; dit is nie willekeurig te konstrueer nie. Enige ondersoek na die struktuur van die politieke party vereis dus vóóraf erkenning van 'n transendentale, normatiewe individualiteitstruktuur vir hierdie verbandsvorm! Die wyse van ondersoek moet derhalwe ook 'n normatiewe metode wees.

Voordat ons met bogenoemde saak verder gaan, wil ons vooraf beklemtoon dat ons in ons ondersoek deeglik moet onderskei tussen die innerlike struktuurprinsipe van die politieke party as genetiese of prototipe enersyds, en die subjektiewe doeleindes waaraan die party diensbaar gestel mag word, asook die feitlike optrede van bestaande politieke partye, andersyds.⁵⁾ Dit, omdat ons laasgenoemde moet beoordeel aan die hand van die kriterium wat hierdie struktuurbeplanning vir ons daarstel.

As ons in gedagte hou dat die peil van politieke mondigheid, soos deur die burgersy geopenbaar, in verskillende state grootliks kan verskil - 'n ongelikheid wat ook onder burgers van dieselfde staat kan voorkom - sien ons dat ons hier met 'n faktor te doen het wat verreikende gevolge vir die partywese in verskillende state, asook vir die partye onderling in dieselfde staat, móét hê. Want soos ons aangetoon het, is die politieke party vir sy realisering van die positiveringsarbeid van sy lede afhanklik. Ook moet daarmee rekening gehou word dat die politieke situasies, probleme en behoeftes, en die aard van die politiek in die algemeen, grootliks van staat tot staat kan verskil, en gevolglik dienooreenkomstig in die verskillende partye en partytypes weerspieël sal word.

Met hierdie twee sake in gedagte, sien ons dat voorgenoemde vereistes - erkenning van die normatiewe struktuurprinsipe van die politieke party, en die onderskeiding daarvan van subjektiewe politieke doeleindes - 'n normatiewe ondersoekmetode noodsaak. 'n Negering van bogenoemde feit sal enige poging tot 'n struktuuranalise van die politieke party 'n onbegonne

5) Vgl. DOOYEWEERD, H., a.w., bl. 606.

taak maak, en 'n mens op 'n legio dwaalspore sal lei wat by voorbaat enige moontlikheid om tot 'n sintese te kom, sal kanselleer. Tewens, dit behels die miskenning van 'n transendentale, normatiewe individualiteitstruktuur vir die politieke party!

Die belangrikheid van hierdie saak word vir ons onderstreep aan die hand van 'n beoordeling van NEUMANN se empiriese inslag en benadering tot hierdie aangeleentheid. In die vorige hoofstuk het ons aange-
toon dat hierdie empirisme daarvoor verantwoordelik is dat hy tot geen onderskeiding en insig kon kom aangaande die leer oor die voorwaarde, oorsprong en ontstaan van die politieke party nie. Hierdie ondersoek-
metode is dan ook daarvoor verantwoordelik dat NEUMANN se ondersoek met betrekking tot die onderhawige saak mank gaan aan 'n duidelike en goed-gekonnoteerde insig aangaande die leerstuk van normatiewe individualiteitstrukture - hier van die politieke party. Kom ons let baie kortliks op die konsekwensies wat dit vir sy ondersoek inhou. As aanknopingspunt verwys ons na die volgende stelling wat hy maak:

"The question of a proper approach to a meaningful theory of political party structure poses a dilemma because the overwhelming data of our material world fall into a conceivable pattern only if seen through the controlled order of a conceptual framework, which in turn can be conceived only in full appreciation of the rich texture of realitySocial concepts evolve by stages, remaining necessarily fragmentary and tentative, and, at best, present only a useful working hypothesis for a deeper penetration into an ever changing reality. Hence a conceptualization of political parties must be a constantly renewed effort."⁶⁾

Die feit dat NEUMANN aanvoer dat 'n begrip van die politieke party as lewensvorm "a constantly renewed effort" moet wees, toon aan ons dat hy geen insig in die normatiewe aard van die struktuur van die politieke

6) NEUMANN, S., Modern Political Parties, bl. 4.

party het nie. Daarom dan ook dat hy in 'n poging om tot sodanige begrip te kom "social concepts" t.o.v. "political party structure" wil verreken. Dit het natuurlik met die saak ter sprake niks te make nie en illustreer die feit dat hy hom koersloos en onmagtig te midde van die "overwhelming data" bevind. Laasgenoemde is dan ook sō oorweldigend dat daar by hom geen duidelike begripsafbakening bestaan nie, en gevolglik sy onderskeid tussen oorsprong en ontstaan, struktuur en funksies, organisasiestrukture, partysisteme en beleidsrigtings in die wortel verongeluk.⁷⁾ Hierdie "social concepts" kan slegs betrekking hê op politieke beleidsrigtings, en kan nie as leidster dien in 'n ondersoek van hierdie aard nie.⁸⁾ Gevolglik kan ons dus by NEUMANN nie soek ná enige insig in of verwysing ná die struktuur van die politieke party in normatiewe sin nie. Sy ondersoek voer hom nie verder as 'n ondersoek na organisasiestruktuur en partysisteme nie, en dit regverdig kwalik die duisternis van oorweldigende probleme waarin hy hom bevind. Erkenning van die normatiewe struktuurprinsipe, in onderskeiding van die veelheid van organisasiestrukture, skenk aan ons die insig dat laasgenoemde voortvloei uit, en 'n gevolg is van, die normatiewe organisasievryheid van die burgery. Gesien in samehang met die beskawingstoestand en politieke mondigheid van die burgery, is dit dan die gevolg van die aanpassing van die partywese by die politieke omstandighede en behoeftes wat in die betrokke samelewingsorde bestaan. Weliswaar kan dit 'n interessante studieveld uitmaak, maar vir 'n bepaling van die struktuurprinsipe van die politieke party as sodanig, is dit irrelevant en van geen waarde nie.⁹⁾

7) Vgl. NEUMANN, S., a.w., bl. 2-3.

8) Hierdie politieke beleidsrigtings het egter wêl betrekking op die bestemmingsfunksie, en as gevolg van die noue samehang tussen funderings- en bestemmingsfunksie hê dit implikasies vir die politieke party as lewensvorm. So kan ons bv. daaruit aflei dat 'n bepaalde party as draer van 'n spesifieke beleidsrigting, 'n gedeformeerde verskynsel is, kontra die normatiewe eise wat die supra-arbitrêre struktuur van die politieke party stel.

9) Dit kan wel van waarde wees, maar dan as verifikasiemedium vir dit wat op normatiewe wyse as 'n „wet" geld.

NEUMANN se ondersoek, en die gebrek aan positiewe waarde wat dit in hierdie opsig lewer, maak dit vir ons duidelik dat 'n struktuur-analise van die politieke party normatief en transendetaal van aard móét wees. Dit alleen kan van die teorie 'n kompas in die empiriese chaos maak, soos wat NEUMANN bepleit. Die vergelykende metode wat hy hieraan diensbaar wil stel, kan egter beswaarlik 'n suiwer blik op enige aspek rakende die politieke party lewer, en bied ook geen moontlikheid vir die bepaling van maatstawwe aan die hand waarvan die bonte verskeidenheid van politieke partye, en die veelvuldige variasies (partytypes) wat in die praktyk onderskei word, beoordeel kan word nie.

Vervolgens gaan ons dan oor tot 'n tipering van die partyverband aan die hand van die maatstawwe wat ons neergelê het.

2. DIE FUNDERINGSFUNKSIE

In die vorige hoofstuk het ons in ons ondersoek na die voorwaarde vir die opkoms van die politieke party daarop gewys dat daar sonder die differensiëring van die samelewingsorde van 'n geïndividualiseerde regstaat, en van politieke partye in die ware sin van die woord, geen sprake kan wees nie. Daarom is dit voor-die-hand-liggend dat die politieke party sy fundering in die historiese modaliteit sal vind.¹⁰⁾ Omdat daar binne die kring van die historiese egter velerlei tipes historiese magte te onderskei is, is dit nodig om die spesifieke historiese mag waarin die politieke party sý fundering vind, meer presies te beskryf.

Partyskappe in die breëre sin van die woord tref mens in al die vertakkinge van die samelewing aan, d.w.s. groepsvorming met betrekking tot godsdiens (kerkverband), onderwys ens., maar die politieke party onderskei hom van alle sodanige vrye maatskaplike organisasies of party-skappe deur 'n bepaalde politieke einddoel na te streef. Uit dit wat ons reeds in hoofstuk II behandel het, behoort dit duidelik te wees

10) Vgl. DOOYEWEERD, H., a.w., bl. 609. Die historiese fundering van die politieke party word tewens reeds veronderstel deur sy tipering as 'n maatskaplike verband, deurdat alle maatskaplike verbande histories gefundeer is. Vgl. ook SPIER, J.M., a.w., bl. 226-27.

dat ons hier met die historiese mag van politieke (staatkundige) beginsels te doen het!¹¹⁾ KOELLREUTTER stel dit sō:

„Als politisch bezeichnete man einen Verein...wenn in ihnen eine Einwirkung auf politische Angelegenheiten statthatte...Gegenstände der Verfassung, der Verwaltung, der Gesetzgebung, der staatsbürgerliche Rechte und der internationaler Beziehungen.“

Verder:

„...politischen Aktionen...zielen darauf, den Geist des Staates bzw. einer öffentlichen Körperschaft massgebend zu beeinflussen, eine einheitliche, von bestimmten Grundsätzen beherrschte Willensrichtung für das Leben einer öffentlichen Körperschaft herauszubilden, eine Einheit im Leben des Staates und in seinen Funktionen herzustellen.“¹²⁾

Meer gepresiseerd kan ons dus die funderingsfunksie van die politieke party tipeer as gegee in die enersyds saambindende en andersyds verdelende mag van 'n politieke oortuiging aangaande die staatkundige beginsels wat, volgens die belyers van die spesifieke oortuiging, die owerheidsbeleid behoort te rig. Dit lê dan ook voor die hand dat geen politieke party kan ontstaan sonder dat sodanige politieke mag ten bate van 'n staatkundige oortuiging gevorm word nie.

Uit voorgaande blyk dat in die fundering van die politieke party van historiese swaardmag geen sprake is nie. Indien 'n politieke organisasie wêl met swaardmag opereer, is dit gevolglik 'n politieke leer en geen politieke party nie. So 'n rewolusionêre mag, wat sig teen die swaardmag van die staat rig, maak hom skuldig aan anti-normatiewe optrede wat, struktureel gesien, vreemd aan die karakter van die partyverband, en bowendien ook in stryd met die aard van die burgerstaat is.¹³⁾

11) Vgl. DINGERINK, J.D. Souvereiniteit in Eigen Kring, bl. 220. Vgl. ook DOOYEWEERD, H., a.w., bl. 615: "Every political party community is historically founded in its formative political power..."

12) Vgl. KOELLREUTTER, O., Die Politischen Parteien im Modernen Staate, bl. 8 en 9.

13) Vgl. DOOYEWEERD, H., a.w., bl. 609: "Its internal structural principle cannot contradict that of the State, which implies the monopoly of armed power within its territory....."

Hiermee is terselfdertyd vir ons die norm neergelê betreffende die metode of wyse waarop die politieke party sy doeleindes in die staat moet nastreef, nl. 'n vreedsame metode waarvoor die raamwerk van die burgerstaat voorsiening maak. Staatsgrepe e.d.m. is operasionele praktyke wat nie met die funksionering van die politieke party vereenselwig kan word nie.

Met betrekking tot die historiese mag van 'n politieke oortuiging as die tipiese fundering van die partyverband, is dit voorts nodig om dit nader as 'n organisatoriese mag te omskryf. Dit, omdat die politieke party o.a. gekenmerk word deur die strewe en doelstelling om verkiesings te wen en sodoende beheer oor die owerheidsamp te verkry:

„Die Parteien müssen als politische bezeichnet werden deren streben darauf gerichtet ist, die Leitung...in ihre Hand zu bekommen oder doch zum mindesten massgebend zu beeinflussen, damit die ganze Willensrichtung des Verbandes und die Ausübung seiner Funktionen sich in ihrem Sinne und nach ihren Wünschen auswirkt. In der bewussten Beeinflussung des Staatsganzen liegt also das charakteristische merkmal der politische Partei.“¹⁴⁾

'n Organisasie wat besliste politieke oortuigings huldig en dit selfs op aktiewe wyse op die vlak van die politieke publieke opinie propageer, kan dus nogtans nie sonder meer as 'n politieke party bestempel word nie. Die „wet van die politieke party“, nl. om beheer oor die owerheidsamp te verkry deur op georganiseerde wyse aan verkiesings deel te neem, moet in sy doelstellings vervat wees. 'n Politieke party is dus nie bloot 'n filosofiese organisasie wat 'n op 'n bepaalde lewens- en wêreldbeskouing-berustende „belydenisskrif“ het nie;¹⁵⁾ hy moet stryd-organisasie wees waardeur hy sal poog om sy bepaalde politieke doelstellings in die praktyk te verwerklik.¹⁶⁾

14) KOELLREUTTER, O., a.w., bl. 9. Ook DINGERINK wys daarop dat die politieke party, kragtens sy struktuur, invloed op die owerheidsbeleid moet uitoefen deur prakties op politieke terrein werksaam te wees. Vgl. a.w., bl. 221. Vgl. ook FINER, H., The Theory and Practice of Modern Government, Vol. I, bl. 420: "Victory is the first law of politics...The Party is a fighting organization."

15) Vgl. DOOYEWEERD, H., a.w., bl. 610.

16) Vgl. KOELLREUTTER, O., a.w., bl. 10.

Ook politieke drukgroepe wat geweldig aktief op politieke terrein kan wees, moet wesenlik van 'n politieke party onderskei word. Wel oefen hulle invloed op die owerheidsbeleid uit deur druk op die politieke partye en selfs die regering uit te oefen, maar as samelewingsvorm lê hulle net in die verlengde van die „gediskwalifiseerde" organisasietipes wat ons hierbo genoem het.¹⁷⁾

Naas politieke drukgroepe onderskei ons laastens nog organisasies wat ten dele wel aan die gestelde vereiste voldoen deurdad hulle op georganiseerde wyse aan die politiek deelneem. In hierdie verband noem BRYCE twee voorbeelde, te wete die "Anti-Corn Law League" en die "Eastern Question Association" wat in Engeland bestaan het.¹⁸⁾ Terwyl die spesifieke vraagstukke 'n krisis in die politieke lewe veroorsaak het, kōn hulle wel 'n belangrike rol speel. Saam met die krisis moes hulle egter ook verdwyn aangesien daar geen verdere sin en rede vir hul voortbestaan oorbly het nie. DOOYEWEERD tipeer sulke organisasies dan ook as:

"....at the utmost an organization ad hoc for the realization of certain special transitory political purposes."¹⁹⁾

17) Vgl. OSTERGAARD, J., Political Studies, 1958, bl. 197-8: "...such groups hardly merit being called 'parties', although they may ...be regarded as parties in embryo. By 'party' ...I mean an enduring association..." Vgl. ook SCHULZ, E.B., Essentials of Government, bl. 303-4: "An association of this type may provide its members with information concerning governmental problems, conduct discussion groups, endorse the candidacies of various persons for elective offices, take a definite stand on some or all the issues of the day, and bring pressure to bear on public officials in behalf of some policy or some change in governmental practice. But until it regularly engages in a concerted effort to attain mastery of the government by the installation of its members in key positions, it falls short of being a political party."

18) BRYCE, J., Modern Democracies, Vol. I, bl. 135.

19) DOOYEWEERD, H., a.w., bl. 612. Vgl. ook BERGSTRÄSSER, L., Geschichte der Politischen Parteien in Deutschland, bl. 2: "...unterschieden sich politische Parteien wesentlich von Wählergruppen, die politisch oder örtlich beschränkte Ziele haben, sich oft nur zu einer bestimmten Wahl bilden und nachher nicht weiterbestehen."

In sekere sin het ons dus hier slegs met 'n politieke drukgroep met 'n naam te doen, in diens van 'n polities-, territoriaal- en histories-begrensde doelstelling.

In samehang met die spesifieke aard en omstandighede wat die politieke toneel in 'n staat kenmerk, en die politieke probleme en behoeftes wat daaruit gebore word, is dit vir 'n politieke party wat aan die hierbō gestelde vereistes voldoen, wel moontlik om bepaalde belangegroepes in hom te verenig en om spesiale politieke doeleindes op die voorgrond te plaas.²⁰⁾ In hierdie verband bestaan daar egter 'n begripslokval waaroor ons duidelikheid moet kry. Ons verwys na KOELLREUTTER wat aanvoer dat landbou- of ekonomiese partye in hul doelstellings steeds polities is op grond van die feit dat hulle hul doelstellings deur middel van 'n party-organisasie met die oog op die verowering van die owerheidsamp, wil verwerklik.²¹⁾

Hier het ons met 'n stelling te doen wat nie sonder meer en kritiekloos te aanvaar is nie, want die aanduiding is dat die „oorwinningswet“ van die politieke party vir KOELLREUTTER die opperste oorweging word in sy tipering van die partyverband. Dit spreek dan ook van 'n verbandstrukturele kortsigtigheid waardeur sy vorige stellings van hul wesenlike sin beroof word. Na één aspek vertoon sy voorveronderstelling ooreenkoms met die politieke partyverband - as strydorganisasie - maar dan bespeur ons tog duidelik hierin 'n dwaling t.o.v. die aard van die historiese mag in die funderingsfunksie wat ter sprake is. Indien ons KOELLREUTTER se stelling handhaaf, beteken dit dat ons ons aan 'n gelykmaking skuldig maak wat ons alle gereedskap ontnem om op verantwoorde wyse stelling in te neem t.o.v. alle „soorte politieke partye“ wat ons in die praktyk aantref.

20) Daarmee mag die siening t.o.v. die staatsgeheel en die eise wat die burgerstaat daaraan stel nie ondergeploeg word nie. Ons staan later breedvoeriger hierby stil.

21) Vgl. KOELLREUTTER, O., a.w., bl. 9. Vgl. ook hier sy kritiek op JELLENIK se tipering van egte en onegte politieke partye wat volgens hom 'n valse onderskeiding is - dit aan die hand van sy tiperingsmaatstaf wat die verabsoluttering van die „oorwinningswet“ impliseer.

In KOELLREUTTER se tipering van die partyverband sien ons voorts dat ruimte gelaat word vir die verdringing van die tipies staatkundige motief in die fundering ten bate van 'n nie-staatkundige motief, naamlik die ekonomiese.²²⁾ En as hy bowendien nog 'n landbouparty as 'n egte politieke party klassifiseer, sien ons ook dat die beginsel van owerheidsheerskappy in algemene belang daardeur verloën word aangesien ons in hierdie partytipe met „politiek" ten behoeve van 'n spesifieke ekonomiese groep van die staatsburgers te doen het.²³⁾ Ons mag ons natuurlik nie teen die naamgewing van 'n politieke party blind staar nie - slegs 'n studie van die program van beginsels van so 'n party sal kan aantoon of seksionele egoïsme die motief agter die party se doelstelling is, al dan nie. Ook sal ons in ag moet neem of die lede van genoemde party nie dalk tot die stigting van so 'n party genoop is a.g.v. die feit dat die owerheidsheerskappy in die gegewe politieke situasie ten koste van hul ekonomiese reg en welsyn geskied het nie.²⁴⁾

Maar selfs al sou dit die omstandighede wees, word nogtans, kragtens die eise van politieke mondigheid, vereis dat die lede van so 'n party beskawings-solidêr vir die herstel van hul regte sal veg, sonder om 'n ekonomiese burgeroorlog in seksionele egoïstiese sin te ontketen.

22) Ons het in die vorige hoofstuk aangetoon dat die rol en plek van die ekonomie in die politieke lewe nie misken word nie. Ons kritiek is slegs teen die verabsoluttering daarvan gerig.

23) Dit is 'n saak van groot belang omdat dit wesenlik tot die normatiewe individualiteitstruktuur van die politieke party behoort, en die nouste verband met die bestemmingsfunksie van die partyverband hou. Omdat die funderings- en bestemmingsfunksie in onlosmaaklike verband met mekaar gesien moet word, sal ons poog om by die bespreking van laasgenoemde die saak ter sprake duideliker te laat uitkristalliseer.

24) Dat dit 'n faktor is wat ons nie uit die oog mag verloor nie word duidelik as ons op die opkoms van die vakbondwese in Engeland let. STRAUSS toon aan dat die arbeiders a.g.v. die positivistiese opvatting van owerheidsheerskappy (nihilisme) aan grootskaalse uitbuiting blootgestel is en tot georganiseerde aksie genoop is om hulself te handhaaf. Vgl. STRAUSS, H.J., Vakbondbeweging en Westerse Beskawingsverval (Staatsleer III - diktaat), Bloemfontein, bl. 2-4.

Dit is nie ons doel om verder hierop in te gaan nie - genoeg om te sê dat KOELLREUTTER hom t.o.v. hierdie sake glad nie verantwoord het nie. En aangesien daar dan by hom geen helder begripsoms krywing is nie, kan ons nie anders as om aan te neem dat hy hom aan 'n gelykmakende veralgemening skuldig maak nie. Van die onverbiddelike voorbehoud, geldig kragtens die normatiewe eise van die enkaptiese vervlegtheid van staat en politieke party, nl. dat ekonomiese seksionalisme nie as funderende mag van die politieke party mag dien nie, kom daar in KOELLREUTTER se sienswyse niks tereg nie. Tewens, oorgenoeg ruimte word gelaat vir partyvorming op 'n nie-staatkundige grondslag, en dit impliseer wesenlik nie-politiese magsvorming. En historiese magsvorming van nie-politiese aard kan aan ons beslis nie 'n politieke party in gepresiseerde sin lewer nie!

In voorgaande het ons vasgestel dat histories-politiese magsvorming - in belynde sin - die tipiese funderingsfunksie van die politieke party is. Om die partyverband nader te belig, let ons voorts dan op sy tipiese bestemmingsfunksie wat in samehang met die funderingsfunksie gesien moet word - die een is sonder die ander nie behoorlik te begryp nie.

3. DIE KWALIFISERENDE FUNKSIE

Die aanloop tot 'n bepaling van die kwalifiserende funksie van die politieke party is reeds vir ons gegee in die voorgaande ophelderingswerk oor 'n struktuuranalise. Duidelikheidshalwe herinner ons net weer daaraan dat ons hier met 'n politieke verband te doen het; 'n normatiewe struktuur waarin polities-mondige mense saamgeorden word, met as doelstelling politieke aksie in normatiewe sin. Ons ondersoek is steeds gerig op wat die politieke party behoort te wees, met die gevolg dat die velerlei voorbeelde wat uit die praktyk aangetoon kan word, en wat nie met ons struktuurbe-paling te versoen is nie, nie die verwarrende probleme lewer wat uit empiriese hoek te wagte kan wees nie. Aan die hand van die normatiewe

kriterium wat ons met die bepaling van die kwalifiserende funksie ter hand sal hê, sal ons aan hierdie „probleemgevalle" ook aandag skenk.

In ons slotopmerkings oor die funderingsfunksie van die politieke party het ons melding gemaak van die enkaptiese vervlegtheid van die politieke party met die staatsverband. Hierdie enkaptiese vervlegting blyk o.a. uit die tipiese strewe van die politieke party tot verowering van die owerheidsamp en die staatsapparaat. Die politieke party streef dus na staatkundige mag ten einde sý beleid as owerheidsbeleid te laat geld, terwyl die persone wat deur hom in die amp geplaas word tot ewentuele juridiese integreringswerk geroepe is. In die lig van hierdie „antisipasie" blyk dan dat die party se program van beginsels steeds onder leiding van die juridiese integreringsnorm moet staan.

Ten spyte van hierdie „intieme verband" wat daar tussen staat, owerheidstaak, en die politieke party en sy program van beginsels bestaan, met die gevolg dat die juridiese aspek in hierdie verband van die allergrootste belang is, kan die politieke party nogtans nie sy bestemming in die juridiese wetskring vind nie. Hierdie stelling berus op die volgende oorwegings.

Hoewel die politieke party aan die owerheidsamp sy personeel lewer en sy beleid aan hom voorskryf, is dit self egter geen publiek-juridiese integrator nie, selfs indien dit „aan bewind" sou wees. Dit mag na 'n teenstrydigheid lyk, maar as ons in gedagte hou dat die sogenaamde „regerende party" in werklikheid nie die staatsowerheid is nie - ten spyte van die gangbare neweskakeling van hierdie begrippe - word hierdie saak duideliker.²⁵⁾ Ons moet onthou dat dit steeds die owerheid is wat regeer en nie die party nie! Indien dit die geval sou wees, sou dit tog immers impliseer dat die politieke party wat die meerderheid setels by 'n verkiesing verower het, 'n integrale deel van die staat en die staatsapparaat word.

25) Vgl. STRAUSS, H.J., Politieke Party, bl. 2 en 4, en CLOETE, J.J.N., Sentrale, Provinsiale en Munisipale Instellings van Suid-Afrika, bl. 106.

In beginsel lewer dit dus aan ons 'n toestand wat gelykstaande aan die posisie van die een-party in die magstaat is, en wat die uitwissing van die grense van s.i.e.k. tussen die staat en die politieke party impliseer.

Ons het dus hier met 'n uiters noue vorm van enkaptiese vervlegting te doen, ten spyte waarvan die strukturele grense nogtans nie opgehef word nie. Die onderskeid tussen die funksies van die staatsowerheid en die politieke party respektiewelik, word uit hoofde hiervan dan ook prinsipiëel geskei, terwyl die eiesoortige gesagskarakter van die staat en die politieke party, wat andersinds noodwendig verwar moet word, en wat sal inhou dat die staatlike gesagstruktuur aan die „regerende party” opgedring sal word, gehandhaaf bly.

Samevattend sien die verhouding tussen die staatsowerheid en die „regerende” of meerderheidsparty sō daar uit:

Die meerderheidsparty plaas die owerheid in die amp, lewer die owerheidspersoneel en skryf die staatkundige beginsels voor waarvolgens die owerheidsbewind gevoer moet word. Verder as dit strek die bevoegdheid van die meerderheidsparty in die onderhawige verband nie, en daarom verkeer dit prinsipiëel in dieselfde posisie as die minderheidsparty(e). Die owerheid is derhalwe net soseer aan kritiek van die meerderheidsparty as die minderheidsparty(-e) onderhewig, ofskoon die wyse en plek van die uitoefening van kritiek sal verskil. (Uit hoofde van taktiese oorwegings kan ons aanvaar dat kritiek van die kant van die meerderheidsparty gewoonlik minder openbaar van aard sal wees). Omgekeerd sien ons dat die meerderheidsparty weer saam met die minderheidsparty(-e) aan die regeerbevoegdheid en gesag van die staatsowerheid onderworpe is.

In die lig van voorgaande behoort dit duidelik te wees dat die politieke party sy bestemmingsfunksie nie in die juridiese kan vind nie. Die bepaling daarvan gaan o.i. hand-aan-hand met die beantwoording van die vraag: „Waar in is die solidariteit van die partygenote van 'n bepaalde

politieke party geleë?" Want dit is slegs vanuit hierdie solidariteit dat ons 'n verklaring kan vind vir die eenheidsoprede van die party na buite, en die feit dat die party, ondanks verwikkelinge en veranderinge op die politieke front, steeds sy eenheid behou. Hiérin moet ons dus poog om die leidende funksie van die politieke party te vind.

In hierdie verband is dit voor-die-hand-liggend dat die genoemde solidariteit van die partygenote beslis nie in hul juridiese verbondenheid kragtens die interne reg van die party geleë kan wees nie. Hierdie moontlikheid verval tewens reeds met ons tipering van die politieke party as 'n vrywillige verband. Dwangmag kan dus kragtens so 'n struktuur-bepaling nie as die saambindende krag dien nie.²⁶⁾ STRAUSS toon dan ook aan dat die privaatregtelike partyreg geen dwangreg soos dié van die staatsverband is nie. Derhalwe kom die lewe van die partygenote nie onder leiding van die reg in originêre sin, soos wat dit in die staatsverband die geval is nie.²⁷⁾

Ook kan bloot persoonlike belange, wat egter wel in sommige gevalle 'n oorweging kan wees, nie aan ons 'n bevredigende verklaring bied aangaande die lidmaatskap van die lede nie. Dit is kwalik denkbaar dat alle individue in 'n betrokke staat hulle subjektiewe, persoonlike belang-aspirasies deur één van 'n paar politieke partye kan laat bedien. Ook die lojaliteit teenoor, en bereidheid om tyd en geld vir die partyorganisasie op te offer, vra om 'n dieperliggende verklaring.²⁸⁾ Hoewel daar binne

26) Vgl. DOOYEWEERD, H., a.w., bl. 14-15: "...a community of political conviction cannot be maintained by the internal legal rules of the party-organization...the internal legal order of a party-community is itself completely dependent upon the internal structural principle of the latter and that, as soon as the juridical viewpoint should take the lead in the inner life of the party, the latter would be doomed to dissolution."

27) Vgl. STRAUSS, H.J., Politieke Party, bl. 3. Vgl. ook GOODMAN, W., The Two-Party System in the United States, bl. 4: "If a party were composed of people under compulsion to play their parts, the results of their actions would be as unpredictable as the reasons for their compulsory association would be uncomprehensible."

28) 'n Saambundeling van individue op grond van so 'n „belangemotief" sal buitendien nooit as 'n politieke party beskou kan word nie. Die staatkundige motief is verplaas deur subjektiewe opportuniste.

die geledere van 'n party 'n veelheid minder-belangrike verskille kan bestaan, en hierdie „politieke broederskap" dus nie altyd op volmaaktheid aanspraak kan maak nie, word hierdie verskille tóg oorbrug deur kompromie, en word die uiteenlopende opvattinge op dieper gronde verenig. Soos FINER dit stel:

"....there is one fundamental dogma informing all the members, strong enough in its appeal to make them into permanent offensive and defensive associations....."29)

Daarom dan dat daar in die geval van samewerking tussen verskillende partye geen sprake van kompromie aangaande hierdie fundamentele beginsels kan wees nie - dit sou die opheffing van hul bestaansreg beteken!

Dit blyk dan dat ons die aandag op hierdie eenheid van politieke oortuiging moet toespits vir die bepaling van die kwalifiserende funksie van die politieke party, want soos ons gesien het, is dit die huldiging van 'n gemeenskaplike politieke oortuiging wat die partygenote saambind. Slegs hieruit is die tipiese gesagstruktuur van dié verband dan ook te verstaan. Die gesag van die partyleiding berus nl. uitsluitlik op hierdie oortuiging van die partygenote aangaande die vermeende juistheid van die staatkundige beginsels wat die party simboliseer.³⁰⁾

In verband met die saak hier ter sprake, bestaan daar na ons wete maar twee postulate wat wetenskaplike diepgang vertoon, nl. dié van Proff. DOOYEWEERD en STRAUSS. Hoewel daar in breë trekke en in die wyse van beredenering groot ooreenkoms bestaan, verskil die eindresultate tog van mekaar. Aangesien albei se sienswyses aan verandering onderhewig was, sal dit miskien goed wees om hierdie ontwikkeling by genoemde twee denkers te skets. Vir ons verdere bespreking is dit noodsaaklik as agtergrond en aanknopingspunt. Aan die hand van 'n beoordeling van hierdie twee sienswyses sal ons poog om ons eie bevinding te maak.

29) FINER, H., a.w., bl. 513. Vgl. ook DOOYEWEERD, H., a.w., bl. 612.

30) Vgl. DINGERINK, J.D., a.w., bl. 221.

(a) Dooyeweerd se siening

Aanvanklik het DOOYEWEERD die leidende funksie in die pistiese wetskring gesoek, en wel op grond van die volgende argument:³¹⁾

„Het gaat bij de politieke partij als reële eenheid inderdaad om een eenheid van inzicht in de structuurbeginselen, welke richtsnoer behoren te zijn voor het staatsbeleid, en dit gemeenschappelijk inzicht wordt noodzakelijk bepaald door een levens- en wereldbeschouwing. Eenheid van levens- en wereldbeschouwing wordt echter slechts door de eenheid van geloof gewaarborgd. Zo komen wij tot de conclusie dat de leidende functie van het politieke partij verband slechts in den wetskring van het geloof kan worden gezocht.“³²⁾

Die geloofsgemeenskap hier ter sprake, vertoon egter 'n gans ander karakter as die kerkinstituut:

„De staatkundige partij isnaar haar kwalifiserende funksie een gemeenskap van geloofsinzicht in de beginselen, welke de staatsstrukturen bepalen en voor het staatsbeleid ten richtsnoer behoren genomen te worden.“³³⁾

Die geloof wat m.a.w. hierin geopenbaar word, is nie geloof in originêre sin nie, maar 'n politieke geloof. Omdat DOOYEWEERD nie dieselfde betekenisinhoud as STRAUSS aan die term „politieke geloof“ en die belydenis wat hieruit spruit gee nie, en omdat dit vir ons latere bespreking van groot betekenis is, illustreer ons eersgenoemde se siening daaryan aan die hand van sy verwysing na die Antirevolusionêre party in Nederland. Volgens DOOYEWEERD se interpretasie van die term, word die party se politieke geloof sō geformuleer:

31) Soos beredeneer in die werk De Wijsbegeerte der Wetsidee. Ons haal egter 'n samevatting van sy sienswyse deur Dengerink aan.

32) Dengerink, J.D., a.w., bl. 220.

33) Dengerink, J.D., a.w., bl. 220-21.

„Ook op staatkundig terrein belijdt zij de eeuwige beginselen, die ons in Gods Woord geopenbaar zijn: zō evenwel, dat het Staatsgezag ten onzent noch rechtstreeks, gelijk in Israël, noch door de uitspraak van enige Kerk, maar in de consciëntie beide van Overheid en onderdaan aan de ordinantiën Gods gebonden zij.“³⁴⁾

Dit is duidelik dat hierdie gebondenheid van die staatsowerheid aan Gods Woordopenbaring ook op die politieke party van toepassing is:

"The political belief of the latter is related to the political principles contained in its program in the broader context of a life- and world view. This life- and world view is rooted in the Biblical basic motive of the Reformation...."³⁵⁾

Hier is dus appél op:

"....a common political belief in a divine order of human society to be known in the light of the World-revelation."³⁶⁾

waaraan die fundamentele politieke beginsels van die party, soos in sy program van beginsels vervat, onderhewig is en getoets word.

In die lig hiervan kan ons dus die afleiding maak dat die politieke geloof van 'n party volgens DOOYEWEERD geleë is in die heenwysing van sy grondbeginsels vanuit 'n onderliggende lewens- en wêreldbeskouing op die uiteindelijke religieuse bepaaldheid daarvan. Die politieke geloof is m.a.w. slegs te verstaan in terme van die dieperliggende religieuse grondmotief - humanisties, Gereformeerd-protestants ens. En dit is die "common political belief" waarop die party se program van beginsels appelleer.³⁷⁾

By heroorweging het DOOYEWEERD egter hierdie uiteengesette standpunt gerepudieer omdat:

"...the adjective 'political' which applies to a party-organization, is not compatible with a piteutical qualification."³⁸⁾

34) Aangehaal in DOOYEWEERD, H., a.w., bl. 622.

35) DOOYEWEERD, H., t.a.p.

36) DOOYEWEERD, H., t.a.p.

37) Vgl. DOOYEWEERD, H., a.w., bl. 622-23.

38) DOOYEWEERD, H., a.w., bl. 613.

Volgens hom verval dié moontlikheid alreeds deur die politieke party se verhouding tot die owerheidsbeleid. Indien die party pisties gekwalifiseer moes wees, sou dit meebring dat hy hom in al sy aktiwiteite, na alle aspekte daarvan gesien, op geloofsake - in die sin van „politieke geloof” - sou moes toespits. Dit bring dan mee dat die party, in geval van 'n fundamentele splitsing onder die lede aangaande sentrale religieuse kwessies, moet disintegreer. En dit kan nie van toepassing wees op 'n politieke party (soos die Antirewolutionêre party) wat hom nie aan 'n spesifieke belydenis verbind het nie.³⁹⁾ Hy kom dan tot hierdie gevolgtrekking:

“A common political belief which is concentrated upon the ultimate questions concerning the origin and final aim of the state institution, of the authority of a government and of the freedom of man, is doubtless of great importance to the inner unity of a party. But it cannot be the qualifying function of the latter. And it can only be of a really political character if it is directly or indirectly related to the party's practical political principles.”⁴⁰⁾

In die lig hiervan plaas hy nou die kwalifiserende funksie in die “modal normative sphere of morality.”⁴¹⁾ Gevolglik vind die politieke party se kwalifisering sy uitdrukking in “a typical moral bond of political conviction” wat hy as volg omskryf:

39) DOOYEWEERD, H., t.a.p.

40) DOOYEWEERD, H., a.w., bl. 613-14. Vgl. ook bl. 612: “...the 'party bond' cannot be of a theoretical political character, because the party functions as an organized community taking sides in practical politics.” Hy toon egter aan (bl. 614) dat die fundamentele beginsels - waarvan ook die praktiese beleid nie los te maak is nie - van 'n religieuse grondmotief afhanklik is. Dit impliseer egter nie dat die siening van die staat deur die geloofsaspek gekwalifiseer word nie.

41) Vgl. DOOYEWEERD, H., a.w., bl. 614.

"The moral bond of political conviction is a retrocipatory (non-original) individuality type in the moral aspect of experience. The nuclear or original type of individuality to which it refers is that of formative power in its typical politico-cultural sense....⁴²⁾

Hieronder kan geen politieke party bestaan nie, met die gevolg dat 'n party noodwendig moet versplinter sodra hierdie band verbreek word.

(b) Strauss se siening

STRAUSS het aanvanklik die mening gehuldig dat die politieke party nie sy kwalifisering in die pistiese wetskring kan vind nie aangesien 'n politieke geloofsbelydenis slegs in 'n aantal pistiese analogië differensieër - op religieuse wortel - en derhalwe nie op geloof in originêre sin berus nie. Sy bevinding was dan ook dat geen modale funksie in originêre sin die kwalifiserende funksie van die partyverband is nie.⁴³⁾

Op grond van 'n onderskeiding tussen oorspronklike en nie-oorspronklike strukture ontwikkel hy nou die o.i. belangrike gedagte dat die politieke party 'n skadustruktuurbeeld vertoon, 'n teorie wat heeltemal 'n nuwe wending aan die struktuuranalise van die politieke party m.b.t. die onderhawige punt gee. Hy formuleer dit so:

„Die partystruktuur bevind hom in die skadu van die staatstruktuur. In dië sin is dit ook 'n leenstruktuur, omdat 'n politieke party ondenkbaar is sonder 'n staat - 'n leenstruktuur wat bowendien slegs in die regstaat sy verskyning maak, en daarom is die partystruktuur eintlik maar net 'n ,skadubeeld' van die regstaat as synde die

42) DOOYEWEERD, H., a.w., bl. 615. Die retrosipasie is m.a.w. van toepassing op die funderingsfunksie. Voorts vertoon hierdie band van die politieke oortuiging 'n algemene liefde m.b.t. die grondbeginsels van die party wat "a mind of politico-ethical solidarity" moet bewerkstellig.

43) Hierdie sienswyse verskyn in 'n vroeëre uitgawe van die diktaat Politieke Party (Lewensvorm en Beginselrigtings), bl. 4.

suiwerste neerslag van die normatiewe individualiteitstruktuur van die staatsverband."⁴⁴⁾

Sō gesien, kan die partystruktuur ook 'n analogie genoem word omdat dit na die staatstruktuur heenwys. Hoewel dit geen enkel-modale kwalifisering in oorspronklike sin het nie, is die partystruktuur onderworpe aan die staatkundige eise van die juridiese integreringsnorm:

„Die party is dus geroepe tot die handhawing van 'n geregtigheids-ideaal (-idee) waarvolgens die owerheid die publieke regsorde in stand moet hou."⁴⁵⁾

Ook by STRAUSS word besondere aandag aan die pistiese funksionering van die partystruktuur gegee. Dit word egter van 'n ander aksent voorsien as in die geval van DOOYEWEERD wat laasgenoemde aahvanklik daartoe gelei het om die bestemmingsfunksie in die pistiese te plaas. Waar DOOYEWEERD die pistiese moment in 'n retrosipasie op die onderliggende lewens- en wêreldbeskouing met sy religieuse bepaaldheid vind, is dit vir STRAUSS geleë in 'n politieke geregtigheidsgeloof met appél op regsekerheid in die publieke regsorde en regsvertroue in 'n owerheidsbeleid volgens partybeginsels wat aan 'n religieus-bepaalde geregtigheidsidee onderworpe is.⁴⁶⁾ Hierdie aksentverskuiwing is o.i. regstreeks te herlei tot die geboorte van die skadustruktuur-gedagte met retrosipasie op die staat as regsverband, 'n ontwikkeling wat noodwendig die invalshoek van beredenering moes beïnvloed.

In die latere uitgawe van hierdie diktaat,⁴⁷⁾ plaas STRAUSS nou die politieke geloofsbelydenis, met die geloofsmoment daarin vervat, in die sentrum van sy beredenering. Met die klem hiër geplaas - in die lig van

44) STRAUSS, H.J., Politieke Party (eerste uitgawe), bl. 4-5. Hy wys ook op ander skadu-strukture, bv. vakbond, Sondagskool, K.J.V. ens.

45) STRAUSS, H.J., Politieke Party (eerste uitgawe) bl. 5.

46) Vgl. STRAUSS, H.J., t.a.p.

47) Verskyn in 1961 onder dieselfde titel.

die skadustruktuur-postulaat - en die weë wat nou geopen is vir erkenning aan die nie-originêre pistiese funksionering van die partyverband, sonder dat dit tot 'n sentrale religieusiteit herlei moet word - op die wyse waarop Dooyeweerd dit doen - lei hierdie insig aangaande geloofs-pluriformiteit STRAUSS nou daartoe om die bestemmingsfunksie wél in die pistiese wetskring te plaas.⁴⁸⁾

(c) Kritiese waardering

Waag ons ons nou aan 'n kritiese vergelyking van die twee uiteengesette standpunte, val dit onmiddelik op dat beide DOOYEWEERD en STRAUSS hul aanvanklike sienswyses m.b.t. die moontlike pistiese kwalifisering van die politieke party in heroorweging geneem het. Soos aangetoon, word hierdie moontlikheid uiteindelik deur eersgenoemde verwerp en deur laasgenoemde aanvaar. Hierdie uiteenlopendheid van twee denkers uit dieselfde wetenskaplike huis, vind o.i. sy verklaring dáárin, dat, hoewel in albei gevalle met 'n „politieke geloof” gewerk word, daar tóg 'n verskil in betekenisinhoud by genoemde denkers te bespeur is. Want hoewel STRAUSS wel deeglik ruimte laat vir die religieuse bepaaldheid van alle politieke denke, en in sy beredenering daarmee rekening hou, verkry hierdie saak in die bepaling van die leidende funksie by hom 'n ander invalshoek en plek in die hele opset. By DOOYEWEERD bestaan daar spanning in die versoening van hierdie „politieke geloof” met die praktiese politiek waarop die party hom moet toespits. Anders as STRAUSS, wat onder die politieke geloof van die party laasgenoemde se hele staatkundige geregtigheidsidee - met al die praktiese beleid daaraan verbonde - soos in sy politieke program vervat, verstaan, beperk DOOYEWEERD dit tot die eksplisiete religieuse belydenis van 'n party t.o.v. die teoretiese uitgangspunt van sy politieke grondbeginsels. Die klem waarmee hy dit van die praktiese politiek onderskei,⁴⁹⁾ lei ons tot hierdie gevolgtrekking.

48) Vgl. STRAUSS, H.J., Politieke Party (1961), bl. 3.

49) Vgl. DOOYEWEERD, H., a.w., bl. 612-13.

Want hoewel hy die religieuse bepaaldheid van die praktiese politiek erken,⁵⁰⁾ sê hy:

"But this does not imply that such a view is typically qualified by its aspect of belief."⁵¹⁾

Weeg ons nou hierdie twee sienswyses teen mekaar op, dan skyn dit vir ons asof die interpretasie van STRAUSS hier in juister verband gesien word, want hoewel beide met die insig werk dat geloof in originêre sin hier nie ter sprake is nie, is dit o.i. alleenlik STRAUSS wat, in die opset ter sprake, reg aan die pluriforme aard van die geloof laat geskied. En dit het STRAUSS o.i. dan hoofsaaklik te danke aan die feit dat slegs hy tot 'n korrekte begrip van die aard van die samelewingsvorm onder bespreking kon kom. Aangesien DOOYEWEERD sonder hierdie insig aangaande die skadustruktuur-karakter van die politieke party moes werk, kan ons nie insien hoe hy tot 'n ander slotsom as dié waartoe hy geraak het, kon kom nie. Want neem ons die voorbeeld van die gesinsverband, dan weet ons, uit hoofde van die feit dat dit 'n oorspronklike struktuur is, dat ons hier met 'n liefdesverband te doen het. Neem ons nou die pistiese funksionering daarvan ter oorweging, dan weet ons ewe-eens dat ons hier nie met die oorspronklike modale geloofsfunksie te doen het nie, maar met liefdesvertroue. In die geval van die staatsverband met regsvertroue omdat die staat 'n regsverband is, ens. Maar a.g.v. die feit dat ons in die politieke party nie met 'n oorspronklike (institutêre) struktuur te make het nie, is dit derhalwe nie so maklik om die geloof op eenvoudige wyse, soos in die geval van die gesinsverband bv., tot liefdesvertroue te stempel nie. Daarom dan dat DOOYEWEERD heelwat ruimte afstaan aan 'n bespiegeling oor die betekenisinhoud van die woord „politieke” om hom in sy struktuurbeplanning van hulp te wees.⁵²⁾ In hierdie verband

50) Vgl. DOOYEWEERD, H., a.w., bl. 614.

51) DOOYEWEERD, H., t.a.p.

52) Vgl. DOOYEWEERD, H., a.w., bl. 611-12.

gesien, is dit o.i. egter 'n onbegonne taak wat sonder die juiste omlyning van die aard van die struktuur van die partyverband, tot geen heldere gevolgtrekkings kan lei nie. Want 'n bepaling dāārvan, d.w.s. die betekenisinhoud van die begrip „politieke“, het implisiet tot doel om aan ons te toon wat die omlynde funksie van die politieke party behoort te wees, en dit is 'n saak wat in die nouste samehang met 'n juiste struktuurbeplanning gesien moet word. Ons kom derhalwe tot die gevolgtrekking dat, gesien teen die agtergrond van die doel van die ondersoek, DOOYEWEERD se bespiegeling aangaande hierdie woordbetekenis nie tot die kern van die woordinhoud kōn deurdring nie, aangesien die struktuurvorm wat daaraan betekenis moet gee, nog nie in volle perspektief gesien is nie. Daarom dan ook dat hy in sy vorsingswerk aangaande die gemelde woordbetekenis by wyse van voorveronderstelling die volgende poneer:

"In the phrase 'political party-organization' the adjective 'political' cannot mean: 'displaying a State's nature or governmental organization'....."53)

Dit is natuurlik presies op hierdie punt waar STRAUSS van DOOYEWEERD verskil, en om die meriete van eersgenoemde se standpunt te bepaal, skenk ons vervolgens aandag aan die moontlikheid van so 'n afskaduing van die struktuur van die staatsverband in diē van die politieke party.

(d) Die skadustruktuur-gedagte

DOOYEWEERD wys ons op die noue enkaptiese vervlegtheid van die politieke party met die staatsverband. Dit word volgens hom genoodsaak deur die primêre doelstelling van die politieke party om invloed op die owerheidsbeleid uit te oefen:

"This aim is essential both to the genetic and existential societal forms of a political party and also gives the inner structural principle of the latter its first positive shape."54)

53) DOOYEWEERD, H., a.w., bl. 612.

54) DOOYEWEERD, H., a.w., bl. 605.

Die vraag is nou net: wát is die presiese aard van hierdie enkaptiese vervlegtheid?

Om hierdie vraag te probeer beantwoord, gaan ons 'n ondersoek instel op grond van DOOYEWEERD se onderskeiding tussen genetiese of prototipes en variabiliteitstipes van die partyverband.⁵⁵⁾ Deur hierdie onderskeiding te maak, word dit alreeds duidelik dat hy sommige „party-tipes” as egte politieke partye diskwalifiseer. Kom ons let op hierdie saak deur 'n aantal van hierdie variabiliteitstipes van nader te beskou. Die bepaling van so 'n diskwalifikasie-maatstaf moet terselfdertyd dien om ons by 'n sintese uit te bring m.b.t. die vraag na die skadustruktuurgedagte wat ons tot ondersoek het. DOOYEWEERD sê:

“An organization of the unifying power of a common economic-occupational interest can, as such, never be the typical historical foundation....A farmer party, a labour party, or a middle-class party can never be real geno-types but only variability types of political parties.”⁵⁶⁾

Hier het ons m.a.w. te doen met 'n verloëning van die normatiewe fundering van die partyverband, en gedagtig aan die onlosmaaklike samehang tussen die funderingsfunksie en die bestemmingsfunksie, met die wedersydse anti-sipasie en retrosipasie, asook die konsekwensies wat uit die noue enkaptiese vervlegting tussen staat en politieke party voortvloei, word die volgende geïmpliseer: waar die tipes-staatkundige motief deur 'n staatsvriende motief verdring is, en die histories-politiese onderbou van die party deur 'n histories-ekonomiese onderbou vervang is, word die staat en owerheid uiteindelik tot ekonomiese verband en agent onderskeidelik gedenatureer.

Hierbenewens sien ons ook dat hierdie „partye”, wat na die monopolie oor die owerheidsamp streef, die beginsel van owerheidsheerskappy in

55) Vgl. DOOYEWEERD, H., a.w., bl. 611.

56) DOOYEWEERD, H., a.w., bl. 611.

algemene belang verloën. Ons het hier te doen met „partye" wat elk sy besondere belangegroep mobiliseer - aan nie-staatkundige motiewe georiënteer - met die doelstelling om die owerheidsamp, op opportunistiese en anti-normatiewe wyse, in belang van hierdie groep se belange te gebruik.

Dit sal m.a.w. prinsipiëel owerheidsheerskappy wees wat ten koste van diëgene geskied wat nie aan die regerende groep behoort nie. Aangesien ons in hoofstuk II reeds 'n bespreking oor hierdie anti-normatiewe tendens in die partypolitiek gevoer het, wy ons nie nou weer daarvoor uit nie. Genoeg om te sê dat as dit die inslag van die politieke partywese in 'n staat is, daar in die betrokke staat van die burgerstaat met sy beginsel van owerheidsheerskappy in algemene belang beslis nie veel oor is nie! Want nou het ons, strydig met die karakter van die burgerstaat, disharmonie in die veelheid van regsbelange, en 'n owerheid in die hande van ekonomies-seksionele opportuniste. NEUMANN voer dan ook tereg aan:

"Only where the specific interests of parties are imbedded in a common whole does the political struggle not lead to disintegration of the entire group."⁵⁷⁾

En verder:

"Wherever the ... parties do not succeed in this primary task, the modern state is in danger of deteriorating into a neofeudalism of powerful interest groups."⁵⁸⁾

Uit voorgaande kristalliseer die volgende saak dus baie helder uit: 'n Politieke party mag nooit gemobiliseer word op 'n seksionele belangegrondslag nie, aangesien die owerheid nie in partybelang in engere sin mag regeer nie, maar, in ooreenstemming met die eise van die burgerstaat,

57) NEUMANN, S., a.w., bl. 396.

58) NEUMANN, S., a.w., bl. 397. Hy toon aan dat politieke partye spesifieke belange tot die vlak van die algemene belang moet verhef (bl. 413), en indien nodig, moet die burgery ten bate van hierdie algemene belang selfs bereid wees om opofferinge te maak. Hierdeur onderskei die politieke party hom van 'n politieke drukgroep. (bl. 397.)

in die algemene belang. Hieruit word nou die antisipasie gebore dat 'n politieke party 'n geloofsbelydenis moet hê waarvolgens 'n owerheid wêl in die algemene belang kan regeer - dit moet m.a.w. voldoen aan die eise van die juridiese integreringsnorm. Word aan hierdie eis nie voldoen nie, word die politieke party as moontlike „regeerder“, en daarmee ook die owerheidsamp onder so 'n bemanning, op 'n weg geplaas wat radikaal in stryd is met beide die juridiese kwalifiseringsfunksie van die staatsverband en die aard van die owerheidstaak. En hierin word o.i. op ondubbelsinnige wyse die nouste moontlike enkaptiese vervlegtheid van die politieke party met die staatsverband geïllustreer - nouer as die blote beïnvloeding van die owerheidsbeleid waaroor DOOYEWEERD dit het!

Wil ons derhalwe 'n maatstaf daarstel aan die hand waarvan ons tot 'n suiwer blik op die egte politieke party wil kom, kan ons dit doen deur die volgende vraag ter beantwoording te neem: in hoeverre kan 'n organisasie wat daarop aanspraak maak om 'n politieke party te wees, die burgerstaat na behore laat voortbestaan?⁵⁹⁾ Dit word baie duidelik as ons in gedagte hou dat die oorwinning van 'n „party“, wat beginsels herberg wat in stryd met die karakter van die burgerstaat is (bv. 'n kommunistiese of nasionaal-sosialistiese party), die bestaan van die burgerlik-vrye samelewing sal ophef - juis dit waaraan die party se lewensruimte te danke is!

In die lig hiervan is dit duidelik dat ons nie DOOYEWEERD se stelling kan onderskryf as hy aanvoer dat die struktuur van die politieke party nie dié van die staatsverband kan weerspieël nie. Weliswaar vertoon eersgenoemde sy tipiese, eiesoortige fundering in onderskeiding van die staat s'n en kan daar ook nie sprake wees van die neerslag van die staatsorganisasoriese opset in sy struktuur nie.

Soos uit bogenoemde geblyk het, sien ons vanuit die funderingsfunksie egter 'n antisipasie op die bestemmingsfunksie, wât die presiese plasing

59) Dit natuurlik in samehang gesien met ander aspekte wat ons vroeër in die hoofstuk nagegaan het.

daarvan ook mag wees. Die antispasie van die funderings- op die bestemmingsfunksie bestaan daarin dat die histories-politiese magsvorming (fundering) gemotiveer, gelei, gekwalifiseer word deur die solidariteit van die partygenote (magsvormers) op grond van 'n gehuldigde politieke oortuiging. En soos by implikasie reeds geblyk het, wys die kwalifiserende funksie van die politieke partyverband - as dit 'n egte politieke party is - heen na die juridiese kwalifisering van die staatsverband, natuurlik onderhewig aan die spesifieke religieus- en lewens- en wêreld-beskoulik-geleide opvatting daarvan. Hierin is dan vervat die betrokke party se opvatting van „ewewig en harmonie in die veelheid van regsbelange" - 'n direkte heenwysing na die bestemmingsfunksie van die staatsverband! In hiërdie sin bevind die partystruktuur hom dan in die „skadu" van die staatstruktuur.

Gedagtig aan die partytypes wat die politieke toneel indring, en wat aan die hand van hul nie-staatkundig-georiënteerde motiewe na die verowering van die owerheidsamp en die staatsapparaat streef, sien ons dat die deurvoering van hierdie pseudo-politieke ideale op anti-normatiewe sloopwerk aan die staatstruktuur moet uitloop. In hierdie lig kry die skadustruktuur-postulaat dan ook groter gewig - die partystruktuur moet 'n suiwer beeld van die normatiewe individualiteitstruktuur van die staatsverband vertoon! Dit is 'n normatiewe eis, geldig kragtens die enkaptiese verbondenheid van die politieke party aan die staatsverband!

Dit is kwalik nodig om na voorafgaande nog te probeer bewys dat die partyverband in elk geval nie sonder die staatsverband denkbaar is nie. Maar op grond van DOOYEWÉERD se klassifikasie van partye vind ons dit tóg nodig om op hierdie punt met hom in gesprek te gaan. Dit dien terselfdertyd om vir ons STRAUSS se siening m.b.t. die kwalifiserende funksie as die meer aanvaarbare uit te wys. Ons doen dit op grond van die volgende.

DOOYEWEERD beskou middelklaspartye, boerepartye en arbeiderspartye nie as volwaardige politieke partye nie, maar van 'n organisasie wat die staat as sodanig, op sterkte van uiterste humanisties-liberalistiese gronde, uit die weg geruim wil sien, sê hy:

"But an anarchistic association whose primary purpose to influence the policy of a State is clearly expressed in its inner organization, falls doubtless within the boundaries of the concept concerned. As to its inner foundational function it is an organization of the unifying power of a political conviction concerning the principles of the State's policy, albeit that this conviction implies a fundamental rejection of the State. And since this foundational function is unbreakably bound to the internal leading function of a political party....the inner nature of such an anarchistic organization corresponds to the structural principle of a political party."⁶⁰⁾

Dit kom bepaald eenaardig voor dat „partye” wat hul pseudo-politieke doelstellings aan nie-staatkundige motiewe veranker, maar wat nogtans die staat en owerheid aanvaar, as egte politieke partye gediskwalifiseer word, terwyl 'n „party” wat o.i. nóg minder op getrouheid aan hierdie struktuur aanspraak kan maak, deur DOOYEWEERD aanvaar word. Hy kom natuurlik tot hierdie slotsom op sterkte van die maatstaf wat hy gebruik: eerstens dat die fundering „politico-histories” - in onderskeiding van bv. ekonomies-histories - moet wees, en in die tweede plek dat die partygenote deur 'n „politico-ethical solidarity” saamgebind moet word.

DOOYEWEERD toon tereg aan dat laasgenoemde, d.w.s. die kwalifiserende funksie, op die funderingsfunksie retrosipeer, maar reeds in hierdie moment vind ons sy „dwaling”; 'n „dwaling” omdat die „formative power in its typical politico-cultural sense” nie genoegsaam omskryf en

60) DOOYEWEERD, H., a.w., bl. 610.

gefundeerd is nie.⁶¹⁾ Soos vroeër reeds aangetoon, is hierdie tekortkoming o.i. regstreeks te herlei tot die feit dat DOOYEWEERD die struktuur ter sprake nie in volle perspektief gesien het nie. Waar ons in hoofstuk II die vereiste van mondige politiek vir die opkoms van 'n egte politieke party gestel het, impliseer dit dan dat die histories-politiese mag in die fundering van mondigheid moet getuig. Dit is 'n grondvereiste wat ons kwalik met DOOYEWEERD se uitleg aangaande die anargistiese organisasie kan versoen, 'n stelling wat sy hele siening t.o.v. die politieke partyverband affekteer.

Aangesien ons hierdie mondigheid nie kán begryp sonder om die normatiewe individualiteitstruktuur van die staatsverband daarin gespieël te sien nie, hou dit die konsekwensie in dat ons vir 'n deeglike begrip van die normatiewe individualiteitstruktuur van die partyverband óók daarmee rekening moet hou. Hoe kan 'n organisasie met pseudo-politieke ideale, wat van die uiterste graad van anti-normatiewe vernielsug getuig, nog as 'n egte politieke party beskou word?

(e) Sintese

Op grond van voorgaande blyk dit o.i. dus dat STRAUSS se verklaring oor die bestemmingsfunksie van die politieke party - wat hy in die pistiese (nie-originêr) plaas - meer aanvaarbaar as die etiese kwalifisering van DOOYEWEERD is. Hiermee saam dan ook die afleiding dat ons beslis die skadustruktuur-gedagte in verrekening moet bring vir 'n deeglike en omvattende begrip van die saak hier ter sprake. Hieruit vloei dan ook voort dat STRAUSS se begrip van die betekenis en inhoud van die term „politieke geloof” o.i. meer water hou as DOOYEWEERD se sienswyse. Want in samehang met die skadustruktuur-gedagte gesien, impliseer die solidariteit van die partygenote van 'n egte politieke party 'n geloof in die party se beginsels wat implisiet aan 'n staatkundige geregtigheids-
idee diensbaar gestel word; en dit lyk vir ons na 'n meer belynde en

61) Vgl. ons vroeëre bespreking oor sy bespiegeling aangaande hierdie woordbetekenis.

gefundeerde siening as DOOYEWEERD se "moral bond of ...communal conviction."⁶²⁾ Laasgenoemde se tese, nl. dat die solidariteit - waarin die momente van liefde en lojaliteit vervat is - as sodanig die bestemmings-funksie weergee, is o.i. „ongefundeerd", want op grond wáárvan die liefde vir en lojaliteit teenoor die partybêleid? Weliswaar gee DOOYEWEERD toe:

"This loyalty presupposes a moral confidence in the political standpoint of the party..."⁶³⁾

Afgesien van die feit dat die vertrouensaspek o.i. swaarder weeg as dié van liefde en lojaliteit jeens partybeginsels, is dit voorts ons oortuiging dat hierin baie duidelik 'n antisipasie op die pistiese is - in nie-originêre sin - en dat dit, as die moment wat die swaarste weeg, as diepste fundering moet dien.

Weer eens blyk o.i. dan dat DOOYEWEERD nie hierdie versoening kon bewerkstellig nie, juis omdat hy nie die aard van die geloof wat hier funksioneer, verreken het nie. Dit kan weer slegs daaruit verklaar word dat insig in die skadustruktuur-karakter van die politieke party noodsaaklik is om tot die insig te kom dat die politieke geloofsbelydenis in diens van 'n staatkundige geregtigheidsidee staan.

4. SAMEVATTING

Uit dit wat ons in hierdie hoofstuk behandel het, blyk dan dat alle politiek en gewaande politieke aktiwiteite in die staat, en die neerslag wat dit in die georganiseerde partywese gaan vind, steeds onder die normatiewe oordeel staan van die kriterium wat uit die normatiewe, transendentale struktuurprinsipe van die partyverband voortvloei. Om te begryp wat die politieke party is, moet ons gevolglik hierdie normatiewe struktuurprinsipe vanuit die verbandsvorm self opspoor. Dit baat ons niks om 'n grootste gemene deler te probeer kry van al die variante van

62) DOOYEWEERD, H., a.w., bl. 617.

63) DOOYEWEERD, H., a.w., bl. 618.

partytypes wat ons om ons waarneem nie; hierdie „types" is juis onderhewig aan beoordeling, en soos ons gesien het, selfs aan veroordeling.

Nou kan die vraag ontstaan: wát is 'n ekonomies-seksionele, ras-, volks- of kerkparty dan anders as hulle op grond van ons maatstawwe as politieke partye gediskwalifiseer word?⁶⁴⁾ Die antwoord daarop is baie saaklik: hulle is karikature van dit wat die politieke party behoort te wees, want ons moet onthou dat die struktuurprinsipe van die politieke partyverband 'n struktuurwet behels wat transendentiaal en dus supra-arbitrêr van aard is. Die veelheid van polities-normatief-afwykende praktyke wat ons aantref, hef daarmee nie hierdie normatiewe struktuur op nie. Want vir die verwesenliking van die praktiese politiek binne die raamwerk ter sprake, is ons aangewys op die historiese positiveringsarbeid van die burgery; of dit normatief getrou en behoudend, of anti-normatief en vernielsugtig geskied, hang af van die beskawings- en politieke mondigheid van die burgery. Dit is 'n saak wat ons nie mág miskyk nie, want die politieke party, waarin ons ons normatiewe beoordelende kriterium gevind het, sluit nie feitlike optrede en doelstellings wat in stryd met sy normatiewe inhoud is, uit nie. Soos gemeld, is ons vir die positivering van die politiek aangewys op die vrye veld van menslike positiveringsarbied. Ons vat die saak dan ook saam in die volgende woorde van DOOYEWEERD:

"The only restriction to be made with respect to the applicability of the concept political party to a factual voluntary association, is that the latter be not withdrawn from the internal sphere of validity of the structural norm concerned...."⁶⁵⁾

64) Vgl. hier BRYCE, J., a.w., bl. 138 e.v. waar hy, weliswaar op grond van 'n ander beredeneringswyse, ook hierdie genoemde partytypes kritiseer.

65) DOOYEWEERD, H., a.w., bl. 610.

H O O F S T U K I V

DIE POLITIEKE PARTY SE PROGRAM VAN BEGINSELS

1. INLEIDING

Na ons ondersoek in die vorige hoofstuk i.s. die struktuur van die politieke party, wil ons die aandag nou op die program van beginsels van die politieke party vestig. In 'n studie oor die taak en funksie van die politieke party, is dit essensieël dat ons tot 'n verantwoorde siening sal kom oor die aard van hierdie belangrike faset van 'n politieke party; dit is onontbeerlike en belangrike gereedskap in die uitoefening van die taak waartoe elke party geroepe is.

Dit is 'n saak wat tot nog toe, en veral in Britse en Amerikaanse studies oor politieke partye, weinig of geen aandag geniet het nie. Onses insiens is dit 'n feit wat slegs verklaar kan word op grond daarvan, dat die dogma van volksoewereiniteit, wat die staatsteoretiese denke van die demokrasie oorheers, daarvoor verantwoordelik is dat alle aandag op die verteenwoordigingsaspek van die politieke partywese gefokus is. Met die verwerping van hierdie dogma deur die Protestants-Christelike staatsleer, spreek dit vanself dat die verabsoluteerde verteenwoordigingsfunksie van die politieke party baie van sy glans sal verloor, en tot sy regmatige plek as „'n funksie" in die taakvervulling van die politieke party teruggeskuif sal word.

Voorgenoemde moet egter nie vertolk word as 'n „verlaging van status" waaraan die politieke party onderhewig is nie, of dat sy belangrikheid in die politieke lewe daarmee verkleineer word nie. Wat wêl ter sprake is, is 'n aksentverskuiwing in dié sin dat die onbetwisbare funksionele belang van die politieke party uit 'n miskende hoek belig en gevolglik in ryker perspektief gesien word. Dit word teweeggebring deur die klem van die politieke party as verteenwoordiger van 'n spesifieke staatkundige

geregtigheidsidee of politieke geloofsbelydenis te verskuif. Dit is die doel van hierdie hoofstuk.

2. DIE FUNKSIE VAN DIE BEGINSELPROGRAM

By wyse van inleiding tot die verdere ontplooiing van ons siening met betrekking tot hierdie saak, let ons eers net op die voor-die-hand-liggende funksie waaraan die politieke party se beginselprogram diensbaar is.

Hierdie funksie is natuurlik hoofsaaklik daarin geleë dat die staatkundige beleid van 'n bepaalde politieke party daarin vervat is, met die konsekwensies wat hierdie grondliggende staatkundige geloofsbelydenis in beginsel vir die verdere politieke ontplooiing in die staatslewe sal inhou, indien dit as owerheidsbeleid toegepas sou word. Sodoende word aan die kiesgeregtigde burgers 'n keuse t.o.v. owerheidsbeleid op die politieke mededingingsvlak voorgehou.

In hierdie funksie, waaraan die politieke party se program van beginsels in die staatslewe diensbaar is, onderskei ons voorts twee belangrike aspekte waarsonder die nut van 'n program van beginsels grotendeels sal verval.

In die eerste plek word vir die kieserspubliek daarin aangedui waarop die owerheidswerk hoofsaaklik gerig sal wees, m.a.w. watter aspekte van die staatkundige lewe volgens hierdie beleidsvoorskrif die grootste aandag verdien.

Tweedens is daarin vervat 'n onderliggende beskouing, hetsy eksplisiet vermeld of by wyse van implikasie, oor die mate en graad van owerheidsbemoeiing in die lewe van die staatsvolk, m.a.w. wat alles tot die bevoegdheidsfeer van die owerheid toegereken word.

GOUDZWAARD toon dan ook tereg aan dat bogenoemde twee momente eienskappe van elke politieke beginsel is. Hy sê:

„Wanneer deze antwoorde ontbreek vloei uit een beginzel kennelik geen concreet politiek beleid voort.“¹⁾

Uit hoofde van voorgaande ontstaan die volgende vrae met betrekking tot die politieke party se program van beginsels: hoë volledig moet 'n politieke party se program van beginsels wees, en ten opsigte waarvan moet 'n standpuntname alles ingeneem en verantwoording gedoen word, ten einde aan die burgers 'n duidelike beeld voor te hou oor wát die politieke koers in die staat gaan wees, indien 'n bepaalde program van beginsels hierdie politieke koers moet uitstippel?

Aangesien politieke partye mekaar in verkiesings hoofsaaklik op grond van 'n aantal spesifieke beleidspunte opponeer, op grond van die huidige, oorheersende staatkundige beleidsproblematiek om politieke „opperheerskappy“ meeding, is dit oënskynlik net nodig om 'n saaklike beleidsuiteensetting van daardie oorheersende sake te gee waaroor die onderskeie politieke partye dit op 'n gegewe tydstep nie eens is nie. Dit skyn dus asof 'n politieke party se program van beginsels sy funksie na behore verrig indien dit 'n politieke party se siening met betrekking tot daardie politieke aangeleenthede bevat wat in die brandpunt van die partypolitieke stryd 'n neerslag gevind het.²⁾

Dit is nou egter nie nodig om in 'n diepgaande argumentasie verwickel te raak om te kan aantoon dat 'n owerheid in die uitvoering van sy owerheidstaak met méer te doen gaan kry as die blote konkretisering van beleidstandpunte ten opsigte van die oorheersende staatkundige problematiek nie. Die owerheidstaak omvat immers veel meer as byvoorbeeld die kwessie rakende die politieke integrasie van die nie-blanke, gedagtig aan die situasie te lande!

In die lig hiervan is dit duidelik dat die politieke party dit aan die kieserspubliek verskuldig is om in sy program van beginsels 'n

-
- 1) GOUDZWAARD, B., „Economische Politiek als Beginzel-politiek“, Antirevolutionaire Staatskunde, 1962, bl. 267.
 - 2) Vgl. KOELLREUTTER, O., Die Politischen Parteien im Modernen Staate, bl. 38: Hy voer aan dat die politieke party deur middel van sy program van beginsels „den einzelnen Problemen des Staatslebens präzisieren müssen....“

duidelike aanduiding en beleidsuiteensetting te gee, ook van daardie „verskuilde“ aspekte van die owerheidstaak. Want, hoewel dit in 'n gegewe situasie miskien nie 'n bron van politieke stryd is nie, kán dit, indien dit na die verkiesingstryd op die politieke wa gelaai word, verreikende reperkussies ook in die eie geledere van 'n bepaalde politieke party tot gevolg hê. Dit is glad nie ondenkbaar dat daar nog talle aspekte van beleid is wat potensiële strydpunte, en gevolglik latente probleme, in die staatslewe is, wat deur doelbewuste verswyging, of nalating om beginselstandpunt in te neem, vermy word nie. Dit kan ook wees dat beginselbegeertes van partylede, wat deur die oorheersende problematiek in die agtergrond gedwing word, uit hoofde van taktiese oorwegings omseil word. Versuim aan die kant van 'n politieke party om 'n allesdekkende beleidsuiteensetting te gee oor die ryk-geeskakeerde omvang van dit wat onder die owerheidstaak resorteer, kan egter nie anders as om 'n ongewenste ruimte te laat vir (moontlike) grootskaalse opportunistiese manipulasie deur die politieke party wat aan die owerheid sy personeel lewer en sy beleid aan hom voorskryf nie. Dit bowendien ten koste van die uitoefening van die polities-mondige burgery se politieke medeseggenskap én -verantwoordelikheid. Want onses insiens kom dit op ondubbelsinnige wyse neer op 'n verskraling van die burger se staatsburgerlike plig, en 'n skending van die reg waarop hy in hierdie verband aanspraak het. Hy word nie ten volle ingelig oor dit waarvoor die politieke party sy stem gewerf het nie! En laasgenoemde saak word tewens juis veronderstel deur die aspek van die politieke vertroue van die partygenote in die politieke standpunt van die party, waarsonder die bestaan van die volwaardige politieke party nie denkbaar is nie. Daardie standpunt waaraan die politieke geloof van die partygenote gekoppel is, moet deur die politieke party se program van beginsels verskaf word!

Die gevolge van voorgenoemde tekortkoming hou dan ook die moontlikheid vir die lede van so 'n politieke party in, indien dit geroepe is om die owerheidsbeleid te bepaal, dat 'n politieke koers met betrekking tot hierdie verswygde sake ingeslaan kan word wat sommige ondersteuners van die party nie kan onderskryf nie.³⁾ Vir die vertrouensharmonie in die geledere is dit dus van kardinale belang dat 'n politieke party sy lede se steun nie op grond van een of twee „verabsoluteerde” beleidsaspekte sal werf, om sodoende 'n mandaat vir opportunisme te verkry nie.⁴⁾ Opportunistiese beleidsmanipulasie, en koersverandering ten opsigte van aangeleenthede waarvoor die owerheid nie aanvanklik - by monde van die politieke party - beginselsteun verwerf het nie - waar moontlik natuurlik - hou voorts ook die gevaar in dat die regsvertroue en -harmonie tussen owerheid en onderdaan geskaad kan word; en dáármee saam die normatiewe eise wat geld vir die positivering van staatkundige beginsels in die skadu van die normatiewe individualiteitstruktuur van die staatsverband.

Volledigheid met betrekking tot sy program van beginsels is dus 'n eis wat op ondubbelsinnige wyse vir elke politieke party moet geld, want slegs in 'n politieke milieu waar die onderskeie politieke partye se volle beleidskleure ontbloom aan die politieke vlagpaal wapper, kan die beskawings- en polities-mondige burgers hulle taak en verantwoordelikeheid t.o.v. die owerheid en sy beleid na behore vervul. Dit is 'n politieke funksie wat die burgers slegs na behore kan verrig indien hulle politieke medeseggenskap uitgeoefen word in die lig van 'n verantwoordelike partykeuse op beginselgrondslag.

3) Weliswaar bestaan die ideale toestand seker nie waarin 'n politieke party se program van beginsels en -aksie iedereen wat by die betrokke party 'n politieke tuiste vind, in alle sake tevrede sal stel nie. Waar daar egter basiese instemming met die grondliggende beleidsbeginsels is, sal hierdie „versplintering” nie fundamenteel van aard wees nie, en sal dit meer in die teken van praktiese klemverskille staan. Dit sal dus nie onoorbrugbaar wees met die oog op party-eenheid nie.

4) Vgl. CLOETE, J.J.N., Sentrale, Provinsiale en Munisipale Instellings van Suid-Afrika, bl. 105, en KOELLREUTTER, O., a.w., bl. 38.

Die toets- en plasingreg van die kiesgeregtigde burgers t.o.v. die owerheidspersoneel en -beleid kry in die onderhawing verband - die implikasies wat dit vir die politieke party se program van beginsels inhou - nog groter betekenis as ons die aard van die huidige partypolitieke stryd in gedagte hou; 'n posisie nl. waarin die kiesers die kandidate waarvoor hulle moet stem feitlik glad nie ken nie. Die stemme wat op 'n kandidaat uitgebring word, geskied dus kwalik op grond van sy persoonlike hoedanighede, maar wel op grond van 'n instemming met die program van beginsels wat hy onderskryf. Daar word dus op die party af gestem en nie op die persoon nie; die party staan in die middelpunt en die nadruk val op die program van beginsels.⁵⁾ Vandaar dat ons die stelling kan maak dat volwaardige politieke medeseggenskap vereis dat partykeuse in die volle lig van die beginsels van die onderskeie politieke partye gemaak sal word. In 'n religieus- en lewens- en wêreldbeskoulik-versplinterde samelewing impliseer partykeuse tog immers beginselkeuse! 'n Besliste vingerwysing word insgelyks hiermee gemaak na die mondighe funksieverrigting van die politieke party in die staatslewe - die volledigheid van sy program van beginsels is 'n eerste vereiste vir aanspraak op die volwaardige vervulling van die taak waartoe hy geroepe is.

3. PROGRAM EN BEGINSEL

As ons die stelling maak dat partykeuse in 'n religieus- en lewens- en wêreldbeskoulik-versplinterde samelewing essensieël 'n beginselkeuse is, word daarmee geïmpliseer dat die fondamentsteen vir elke politieke party se program van beginsels 'n deeglike uiteensetting van sy basiese beginselstandpunt behoort te wees. En as ons dan praat van 'n basiese beginselstandpunt, bedoel ons daarmee dat die diepteperspektief van die beginselmatige uitgangspunt in die party se program ontsluit moet word.

5) Vgl. DONNER, A.M., „Partij en Fractie“, Antirevolutionaire Staatskunde, 1957, bl. 146.

„Beginnel" in hierdie sin is dus veel wyer en dieper in perspektief as „beleidspunte". Weliswaar is elke beleidspunt 'n manifestasie van 'n dieperliggende beginsel, en voer eersgenoemde nie 'n selfstandige bestaan buite laasgenoemde om nie. In die gangbare woordgebruik bestaan die nuansverskil egter wat om opheldering vra. Ons vra nl. na die beginselhoek waaruit daar in die praktiese politiek gehandel word. Daarmee bedoel ons dan daardie diepteperspektief wat in laaste instansie die wortel van, en sin-gewer aan, die partypolitieke versplintering is; 'n perspektief wat by die blote vergestaltung van die onderlinge praktiese partyverskille verby sien; 'n perspektief wat in hierdie verband selfs die algemene belangbeginsel tot 'n relatiewe gegewe stempel, omdat uiteenlopende beleidsrigtings, wat selfs radikaal teenoor mekaar kan staan, met 'n beroep op die algemene belang nagestreef kan word.

Die formele kerntoets vir elke politieke geloofsbelydenis is weliswaar die vraag of 'n owerheid daarvolgens in die algemene belang kan regeer, siende dat die partyverkose owerheid tot juridiese integreringswerk geroepe is; volgens partybeginsels.⁶⁾ Dit is die enigste uiteindelijke kriterium wat kán geld kragtens die normatiewe individualiteitstruktuur van die politieke party. Om ons stelling egter duidelik te omlin, vir die perspektiewe wat nodig is i.v.m. die doeleindes van ons ondersoek, is dit nodig om aan te toon dat daar 'n noue verband bestaan tussen 'n politikus se opvattings oor wat die algemene belang behels, en die dieptebeginsel wat sy sienswyse motiveer. Want die begrippe wat hier ter sprake is - algemene belang en geregtigheid - is normatiewe begrippe wat onderhewig is aan menslike positivering in normatiewe vryheid; onderhewig aan die beginsel, die lewens- en wêreldbeskouing, die religie waaraan die positieverder hom verbind het.

Vergelyk in hierdie verband GOUDZWAARD se antwoord op die vraag wat 'n beginsel eintlik is:

„.....het is datgene, wat alleen aan het begin van het menselijk denken en handelen kan staan. Het is datgene, waaraan de mens zijn

6) Vgl. STRAUSS, H.J., „Politieke Party." bl. 3.

hart geeft en wat hem daardoor leidt in alles wat hij denkt en doet. Een beginsel vergezelt dus de mens.....zelfs tot in de uithoeke van de schijnbaar volslagen zakelijke problemen."7)

Daarom dan ook dat KUYPER kan sê:

„Het inzicht van wat in een concreet geval een van gerechtigheid is, word sterk bepaald door de levensbeschouwing van de politikus, zijn visie op de zin van het leven. Vandaar dat een politieke partijveelal een duidelik geestesmerk zal hebben." 8)

In die lig van voorgaande, en na aanleiding van ons ophelderingswerk in vorige hoofstukke, is dit onses insiens nie meer nodig om in die onderhawige verband verder te probeer aantoon dat die politiek in sy praktiese toespitsing op die staatlewe, nie 'n selfstandige bestaan, buite prinsipiële teenstellinge om, kán voer nie. In 'n lewens- en wêreldbeskoulik-versplinterde samelewingsorde is dit vir die mondige uitvoering van die burger se staatsregtelike pligte en verantwoordelikhede dus van groot belang dat die grondslae van die prinsipiële teenstellinge wat aan die wortel van die partysplitsing lê, duidelik aan die lig sal kom. Vir die Christen-staatsburger, ten minste, vir wie die konsekwente uitlewing van sy beginsels ook op staatkundige terrein 'n saak van erns is, wat binne die grense van sy insig-vermoëns nie ruimte wil laat vir gesekulariseerde, subjektief-gekonstrueerde „beginsels" nie, word voorgaande tot 'n integrale deel en 'n eis van sy politieke medeseggenskap verhef. Kragtens hierdie eis kan 'n kortsigtige verswyging, of 'n opportunistiese verbloeming van die lewens- en wêreldbeskoulike lug wat die partybeleid adem, nie geduld word nie.

Wat hier bepleit word, is in eerste instansie dus 'n program van beginsels en nie 'n gekamoufleerde stel beleidspunte wat uit regeersug

7) GOUDZWAARD, B., a.w., bl. 261.

8) KUYPER, F., „Christelike Politiek van A tot Z", Antirevolutionaire Staatskunde, Jaargang 37, 1967, bl. 210.

of ander opportunistiese oorwegings aan 'n vorm van politieke swendelary skuldig staan nie. Weliswaar is daar seker burgers in die staat wat uit so 'n „praktiese" beleidsuiteensetting die beginsels aan die wortel daarvan sal kan opspoor, maar dit is iets wat om begryplike redes buite die vermoë van die gemiddelde staatsburger val.

In die lig van praktiese uitvoerbaarheid is dit seker nie moontlik, of selfs gewens, om van 'n politieke party se beginselprogram 'n breedvoerige staatsfilosofiese verhandeling te probeer maak nie. Maar die nodige rigtingwysers moet ten minste aanwesig wees. Die verdere toeligting en uitbouing daarvan, wat onses insiens ook 'n saak van uiterste belang is, kan in 'n handleiding of praktiese toeligting van die program van beginsels geskied, asook op die platform wat politieke vergaderings bied, waar die politici hulle verskuldigde verantwoording aan die burgers moet doen. Laasgenoemde, nl. politieke vergaderings, kan egter beslis nie gesien word as 'n antwoord op, of kompensasie vir, die onvolledigheid van 'n party se beginselprogram, indien dit as 'n argument aangevoer sou word nie; en dit om dieselfde rede waarom 'n volksraadstoespraak bv. nie as 'n plaasvervanger vir 'n staat se grondwet geneem kan word nie.

Om ons betoog met betrekking tot hierdie saak saam te vat, haal ons die woorde van T. KNECHT aan:

„....vóór alles moet ondubbelzinnig, wars van alle vage compromissen, onze koers worden uitgezetwars van de tactiekjes van een geseulariseerd management, dat, al laverend, hier een opposant de mond snoerend en daar er een paaiend, zijn weg gaat.“⁹⁾

'n Laaste saak wat ons graag in hierdie verband wil aanroer, is die besliste moontlikheid wat bestaan dat religieus-geleide politieke beginselverbastering binne die raamwerk van dieselfde politieke party kan plaasvind

9) KNECHT, T., „Waarom hebben wij verloren...“, Antirevolutionaire Staatkunde, Jaargang 26, 1956, bl. 366.

waar die beginselstandpuntname van die party nie - in bogenoemde sin - spesifiek is nie. Dit is 'n anomalie wat o.i. waarskynliker is as wat op die oog af lyk. Ons neem baie saaklik die aan ons bekende voorbeeld van die probleem rakende die integrasie of segregasie van die nie-blanke in die Suid-Afrikaanse politieke toneel om ons standpunt te illustreer.

Die skeiding van rasse kan nl. enersyds bepleit word, o.a. op grond van die Christelike beginsel dat 'n heidense, beskawingsonmondige groep mense nie toegelaat kan word om op polities-onmondige wyse mee te spreek oor die toekoms van 'n Christelike beskawingserfenis nie. 'n Ander moontlike argument uit hierdie hoek is dat hierdie mense, met hulle geweldige beskawingsagterstand, hulleself nie geïntegreerd in 'n hoogs-gekompliseerde beskawingspatroon sal kan handhaaf nie. Die beleid van rasseskering moet gemik wees op die bevordering van hulle beskawingsontwikkeling in 'n histories-kontinue proses, ens. ens.

Andersyds kan regverdiging vir „dieselfde” beleid geput word uit 'n humanistiese onderdrukkingsug op die grondslag van 'n onverdraagsame rassehaat, met alle klem op vèlkleur ens.

Dat 'n groep mense wat „basies” oor hierdie beleid „saamstem” nogtans nie dieselfde beleid in die oog het nie, lê eintlik voor die hand. En dan is dit ook nie bloot 'n verskil wat net die filosofiese fundering van die beleid raak, terwyl die praktiese uitvoering daarvan onaangetas sal bly deur hierdie „bloot-filosofiese-en-vir-die-praktyk-irrelevante-verskil” nie. Dit hou besliste konsekwensies in vir die praktiese uitvoering van die beleid. Die meningsverskille in 'n Suid-Afrikaanse party, o.a. oor hierdie saak, en wat onses insiens 'n manifestasie van voorgenoemde voorbeeld is, kan as illustrasie van ons stelling dien. Oënskynlik is dit slegs die praktyk wat tans ongunstig vir die stigting van 'n nuwe party is, wat voorgenoemde party nog intakt hou.

Beginselverbastering van hierdie aard, wat op die vermenging van religieuse grondmotiewe in laaste instansie neerkom, is baie duidelik

die manifestasie van 'n praktiese stand van sake wat strydig is met die normatiewe gehoorsaamheid wat aan die politieke party se struktuur-beginsels verskuldig is.

Ten slotte sien ons dan dat 'n deeglike en omvattende beginsel-verantwoording 'n saak van die allergrootste belang is, omdat die verdere benadering tot die nuanses van die owerheidstaak, wat die program voorts moet belig, gefundeerd en prinsipieël belynd sal wees. Dit is 'n normatiewe eis wat vir elke party se program van beginsels moet geld, aangesien elke opvatting oor die owerheidstaak, met die aspekte wat daarin onderskei word, soos vroeër uiteengesit, onlosmaaklik daaraan verbind is en ten diepste daardeur bepaal word. Tewens, die verdere sake wat in die program van beginsels vermeld moet word, sal net verlengstukke van hierdie basiese beginsel wees. Deur dit van toepassing op die verskillende fasette van die staatslewe te maak, moet dit uitkring tot die konsekwensies wat dit vir die staatkundige lewe inhou, indien dit as owerheidsbeleid toegepas sou word.

4. PARTYKARAKTER EN GRONDSLAE VAN DIE OWERHEIDSGESAG

Aangesien die program van beginsels van elke politieke party dan 'n toeligting van die amp en die taak van die staatsowerheid in die lig van die beginsels van die party behels, dien in die heel eerste instansie die gesagsbeginsel wat die party onderskryf, helder aan die lig gebring te word. Hiermee moet 'n duidelike antwoord gegee word op die vraag oor hoe die grondslag van die owerheidsgesag en die taak van die owerheid volgens die beginselstandpunt van die party gesien word. Met ander woorde, word God Drie-enig, of die mens as die oorsprong en die bron van die owerheid se gesag gereken? Word God of die mens se wil as die bepaler van die grondslae van die owerheid se beleid geneem?

Bogenoemde perspektiewe is van die uiterste belang aangesien die antwoord op hierdie vrae kwalik ontbeer kan word. Dit sal bepaal of Gods ordinansies vir die staatslewe erken word, en of dit ten bate van

subjektief-gekonstrueerde, humanistiese oorwegings oorboord gegooi word; hetsy die klem op die individu, die volksgemeenskap of die staat self val - respektiewelik individu-absolutisme, sosialisme en staatsabsolutisme - of, in laaste instansie, ten bate van 'n kerkuniversalisme (Rooms-Katolisisme) en die uitspraak van 'n kerkleiding verkwansel word.

Hierdie onderlinge verskille wat hulle in meerdere of mindere mate in elke religieus-verkapte samelewingsorde in die partysplitsing sál manifesteer, moet duidelik aan die lig kom, sodat die partykarakter daarmee deeglik verantwoord en bely sal wees.

Die onhoudbare onderskeidings van links en regs, of vêr-links en vêr-regs, pienk ens., wat by gebrek aan die belydenis van die religieuse perspektiewe wat aan die wortel daarvan sit, gangbaar gehandhaaf word - en wat meestal die kommunisme as verdelingspunt het - is niksseggende, holklinkende onderskeidings wat die onbehoorlik-ingeligte burgery hoogstens kan verwar. Ook die begrippe konserwatief, liberaal, nasionaal, progressief ens. is sonder religieuse perspektiewe tot relatiewiteit gestempel. En aangesien hierdie party-etiket bowendien aan grootskaalse begripsverwringing onderhewig is, is hulle gevolglik van alle wesenlike onderskeidingsin ontdaan.

5. KARAKTER VAN DIE STAATSORDENING

Vervolgens moet uit elke politieke party se beginselprogram ook duidelik afgelei kan word wat die karakter is wat aan die staatsordening toegesê word. Daarmee bedoel ons dan nie slegs aan watter staatsvorm voorkeur gegee word nie, bv. aan 'n republiek, 'n monargie, 'n unie of 'n federasie nie. Ons bedoel daarmee hoe die verhouding tussen die individu, die gemeenskap en die staat gesien word. Hoë sien die politieke party die verhouding tussen die gesag van die owerheid en die vryheid van die individu t.o.v. die sfeer van sy privaatregtelike burgervryhede en sy publiekregtelike politieke vryhede? Is die kompetensiesfeer van

die owerheid begrens, al dan nie, en indien wel, wat geld as kriterium? Met ander woorde, beoog die politieke party 'n regstaat met erkenning van die soewereiniteit-in-eie-kring van die nie-staatlike samelewingsvorme, met 'n Christelik-begrensde vryheidsfeer vir die individu in sy nie-politiese lewensfunksies, sowel as in die uiting van sy publiekregtelike vryhede en verantwoordelikhede? Of word aan die samelewingsorde, met inbegrip van die staat, 'n atomistiese karakter toegesê op die grondslag van die humanistiese individu-soewereiniteitsbeginsel, waarin die staat 'n onontkombare ergernis is, en die onbeperkte vryheid van die individu in liberalistiese sin gewaarborg moet word deur van die owerheid 'n gesagsgedegradeerde dienaar van individu-opportunisme te maak, met behoud van geen wesentlike gesagsbevoegdheid oor die regssubjekte nie? Of huldig die party andersyds 'n universalistiese staatsopvatting, waar die owerheid as 'n verheerlikte armeversorger gesien word wat sy vervulling daarin vind om ekonomiese aalmoese aan die massas uit te deel, om langs hierdie sosialistiese weg die „vryheid en gelykheid“ van die mens te dien? Of word, in laaste instansie, bogenoemde verhouding sō gesien dat die burgerlike samelewing deur die staat, of staat, samelewing en individu deur 'n bepaalde kerk, funksioneel en struktureel, ingesluk word?

Bogenoemde is onontbeerlike insigte wat klinkklaar ter insae van iedere staatsburger moet wees van wie dit verwag word om na die stembus te gaan!

6. DIE ORGANISASIE VAN DIE STAATSVERBAND - NASIONAAL EN INTERNASIONAAL

In die voorafgaande gedeelte het ons dit gehad oor die staatstipe, die aard van die samelewingsorde en die verhouding tussen die verskillende „komponente“ daarvan, volgens partybeginsels.

Voorts moet die party se siening t.o.v. die konstitusionele en organisatoriese ordening van die staatslewe aan die lig kom. Hieruit moet dan o.a. blyk of die party die bestaande grondwet aanvaar, en of

wysiging of hervorming daarvan in enige opsig beoog word, bv. met betrekking tot die landsvlag, volkslied en die regsimbole van die staat ens.

Voorts moet die partybeleid duidelik wees ten opsigte van die volksverteenvoordigende liggame, hulle onderlinge verhouding, en die verskillende owerheidsorgane en hulle onderlinge verhouding met betrekking tot gesagsbevoegdheid en taakvervulling. Hierin moet o.m. 'n duidelik-geformuleerde beleid met betrekking tot die gesagsbevoegdheide van die mindere owerhede en plaaslike besture vervat wees.

In hierdie verband sal die party se standpunt t.o.v. die publiekregtelike vryhede, en die grondslae waarop die politieke medeseggenskap aan die burgersy toegeken word, ook tot sy reg moet kom. Veral in state waar probleme in hierdie verband ondervind word vanweë volks- en beskawingsheterogeniteit, en waar hierdie saak vanweë uiteenlopende sienswyses wat daaromtrent gehuldig word, 'n bron van politieke stryd geword het, sal dit besondere klem moet ontvang. 'n Gepresiseerde standpuntname t.o.v. die sfeer van publiekregtelike (politieke) vryhede sluit dan die burgerlike reg tot protes en kritiek in, soos wat dit in die vryheid van pers, spraak, vergadering en die stemreg tot openbaring kom.

Die kwessie rakende die gelykberegting van alle politieke denkrigtings in die staat is natuurlik ook van groot belang, veral waar uiteenlopende menings daarop nagehou word. Ons dink bv. aan die voorbeeld van die Suid-Afrikaanse Wet op die Onderdrukking van Kommunisme en die omstrede wet met betrekking tot die aanhouding van vermeende saboteurs en van ondermyners van die openbare veiligheid en orde.

'n Grondliggende verantwoording t.o.v. hierdie sake is nodig, met die mate van klem en breedvoerigheid afhangende van die mate waartoe dit vanweë sterk lewens- en wêreldbeskoulike verskille problematiese afmetinge sal aanneem.

Met laasgenoemde voorbeeld het ons natuurlik reeds by implikasie na die regstelsel en die regspraak verwys. Van partyweë kan ons natuurlik

nie 'n breedvoerige beleid in hierdie verband verwag nie, aangesien dit 'n „gespesialiseerde gebied" is wat in 'n beskaafde samelewingsorde nie aan grootskaalse meningsverskil onderhewig is nie, en gevolglik tot op sekere hoogte aan die sfeer van die praktiese politiek onttrek is. Die genoemde voorbeeld toon egter duidelik aan dat daar tóg aspekte is waar regspraak en politiek raakvlakke vertoon uit hoofde van die invloed wat regeringswetgewing daarop uitoefen. Kwessies soos die doodstraf, die gevangeniswese en die juriestelsel, kan op grond van voorgaande dus óók in die partypolitieke arena figureer, met die gevolg dat die politieke partye se beleid t.o.v. basiese regsbeginsele deeglik verantwoord moet wees; ook met betrekking tot die verhouding tussen die regbank, die polisie en die staatsowerheid, en alle ander sake, soos die genoemde voorbeelde, wat in die lig van die eise van die situasie besondere klem verdien.

Ook wat die ordehandhawing na binne (die polisiemag), en die landsverdediging na buite (die weermag) betref, bevind ons ons in die kategorie van „gespesialiseerde gebiede" sover dit interne organisasie, strategie ens. betref.

Nietemin verdien dit vermelding in elke program van beginsele, met ten minste 'n verwysing na die belangrikheid wat aan die landsverdediging en -veiligheid geheg word. Ons dink bv. aan die stelsel van verpligte militêre diens vir alle manlike landsburgers, vroue wat vir militêre diens opgeroep kan word, en die persentasie van die staatskisincome wat aan landsverdediging bestee moet word.

Omdat staatsfinansies so 'n belangrike plek in elke staatsordening beklee, kan die politieke party standpuntinname ten opsigte van hierdie saak beswaarlik vermy. Hier dink ons bv. aan die grondslag van die belastingstelsel in die staat ('n direkte of indirekte belastingstelsel bv.) en die proporsionele owerheidsbesteding aan die besondere fasette van die staatslewe, ens. Dit is van groot belang dat die staatsvolk moet weet wat elke party se basiese standpunt t.o.v. 'n gesonde finansiële owerheidsbeleid is. Dit is 'n saak wat om begryplike redes ook nie in detail in

'n partybeleid uiteengesit kan word nie omdat die wisseling van situasies en besondere omstandighede geen starre beleidsformulering kan verduur nie. Maar 'n aanduiding met betrekking tot die party se beleid t.o.v. staatsbemoeying met sektore van die gemeenskapslewe wat nie direk met die staatsorganisasie as sodanig gemoeid is nie, sal Jan Burger o.a. al klaar goeie aanduiding gee van die eis wat die staatskris aan sy beursie sal stel. Of omgekeerd, of die party in hierdie opsig aan 'n hoofse ekonomiese beleid glo wat geen hand na die privaatsektor sal uitsteek nie.

Wat die openbare staatsorganisasie aangaan, kom ons in die laaste plek by die posisie en rol van die staat in die internasionale gemeenskap. Gesien die geweldige invloed wat internasionale verhoudinge en die internasionale politiek in die huidige tyd op die huishoudelike politiek van elke staat uitoefen, behoort hierdie saak 'n besondere prominente plek in elke party se beginselprogram te vul.

In die eerste plek moet duidelik uit hierdie beleidsuiteensetting blyk of liefde en trou teenoor die eie nasionale staat beoog word as die leidende beginsel van die owerheid in die verhoudinge met ander state en internasionale organisasies, en of lojaliteit teenoor die eie ten bate van 'n kosmopolitaanse internasionale verkwansel sal word. Dit is 'n saak van die uiterste belang, aangesien die vrees vir oorlog, die sug na vrede en die ideaal van humanistiese broederskap en samewerking al meer uitkristalliseer in 'n idealisme met die oog op wêreldregering en die skepping van 'n supra-nasionale wêreldstaat. Aangesien kontensieuse sake, soos die ontwapening van die nasionale staat, 'n internasionale vredesmag, pasifisme ens. deur die voorstanders van die wêreldstaatgedagte verkondig word, en duidelike spore van hierdie politiek in die huidige wêreldsituasie merkbaar is, is 'n duidelike beleidsverklaring met betrekking tot hierdie saak van die uiterste belang.

Tesame met bogenoemde moet dan gegee wees die party se buitelandse beleid t.o.v. interstaatlike samewerking op diplomatieke, ekonomiese, wetenskaplike, kulturele e.a. gebiede, asook t.o.v. internasionale organisasies (bv. die V.V.O., die I.A.O., UNESCO ens.), internasionale bondgenootskappe en militêre verdrae. Hierbenewens, en in laaste instansie, alle sake waardeur die staat in besondere mate geraak word op die gebied van internasionale betrekkinge en wat vir die besondere staat van belang is.

7. DIE BURGERLIKE SAMELEWING

In die voorafgaande gedeelte het ons ons aandag toegespits op die eis met betrekking tot die volledigheid van die politieke party se program van beginsels en enkele rigtingwysers probeer aantoon t.o.v. die gebied van die openbare organisasie van die staatsverband, en die publiek-regtelike burgervryhede van die staatsvolk, soos wat dit in die politieke toets- en plasingsreg tot openbaring kom.

Dat die kwessie betreffende die volledigheid van die politieke party se program van beginsels daarmee nog nie afgehandel is nie, spreek eintlik vanself. Ons het nl. vroeër gemeld dat die kerntoets vir elke party se beginselprogram daarin geleë is of dit die eise van die juridiese integreringsnorm kan deurstaan, m.a.w. of dit 'n owerheidsbeleid in die algemene belang teweeg sal bring. En dit veronderstel 'n veelheid van regsbelange waarsonder die owerheid geen taak tot juridiese integrering sal hê nie. Die veelheid van regsbelange waarvan daar sprake is, en die terrein waarop die staatsowerheid hom derhalwe moet begewe in die uitvoering van sy juridiese integreringstaak - die harmonisering van die veelheid van regsbelange - is nl. geleë op die vlak van die burgerlike samelewing in soverre dit enkapties vervleg is met die staatsgeheel. Dit is dus vanselfsprekend dat in die party se beginselprogram verantwoord moet wees sy beleid t.o.v. dié sfeer, en met dekking van al die fasette

van die privaatregtelike burger-vryhede van die reghebbendes.¹⁰⁾

Onder bogenoemde sfeer van die privaatregtelike burger-vryhede van die staatsvolk resorteer dan al die nie-politiese lewensfunksies van die burgers soos wat dit struktureel en funksioneel meegee is in kerk en godsdiens, huwelik en gesin en liefdeslewe, skool en universiteit en wetenskap, die bedryf en ekonomiese lewe (waaronder 'n landbou-, mynbou en industriële beleid, en 'n algemene staatkundige arbeidsbeleid vervat is), ens. ens. Samevattend kan ons dit sô formuleer: In eerste instansie moet die regswaarborg vir die burger se vryhede in privaatregtelike sin gepresiseer word. Daarnaas, omdat die vryheidsuitinge van die burger in hierdie opsig nie sonder openbare konsekwensies is nie - wat onder die enkaptiese raakvlakke tussen staat en nie-staat geïmpliseer word - moet die party sý beleid t.o.v. die afweging en harmonisering van hierdie privaatregtelike burger-vryhede in openbare sin toelig. Dit is wat die juridiese integreringstaak van die owerheid o.a. behels.

Nou is dit so dat ons op hierdie gebied seker met die turksvy van die staatsteoretiese denke te doen het, nl. die probleem betreffende 'n bepaling van die owerheidstaak in sy omvang en begrensing. Probleme in hierdie verband hang dan saam met die feit dat daar tot geen helder begrip geraak kan word oor wat tot die bevoegdheidsfeer van die staatsowerheid, en wat gevolglik tot die sfeer van die politiek, toegereken moet of mag word nie. Aangesien die illusie van die politiek van onthouding van die liberalisme reeds ten tye van die Industriële Rewolusie in Engeland aan die kaak gestel is as die vrug van 'n onrealistiese werklikheidsbeskouing, gaan ons ons nie verder daarmee bemoei nie. Nietemin bestaan daar nog baie probleme in hierdie verband wat opnuut ontketen is deur die toenemende eise van sosialistiese kant tot die verstaatliking van die ekonomiese lewe. (Die sg. demokratiese sosialisme.) Die vrees dat dit toenemende verstaatliking in staatstotalitêre sin in die hand kan werk, ontketen blykbaar op sý beurt 'n reaksie wat in meerdere of mindere mate ooreenkoms met die vroeëre liberalisme vertoon, met die gevolg dat hierdie saak opnuut 'n punt van geskil geword het. Prinsipiële verantwoordig van ons kant met betrekking tot hierdie saak is dus nodig.

10) Vgl. STRAUSS, H.J., a.w., bl. 3.

8. OMVANG VAN DIE OWERHEIDSTAAK

(a) Probleemstelling en gevolgtrekking

Ons wil ons aanloop tot hierdie probleem neem deur na die probleme te verwys wat met betrekking tot die „nie-politiese“, burgerlike samelewing verrys in 'n religieus-versplinterde en daarby gedifferensieërde samelewingsorde. Weliswaar is dit tot op sekere hoogte waar dat die burgerlike samelewing vry van owerheidsvoorskrif en -bemoëing moet wees, normatief gesien.¹¹⁾ Maar aan die ander kant moet ons onthou dat die politiek ten behoeve van die staatsverband in 'n religieus-verkapte samelewingsorde aan 'n spesifieke religieus-geleide lewens- en wêreldbeskouing gekoppel is, en dat daar vanweë die druk en eise van burgerlike kant, uiteenlopende politieke ideale aan die owerheid opgedring word.¹²⁾ En daarmee word dan outomaties 'n reeks probleme t.o.v. hierdie „nie-politiese“ sfeer van die samelewing ontketen wat om owerheidsoprede en -beleid vra, en dit gevolglik volgens die voorskrif van die politieke partye in die staat. Ons skets die probleem in hierdie verband deur dit met 'n aantal voorbeelde te illustreer, baie kortliks.

Die humanis dring aan op „neutrale“ onderwys - positief-humanisties, om dit meer presies te stel - wat hy van staatsweë afdwingbaar en staatsregtelik gewaarborg wil sien. Die Christen staan dit teen en eis die reg om die Christelike beginsel konsekwent ook in sy wetenskap en onderwys in te dra.

Die sosialis dring aan op die gratis verskaffing van skoolboeke ens. aan kinders, omdat dit deel van sy kriterium vir 'n deugdelike owerheids-

11) Ons sal ons aanstonds deegliker daaromtrent verantwoord.

12) Feit is dan dat die Christen 'n staat met 'n Christelike karakter nastreef, die humanitiese individualis in liberalistiese lyn 'n „vrye staat“ waarin hy vrye, onbepaalde ruimte vir sy individuele wilsuiting eis, en die humanitiese sosialis 'n ekonomiese welsynstaat waarin hy, sonder persoonlike verantwoordelikheid, 'n bepaalde lewensstandaard kan geniet.

beleid is. Die Christen en die humanistiese individualis staan dit teen; eersgenoemde op grond van die feit dat hy sy persoonlike beskawingsverantwoordelikheid in hierdie verband wil behou, laasgenoemde uit vrees vir kollektivisering. (Vgl. ook gratis mediese dienste ens.)

Die humanis met sy „vrye persoonlikheidsideaal" voel dat die mens „volwasse" is, en gevolglik toegang tot alle gepubliseerde materiaal moet hê, ongeag die morele en godsdienstige implikasies wat daarin vervat mag wees; hy wil vry genoeg wees om in die openbaar in die kleredrag van sy keuse te verskyn, sonder inagneming van die openbare sedelikheid. Die Christen vra o.a. om owerheidsoptrede om die samelewing teen hierdie demoraliserende aanslag op die moraal en sedes van die jeug hok te slaan, vir sover dit die openbare samelewingsorde aangaan.

Onses insiens blyk die probleem in die onderhawige verband duidelik uit voorgenoemde voorbeelde. Ons kan nog die kwessie van staatsloterye, georganiseerde sport en ontspanning op die Sabbat, die kwessie van wat alles in die naam van akademiese vryheid bedryf mag word, ens. ens. noem om die probleem te illustreer. Die vraag is dan: wát is die grense van die owerheid se bevoegdheid in hierdie gemelde sake, en wat kan deug as 'n sinvolle formulering vir die taakbepaling van die owerheid? Dit is sake wat die individu in sy verhouding tot die staatsverband raak, met die gevolg dat die reghebbendes - staat én nie-staat - met mekaar te doen het op die vlak van die algemene belang; die terrein van die juridiese integreringstaak van die owerheid.

VAN CALKER toon hierdie kwessie oor die verhouding tussen individu, gemeenskap en die staatsowerheid baie duidelik aan as hy sê:

„Die politische Tätigkeit umfasst die Gestaltung der Wirklichkeit des Lebens....Die Politik ist allumfassend, sie hat das gesamte menschliche Leben zum Gegenstande, jede Lebensäußerung ist dem Einfluss der Politik zugänglich. Wege zur Politik führen darum von allen Enden dieses Lebens und Auswirkungen der politischen

Gestaltung sind in allen Lebensverhältnissen zu verspüren. Der allgemeine Ausgangspunkt aller politik ist sohin die gesamte Wirklichkeit, wie sich dieselbe im menschlichen Gemeinschaftsleben offenbart, Politik ist Einwirkung auf die Gestaltung des Gemeinschaftslebens. Diese Wirklichkeit ist jeden Politiker gegeben und seine erste Aufgabe ist, sie unvoreingenommen in ihrer Gesamtheit zu erkennen."¹³⁾

In aansluiting by die voorafgaande, is bogenoemde stelling van VAN CALKER dus allesins van groot belang, met die implikasies wat vir elke politieke party se program van beginsels daaruit voortvloei, eintlik voor-die-hand-liggend. Omdat hierdie stelling van VAN CALKER egter mank gaan aan die nadere presisering en kwalifisering wat onontbeerlik is, en gevolglik die gevaar inhou dat dit in die teken van 'n universalisties-organiese denkrigting staan, is dit noodsaaklik dat ons hierdie saak op presiese wyse moet belyn en kwalifiseer.

As ons om die beleidsverantwoording van politieke partye met betrekking tot die onderhawige saak vra, word daarmee slegs die verantwoording van die staatkundige beginsels van die party met betrekking tot die burgerlike samelewing bedoel. STRAUSS vat hierdie saak kernagtig en duidelik saam as hy sê:

„Met die toespitsing van sy politieke aktiwiteite op die plasing van die owerheid in die amp, en die bepaling van hierdie owerheid se beleid, reik die beginsels van die party nie verder as wat opgeld mag doen as staatkundige beleid nie. Dit gaan hierin dus nie oor die interne „beleid“ van die kerk, die huwelik, die gesin, die bedryf ens. nie, en ook nie oor die beleid van die burger t.o.v. sy godsdienst, liefde, kuns en wetenskap nie, maar wel oor die owerheidstaak vir sy juridiese integreringstaak. So toegespits op die staatkundige lewe - die heerskappy-aktiwiteite in 'n regsverband - staan die politieke geloofsbelydenis van die partyverband steeds onder die oordeel van die
13) VAN CALKER, F., Wesen und Sinn der Politischen Parteien, bl. 10.

juridiese integreringsnorm."¹⁴⁾

Uit hoofde van voorgaande behoort één saak baie duidelik te wees: in die politieke party se program van beginsels moet slegs verantwoord wees sy staatkundige beleid t.o.v. die enkaptiese raakvlakke tussen die staat as publiekregtelike verband en die burgerlike samelewing. Dit is 'n stelling wat berus op die erkenning van die leerstuk van s.i.e.k., en die normatiewe struktuuronderskeidinge wat dit ten gevolge het. Vandaar dat ons, omdat ons die politieke party as 'n skadustruktuur van die staatsverband getipeer het, met betrekking tot die party se program van beginsels kan aanvoer dat dit steeds onder die leiding van die juridiese integreringsnorm moet staan. In hierdie verband wil ons dan beklemtoon dat die openbare of publieke konsekwensies van die burger se godsdienst, moraal en sedes, kuns en wetenskap en ontspanning ens. ens., om 'n owerheidsbeleid vra, en dit slegs in soverre die openbare regs-harmonie van die reghebbendes daardeur geaffekteer word. Soos vroeër reeds aangetoon, is dit 'n onontwykbare verantwoordelikheid van die politieke party om in hierdie verband sy beleid t.o.v. die juridiese integrering en regsharmonisering deur die owerheid te formuleer, met dekking van elke faset daarvan!

(b) 'n Gefundeerde kriterium

Op hierdie punt stuit ons nou teen 'n probleem met betrekking tot die owerheidstaak, wat as probleem uitkring om ons siening i.v.m. die beleidsvoorskrif aan die owerheid in die party se beginselprogram te omsluit. Hierdie probleem word nl. ontketen deur die maatstaf wat ons tot dusver t.o.v. die normatiewe deugdelikheid van die politieke party se program van beginsels gehandhaaf het, paradoksaal soos wat dit mag klink. Daarmee wil ons nie afbreuk doen aan die algemene geldigheid van die juridiese integreringsnorm wat t.o.v. die owerheidstaak en die party se beginselprogram gehandhaaf word nie, d.w.s. die politiese integreringsbeginsel wat die algemene belang vóór alles in die oog het nie.

14) STRAUSS, H.J., a.w., bl. 2.

Die probleem in hierdie verband hang egter saam met die volgende vraag, wat tewens vroeër reeds geantisepeer is, nl. of die owerheids-taak bloot tot juridiese integreringswerk beperk is, op grond van die feit dat die staat as 'n juridies-gekwalfiseerde verband getipeer is? Met ander woorde, word die algemene belang van die staatsvolk slegs deur juridiese integrering in presiese sin bewerk, met die konsekwensie vir die politieke party dat sy beleidsvoorskrif slegs tot die kader van die juridiese in bogenoemde sin beperk moet wees? Dit skyn tog immers asof die begrip „algemene belang” nie volkome deur „juridiese integrering” omvat word nie, aangesien dit die teken van die liberalistiese begrensingsleer op die voorkop dra. Daarom dan ook dat BERGHUIS aanvoer dat, hoewel die regsbedelende taak van die owerheid (juridiese integrering) die mees voor-die-hand-liggende is, die owerheid met veel meer te doen het as regshandhawing in gangbare sin. En daarmee word nie slegs die bestraffing van misdadigers in engere sin bedoel nie. Hy sê:

„Naast de rechtsbedelende taak, krachtens welke de Overheid geroepen is tot allerlei juridisch handelen, is er voor haar ook een taak, in te springen en aan te vullen op allerlei gebied, waar de maatschappij te kort schiet of machteloos blijkt datgene te doen wat voor een samenleven in gerechtigheid noodzakelijk gedaan moet worden. Deze „aanvullende” taak noopt de Overheid tot allerlei dan juridisch handelen, tot handelen van de meest verscheiden aard.”¹⁵⁾

Ook DONNER is baie beslis omtrent hierdie saak as hy aanvoer dat die struktuur van die staatsverband nie sonder meer met die aard van die owerheidstaak vereenselwig mag word nie.¹⁶⁾ Hy stel dit as 'n eis van die openbare orde dat die publieke behoeftes van die burgery wat nie deur die onderskeie samelewingsverbande behartig kan word nie, deur die staats-owerheid aangepak moet word. Hierdie behoeftes is bowendien nie slegs op juridiese gebied geleë nie, maar ook op ekonomiese, sosiale en kulturele

15) BERGHUIS, W.P., „De Taak der Overheid”, Antirevolutionaire Staatskunde, 1949, bl. 5. Sien ook bl. 7 e.v.

16) Vgl. DONNER se sienswyse soos uiteengesit in: DE RUITER, A.C., De Grenzen van de Overheidstaak in de Antirevolutionaire Staatsleer, J.H. Kok N.V., Kampen, 1961, bl. 128.

terrein. Dit sal 'n miskening van die werklikheid wees as mens in hierdie geskakeerde werksaamhede van die staatsowerheid slegs die beskerming van regsbelange sien:

„Men zet echter de zaken op haar kop wanneer menwil afleiden dat de staatstaak zijn begrenzing zou vinden in het juridische.“¹⁷⁾

Deur hierdie problematiese aspek op 'n skerp individuele wyse te benader, nl. deur die perspektiewe uit die hoek van die ampstake- en gesagstipe-verskeidenheid in die samelewing te open, steek STRAUSS na die wortel daarvan deur aan te voer:

„(deur) die foutiewe gelykskakeling van die ampstaak van die owerheid met die juridiese bestemmingsfunksie van die staatsverband word die owerheidsamp funksionalisties verkonsumeer deur die staat as regsverband, die menslike amp gedenatureer tot die funksie van 'n subjektiewe kultuurding.“¹⁸⁾

DOOYEWEERD se „terloopse“ opmerking dat die positief-gevormde inhoud van die algemene belang - waaraan die owerheid diensbaar is - aan die historiese ontwikkeling van die staatslewe onderworpe is,¹⁹⁾ bied genoegsaam grond om die geldigheid van STRAUSS se argument te onderskraag. Want dit is tog immers niks anders as die uitdrukking van die staat se normatiewe funksie in die biotiese aspek nie, waarmee insgelyks vir ons die normatiewe ampstaak en -verantwoordelikheid wat voor die deur van die staatsowerheid lê, onderstreep word. Omdat die staatslewe derhalwe nie staties is nie, maar aan groei en verandering onderhewig is, is dit die taak van die owerheid om in hierdie wisselende patroon met normatiewe

17) Aangehaal uit DE RUITER, A.C., a.w., bl. 129.

18) STRAUSS, H.J., „Nie-Staatlike Owerheidstaak in Beskawingsamehang“, Philosophia Reformata, J.H. Kok, N.V. Kampen, 1964, bl. 200. (Hier na verwys ons na hierdie bron as „Philosophia Reformata.“)

19) Vgl. DE RUITER, A.C.; a.w., bl. 105.

vryheid en verantwoordelikheid reëlend en ordenend op te tree. En in hierdie geval kan die beginsel van s.i.e.k. beslis nie die finale antwoord verskrek op die vraag na die bevoegdheid en verantwoordelikheid van die staatsowerheid nie, want soos STRAUSS aantoon, impliseer dit 'n verabsolutering van s.i.e.k. wat die patroon van die enkaptiese vervlegtheid van samelewingstrukture en -funksies mislyk.²⁰⁾ Daarmee word die normatiewe taak en verantwoordelikheid, en die regeerbevoegdheid en vryheid van die owerheid, natuurlik in liberalistiese sin verskraal, en tot op groot hoogte ondergeploeg.

Die probleem in hierdie verband word in die lig van voorgaande finaal oorbrug deur 'n onderskeid te tref tussen die tipiese en die a-tipiese aspekte van die owerheidstaak, d.w.s. staatlike en nie-staatlike owerheidswerk.²¹⁾ Met betrekking tot die eerste - tipiese of staatlike owerheidswerk - moet die staatsowerheid dan toesien dat al die partikulier-gekwalifiseerde regsbelange ewewigtig in die algemene (publieke) regsbelang geharmoniseer word.²²⁾ Hierdie aspek van die owerheidstaak staan dan onder leiding van die juridiese integreringsnorm, soos STRAUSS aantoon, en moet dus as owerheidsdiens in die algemene belang gesien word wat spesifiek-juridies genormeer is.²³⁾

Die a-tipiese of nie-staatlike aspek van die owerheidstaak kan egter nie onder die algemene belang in bogenoemde sin tuisgebring word nie,²⁴⁾ want soos DOOYEWEERD aantoon, kan die omvattende karakter van die owerheids-

20) Vgl. STRAUSS, H.J., Philosophia Reformata, bl. 200. Hy toon dan ook verder aan dat die aspekte van s.i.e.k. en enkaptiese vervlegting 'n wedersyds-impliserende karakter besit, en dat dit in 'n siening van hierdie saak gehandhaaf moet word.

21) Vgl. DE RUITER, A.C., a.w., bl. 108, en STRAUSS, H.J., Philosophia Reformata, bl. 200.

22) Vgl. DOOYEWEERD se standpunt in DE RUITER, A.C., a.w., bl. 105-6.

23) Vgl. STRAUSS, H.J., Philosophia Reformata, bl. 202.

24) Vgl. STRAUSS, H.J., t.a.p.

taak nie onder één grondnoemer tuisgebring word nie.²⁵⁾ Hierin het ons dan gevolglik nie te make met juridiese integrering nie, maar met aanvullende owerheidswerk op die vlak van die algemene belang. Dit is 'n taakvervulling in die lig van die politieke wenslikheid wat slegs vanuit die konkrete situasie en na die feitelike omstandighede beoordeel kan word, soos DOOYEWEERD aantoon.²⁶⁾

Uit bogenoemde moet nou egter nie afgelei word dat die hake vir sosialistiese ekspanie of absolutisme van staatsweë daardeur oopgegooi is nie, 'n „vrees" wat DE RUITER daartoe gelei het om die algemene-belangebeginsel nader te kwalifiseer. Eerstens moet dit aan die idee van die geregtigheid gebonde bly, met eerbiediging van die beginsel van s.i.e.k.²⁷⁾ Hierbenewens bepleit hy dan wat ons 'n „gereformeerde subsidiariteitsbeginsel" kan noem, ten einde die partikuliere inisiatief van persone en die nie-staatlike samelewingsorde, asook hulle verantwoordelikheid, te handhaaf.²⁸⁾

Ook STRAUSS verskans hom teen bogenoemde gevaar deur dit onomwonde te stel dat die owerheid tot positiveringsarbeid op hierdie vlak van die algemene belang geroep is, met die voorbehoud dat dit nie staátlike norme daaraan mag opskroef, of die strukturele grense van die nie-staatlike lewensvorme waarin daar opgetree word mag uitwis, of in laaste instansie, die gesagstruktuur van die staatsverband uit die oog mag verloor nie.²⁹⁾

Die „laaste woord" met betrekking tot die voorafgaande saak is egter steeds nie gesprek nie, want 'n nadere presisering van die algemene belang, wat hier as kriterium vir owerheidsopptrede geld, is nodig ten einde sosialistiese „staatsarmlastigheid" en individuele onverantwoordelikheid af te weer. Hierdie toenemende tendens, wat sig in die

25) Vgl. DE RUITER, A.C. a.w., bl. 108. Vgl. in hierdie verband BERGHUIS se oorspanning van die juridiese, (a.w., bl. 122-3 en 126), en DONNER se oorspanning van die ordebegrip (a.w., bl. 128-9, 130 en 138).

26) Vgl. DE RUITER, A.C., a.w., bl. 109.

27) Vgl. DE RUITER, A.C., a.w., bl. 142 en 146.

28) Vgl. DE RUITER, A.C., a.w., bl. 148.

29) Vgl. STRAUSS, H.J., Philosophia Reformata, bl. 200.

welsynstaat-gedagte manifesteer, is iets waarteen iedere persoon wat nog 'n premie op die draag- en veerkrag van 'n beskawingsmondige en -verantwoordelike samelewingsorde plaas, heftig in opstand sal kom. Vandaar die eis tot 'n nadere presisering van die motief wat die staats-owerheid in sy nie-juridiese integrering moet lei.

In hierdie verband het ons reeds na DE RUITER se „subsidiariteits-beginsel" verwys. Maar STRAUSS se kwalifisering van die saak is onses insiens baie meer belynd, en op die wortel van die saak af, met die begrip „beskawingsbelange" wat hy onder die beginsel van die algemene belang inskuif. Ter regverdiging van nie-staatlike owerheidswerk moet die owerheid sig, in normatiewe vryheid en verantwoordelikheid, ten opsigte van die volgende verantwoord:

„Bevorder dit die positivering van die beskawingsontwikkelingsnorme deur die staatsvolk in die nie-staatlike sektors van sy burgerlike lewe? Bring dit groter beskawingsmondigheid, -selfstandigheid en -verantwoordelikheid mee? Of werk dit toenemende afhanklikheid van die owerheid se nie-staatlike ondernemings in die hand?³⁰⁾

Met hierdie onderskeid lewer STRAUSS 'n tetiese bydrae tot die turksvy betreffende die owerheidstaak, wat onses insiens as „die laaste woord" in hierdie verband kan dien! Want aangesien die motief altyd „die bevordering van beskawingsvooruitgang in volle sin" moet wees, sal dit ook die taakseleksie en die wyse waarop die owerheid dit aanpak, bepaal.³¹⁾ Onses insiens is dit 'n waterdigte, normatiewe verantwoording wat al die eise van 'n deugdelike benadering tot die owerheidstaak in Christelike sin sal bevredig.

Om die volle perspektief in hierdie verband te open, wil ons dit noem dat 'n toestand weliswaar nie ondenkbaar is waar die owerheid van 'n gedeformeerde en beskawingsverworde staatsbestel geen ander uitweg sal hê as om die omvang van sy beleid, verantwoordelikheid, taakseleksie

30) STRAUSS, H.J., Philosophia Reformata, bl. 202.

31) Vgl. STRAUSS, H.J., t.a.p.

en -vervulling op die lees van die eise van die beskawingsgedegenerende samelewing, waarvan dit deel vorm, te skoei nie. Daar bestaan tog immers 'n onlosmaaklike verband tussen beskawingstoestand, staatsvorm en owerheidstaak!³²⁾

(c) Samevatting i.s. omvang van die owerheidstaak

In eerste instansie moet deeglike erkenning gegee word aan die leerstuk van normatiewe individualiteitstrukture en die leerstuk van s.i.e.k. en enkaptiese vervlegting - samelewingstrukture, ampstake en gesagstipeverskeidenheid - wat daarmee saamgaan. Daarsonder beland ons in die teoretiese wiplanksituasie van individualisme - universalisme, wat onderskeidelik geboorte skenk aan die opvattinge dat die owerheid enersyds geen taak buite die handhawing van die algemene belang in juridiese sin het nie, of andersyds dat die owerheid se taak sō ruim geïnterpreteer word dat dit skuldig staan aan 'n anti-normatiewe vergryp in funksionele en strukturele sin.

Die bevoegdheid van die staatsowerheid, wat in beginsel tot alle gebiede van die lewe uitreik, is 'n onomstootlike gegewe van die owerheidstaak, want die handhawing van die nie-staatlike belangewelsyn van die staatsvolk is terselfdertyd onlosmaaklik aan die welsyn en behoud van die staatsverband sêlf verbind.³³⁾ Hierdie taak en verantwoordelikheid word deur die beskawingsbeginsel gekwalifiseer, met behoud van 'n bevoegdheids-, verantwoordelikeids- en metodiese elastisiteit wat deur die beskawingsdraag- en veerkrag van die staatsvolk enersyds, en deur die toereikendheid van die private inisiatief van die burgerlike samelewing andersyds, bepaal word.

(d) Implikasies vir die politieke party

In die lig van die voorafgaande ophelderingswerk blyk dit dat daar geen aspek van die burgerlike samelewing is wat prinsipieël aan die owerheidstaak, en gevolglik aan die sfeer van die politiek, onttrek is nie.

32) Vgl. STRAUSS, H.J., Philosophia Reformata, bl. 203.

33) Vgl. STRAUSS, H.J., Philosophia Reformata, bl. 200. Sien ook DE RUITER, A.C., a.w., bl. 138. Hy toon aan dat die algemene belang in hierdie sin onafskeidelik aan die staatsbegrip verbonde is.

terwyl die eise van omstandighede in genormeerde sin die genormeerde-
elastiese maatstaf is wat die owerheid in sy optrede moet lei.

Die politieke party is gevolglik ook geroepe om, in bogenoemde
sin, die oog oor die samelewing te hou, en dit in sy beginselprogram
te artikuleer wat volgens hierdie maatstaf aandag verdien: 'n vloeibare
toestand waarin die wisselende eise volgens omstandighede in elke parti-
kuliere staatsbestel die aspekte wat in die beginselprogram sal figureer,
moet aantoon.

Sonder om elke denkbare faset van die samelewing wat hierdeur geraak
kan word te tabuleer, haal ons slegs 'n paar voorbeelde aan wat ons
gangbaar onder die term „welsynsdienste“ kan saamvat, en waarin onses insiens
twee aspekte onderskei kan word, nl. owerheidsdiens ter stimulering
van die gemeenskapslewe waar dit op die verskillende vlakke in beska-
wingsbelang nodig is, en owerheidsdiens ter heropbouing van die verskil-
lende fasette van die gemeenskapslewe waar beskawingsagteruitgang en
-verwording merkbaar is.

Onder eersgenoemde dink ons bv. aan die subsiëring van die landbou
en die nywerheid, skole en universiteite, kultuurorganisasies soos toneel-,
ballet- en musiekgeselskappe, jeugontspanningsklubs ens., waar omstan-
dighede dit vereis, of selfs die inisiëring van staatsbedrywe, skole en
universiteite en kultuurorganisasies e.d.m.

Hiernaas kan ons ook welsynsdienste in eintlike sin kry, soos
armesorg, sorg t.o.v. die volksgesondheid, behuisingskemas ens.

Die owerheidstaak met betrekking tot die heropbouing van die gemeen-
skapslewe sluit o.a. kindersorg in waar kinderverwaarlosing as gevolg
van verwording in die gesinslewe intree, waaronder ons in sekere sin ook
die sorg van oues van dae wil insluit, en in laaste instansie die
voorbeeld van streng owerheidsbeheer t.o.v. die ekonomiese lewe

waar burgerlike onverantwoordelikheid die openbare ekonomiese stabiliteit en welsyn bedreig.

Ons wil met hierdie paar aanduidings volstaan, en met groot klem herhaal dat die normatiewe eise, soos vroeër uiteengesit, onder alle omstandighede voor oë gehou moet word. Dit lê die verantwoordelikheid op die skouers van elke owerheid om met groot omsigtigheid op hierdie vlak te werk te gaan, egter met behoud van genoeg vryheid om nie slegs „burgerlik-patologiese” verskynsels reg te dokter nadat die „politieke siekte” reeds ongunstige afmetings aangeneem het nie, maar, om dit deurtydige optrede, met die oog op die toekoms, te verhoed.

9. SAMEVATTING

Saaklik impliseer ons uiteensetting, bespreking en konklusies in voorgaande dat die normatief-verantwoorde politieke party - synde 'n „skadubeeld” van die staatsverband - oor 'n program van beginsels moet beskik, waarin die hoofsaak van die party se politieke belydenis i.v.m. staatstipe, internasionale politiek, regsweese en swaardmagorganisasie, sowel as die grondbeginsels vir die owerheid se juridiese integreringstaak en sy nie-staatlike beskawingsbevorderingswerk, religieus-prinsipiëel helder verantwoord is; sō komplete dat die klem nie slegs op momenteel-aktuele strydpunte gelê word nie, maar wel op die volle spektrum van die owerheid se heerskappy-aktiwiteite.

Ons eis 'n komplete program van beginsels, omdat dit andersinds te veel ruimte laat wat, veral by 'n regerende partyleiding, opportunisme in die hand kan werk t.o.v. alle aspekte wat in die program onvermeld bly, of as onbenullig figureer. Die waarheid is trouens dat elke deugdelike politieke beginselprogram staatkundig alles-dekkend moet wees en juis dāarin ook prinsipiëel-polities 'n geïntegreerde eenheid waarin geen faset of „onderdeel” nie van wesenlike belang vir die totaal-samehang is nie. Toegerus met sō 'n beginsel-arsenaal, is die politieke party 'n histories-politiese magsvormer wat, t.o.v. elke gebeurlikheid aan die lewende politieke horison, slaggereed funksioneer - onontbeerlik vir

'n ferme owerheidsbeleid indien die party se beginselprogram eksklusief oor die owerheidsbeleid en die staatsapparaat sou beskik; ook nie minder ontbeerlik indien hy as opposisie-party nog moet stry vir die monopolie oor die owerheidsamp en die staatsapparaat nie.

Sō gekonsipieër en verantwoord, is die hoofsaak van 'n politieke party se beginselprogram bowendien ook die kompleete grondplan van die staatkundige uitbouingswerk wat polities-voorliggend en -opvoedend daaruit moet groei - die politieke beginselkundigheid van die beskawingsmondige en -verantwoordelike burgers ten baat. Uit al hierdie vereistes blyk dan ook hoedat 'n ganse lewens- en wêreldbeskouing deur 'n kompleete politieke beginselprogram gedien sal word, omdat die lewe 'n eenheid is en nie 'n gedisintegreerde beginsel faksie-kompleks nie.

H O O F S T U K V

POLITIEKE PARTYE EN DIE TOEKOMS VAN DIE BURGERSTAAT

1. INLEIDING

Die politieke party is reeds sedert die vroegste jare van sy bestaan aan hewige kritiek onderwerp. Punte van kritiek sentreer hoofsaaklik om die argument dat politieke partye die oorsaak van groepsvorming en -antagonisme is, en dat partye groepsvoordeel b6 die nasionale belang stel, ens.¹⁾ Ons kan nietemin met DOOYEWEERD saamstem as hy sê:

"...political parties, notwithstanding the justified complaints lodged against them in their factual appearance, are indispensable to any large and free country. No single representative government can do without them."²⁾

Bogenoemde stelling is natuurlik waar, want daar is geen voorsienbare alternatiewe wyse waarop die stelsel van volksverteenvoordiging by die owerheid verwerklik kan word, anders as langs die weg van die politieke partywese nie. Die burgerstaat is aan die bestaan en funksionering van politieke partye gebonde waar eenstemmigheid onder die burgery aangaande staatkundige aangeleenthede ontbreek. Dit is natuurlik ook so dat politieke partye nie die oorsaak nie, maar die gevolg van politieke beginsel-versplintering is.

Aan die ander kant is daar egter punte van geregverdigde kritiek teen politieke partyvorming in te bring. Dit is egter nie kritiek wat teen die bestaan van politieke partye as sodanig gemik kan wees nie, maar wel teen die motiewe en subjektiewe doelstellings wat in die party-politieke stryd aan die lig kom. Die bestaan van politieke partye moet dus aanvaar word as 'n onontkombare gegewe van die burgerstaat of demokrasie waar die burgery nie tot eenstemmigheid oor politieke aangeleenthede kan geraak nie. En dit is 'n oorheersende feit in die politieke lewe van elke

1) Vgl. CLOETE, J.J.N., Sentrale, Provinsiale en Munisipale Instellings van Suid-Afrika, bl. 159; SCHATTSCHEIDER, E.E., Party Government, bl. 3 e.v., en NEUMANN, S., Modern Political Parties, bl. 1.

2) DOOYEWEERD, H., A New Critique of Theoretical Thought, Vol. III, bl. 607.

bestaande staat.

In hierdie slothoofstuk wil ons o.a. die kwessie rakende die samehang tussen partypolitieke versplintering en die voortbestaan van die burgerstaat van nader betrag, om tot 'n normatiewe begrip te kom van wat uiteindelik as die finale eis en voorwaarde moet geld om die bestaan van die burgerstaat en politieke partye te „verseker“:

Bogenoemde saak mag vir vele uit humanisties-wetenskaplike huis na 'n pretensieuse opblasery van 'n vraag lyk, wat volgens hulle 'n voor-die-hand-liggende antwoord het. Hierdie antwoord sal stellig behels dat dit tog in die handhawing van die privaatregtelike en publiekregtelike vryhede van die individu geleë is; in die behoud van 'n vrye veld vir politieke opinievorming ens. Tot op sekere hoogte is dit natuurlik waar, maar van die faktore wat 'n verantwoordelike vryheidsgebruik waarborg, en wat gedetermineerd met die bestaan van die burgerstaat en politieke partye verweef is, is dan nog geen rekenskap gegee nie. En versuim om ons daarvan te vergewis, sou beteken dat ons halwe waarhede as „politieke evangelie“ voorhou, juis dit waaraan die humanisties-gedogmatiseerde vryheidsbegrip skuldig staan.

2. PARTIKULIERE BELANG EN DIE ALGEMENE BELANG

Ons wil ons aanloop tot die verdere ontplooiing van hierdie hoofstuk neem, deur u na die volgende stelling van NEUMANN te verwys. Dit kan eintlik as 'n opsommende „kort begrip“ dien van die ophelderingswerk wat ons in hoofstukke II en III gedoen het, en dit antisipeer tegelykertyd ook op die vraag wat ons hierbō gestel het, en wat ons ter verantwoording wil neem. Hy sê:

“By its very definition 'party' connotes not only the coexistence of competing entities, with their characteristic partnership, separation and participation, but also...the essential inclusion of every separate group as a part in a whole. Only where the specific interests of parties are imbedded in a common whole does the political struggle not lead to disintegration of the entire group. Only when

essentials uniting the political adversaries are constantly reaffirmed can differences be balanced....A common field of activity, a basic homogeneity, a common language, are presuppositions for a functioning party system. Such a common basis alone makes compromise, sacrifice and even defeat bearable. Wherever this body politic becomes questionable, the crisis of parties seems the necessary result. The viability of a party system becomes the test for the stability of a social and political order.

"This interdependence of the fate of political parties with the fate of the national whole is the very result of their 'political' character; for political they are not only because of their claim to power but even more so on account of their fulfilment of their political function of integration."³⁾

In hierdie stelling van NEUMANN word ons vroeëre omskrywing van wat mondige politiek o.a. behels, op ondubbelsinnige wyse ondersteun, asook die antispasie wat daaruit gebore word, nl. dat verval in die politieke mondigheid en toerekenbaarheid van die burgersy noodwendigerwyse die bestaan van die burgerstaat en politieke partye bedreig, 'n politieke feit wat die liberale demokraat nie graag mee gekonfronteer wil word nie. Waarheid is dan dat die burgerstaat slegs kan bly voortbestaan, mits daar aan sekere voorvereistes deur die burgersy voldoen word.

In die onderhawige verband het NEUMANN dit hoofsaaklik oor die funksie van politieke partye om partikuliere belange en die algemene belang onderling te integreer, indien die burgerstaat en die politieke partyewese nie aan disintegrasië uitgelewer wil word nie. Vir die effektiewe uitvoering van hierdie funksie stel hy 'n aantal voorvereistes. Ons kom aanstonds daarop terug, maar eers wil ons let op die praktiese stand van sake in die demokrasië van ons dag t.o.v. eersgenoemde saak.

3) NEUMANN, S., a.w., bl. 396.

In hoofstukke II en III het ons op uitgebreide wyse met 'n hele aantal skrywers in gesprek gegaan wat die ontstaan van politieke partye en die grondslae van party-affiliësie op grond van 'n belangemotief probeer verklaar. Ons kritiek teen hierdie mense was hoofsaaklik op die feit gerig dat hierdie benadering nie genoeg wetenskaplike diepgang vertoon nie, en gevolglik nie tot die kern van die saak kan deurdring nie. Maar, en dit is baie belangrik, die feit dat die oorgrote meerderheid staatsleerkundiges met so 'n belangemotief opereer, oorwegend van ekonomiese aard, is veelbetekenend en voorwaar 'n bron van kommer. Hierdie mense, wat hoofsaaklik van 'n vergelykende studiemetode gebruik maak om tot 'n sintese te geraak, skets nl. vir ons 'n prentjie van die oorwegende politieke gedragslyn wat in die demokrasië te bespeur is. Belangejag skyn dan 'n oorheersende gedragsfeit in die politieke lewe van die demokrasië te wees. Dit noop 'n mens natuurlik om ernstige bedenkinge oor die toekoms van die demokratiese staatsvorm te koester, waarby die voortbestaan van politieke partye inbegrepe is.

Soos uit hoofstukke I, II en III geblyk het, is die politieke party vir sý bestaan van die bestaan van die burgerstaat afhanklik; en die burgerstaat is 'n instituut vir die handhawing en bevordering van die algemene belang....Hierdie normatiewe struktuurbeginnsel moet sy afskaduing in pregnante sin ook in die politieke party vind, indien laasgenoemde aan die normatiewe eise wat vir sy mondighe funksieverrigting geld, wil voldoen. Omgekeerd is die burgerstaat weer van die funksionering van die politieke partye afhanklik, gesien in die lig van die feit dat onmondige politieke aktiwiteit die bestaan van die burgerstaat ondergrawe.

Die verontrustende feit is dan dat die tendens van groeps- of persoonlike winsbejag op belangegrondslag die voortbestaan van die burgerstaat en politieke partye bedreig. Dit is immers logies dat waar ons met normatiewe samelewingstrukture te doen het, die normatiewe struktuurbeginnsels stêeds gepositiveer moet word indien die betrokke lewensvorme moet bly

voortbestaan! Elke politikus en staatsburger sal dus goed doen om hom van die feit te vergewis dat ons nie hier met dinge te doen het wat, soos natuurgegewens, 'n „lewe" voer wat onafhanklik van die mens se verantwoordelikheid bestaan nie. Voorgenoemde tendens moet dus ten sterkste bestry word, omdat dit van die grofste politieke onmondigheid getuig wat aan die wortels van die burgerstaat kan knaag!

Die omvang wat die anti-normatiewe tendens van groepsgeorganiseerde belangepolitiek in die Westerse demokrasië aanneem, dring die geldige vraag na vore hoe lank die burgerstaat en politieke partye nog kan voortbestaan? Die geldigheid van hierdie vraag word onderstreep op grond van die besondere viriliteit van politieke drukgroepe - op belangegrondslag gemobiliseer - in die politieke lewe van die demokrasië. Die belangrike posisie wat hulle reeds in die staatslewe van ons dag verower het, blyk o.a. uit die ruimte wat in haas elke hedendaagse publikasie oor die staatsleer daaraan afgestaan word.⁴⁾ In sommige state skyn dit selfs asof hierdie organisasies daarin slaag om die gang van die politiek te bepaal, en die politieke toneel te oorheers, waar hulle nie indirek daarin slaag om die politieke partye te manipuleer nie!

Hierdie stand van sake getuig o.i. dan ook van niks anders nie, as dat die burgerstaat se lewensbloed deur sy burgery getap word, want die beginsel van die algemene belang, wat die burgerstaat karakteriseer, gaan in die proses van belangepolitiek ten gronde. In aansluiting by wat ons in hoofstuk II gesê het, dui hierdie stand van sake óf op 'n owerheid wat skuldig staan aan 'n negering van die algemene belang, en wat die verontregtes tot aksie noop, óf dit dui op belangegroepes wat die algemene belang vertrap in hulle drif na eie belang. Dit skyn dus asof die politieke partye nie meer slaag in hulle funksie van belange-integrering nie, of vanweë burgerlike druk nie toegelaat word om gestalte te gee aan hierdie primêre

4) Vgl. in hierdie verband die artikel van VAN DER WATT, L., „Politieke Druk-groepe - 'n Kritiese Benadering," Tydskrif vir Christelike Wetenskap, Vyfde Jaargang, Tweede Kwartaal 1969, bl. 49 e.v.

taak nie. Want as hulle wél in hierdie funksie geslaag het, sou daar geen ruimte bestaan het vir die funksionering van drukgroepe met 'n politieke inslag nie.

In hierdie verband is dit dus die taak van die politieke partye om na partikuliere groepsbelange om te sien, en om dit binne die kader van die algemene belang te integreer én te bevorder. Aan die ander kant is dit 'n eis van die burgerstaat dat die politieke partye sal waak teen blinde, egoïstiese belange-agressie, indien hulle nie aan veroordeling skuldig wil staan nie!

Ons wil nie hier verder op die verskynsel van politieke drukgroepe ingaan nie. Genoeg om te sê dat dit 'n Kaïnsmerk op die voorhoof van die hedendaagse demokrasië is! Dit is 'n skandmerk wat van broederlike disharmonie getuig, en wat as voorbode dien vir die sterwensuur van die simbool van politieke broederlikheid: die burgerstaat!

As ons dus aan die toekoms van die burgerstaat dink, blyk dit baie duidelik dat die essensie van die saak nie in die bestaan en funksionering van politieke partye as sodanig geleë is nie. Die blote bestaan van politieke partye kan derhalwe nie vir ons as waarborg dien vir die voortbestaan van die burgerstaat nie. Net so min as wat die funksionering van politieke partye op sigself die uitdrukking van die essensie van die burgerstaat is, net so min, en juis dāārom, kan hulle blote bestaan as manifestasie dien vir die deugdelikheid en voortbestaan van hierdie staats-tipe. Die kwessie hou verband met die vraag: hoe verrig die politieke partye hulle funksie? Nāder: in welke mate positiever hulle in hul politieke aktiwiteit dāārdie norme wat uit die normatiewe individualiteitstruktuur van die staatsverband voortvloei, en wat as eis vir die aktivering van mondige politiek geld?

3. DIE POLITIEKE OPVOEDING VAN DIE BURGERS

In die ontplooiing van ons tema „Die Funksie van die Politieke Party in die Burgerstaat“, kristalliseer een saak op pertinente wyse uit: die

politieke party is nie 'n selfheerlikheid of 'n doel op sigself nie. Dit is èen samelewingsvorm te midde van vele ander, maar in sekere sin van „groter belang" omdat die invloed en nawerking van die politieke party se doen en late meer direkte openbare konsekwensies in omvattende sin tot gevolg het. Dit, omdat die politieke party die enigste effektiewe middel tot daadwerklike politieke aksie is. En die politiek, soos ons aangetoon het, vertoon 'n omvattende en indringende karakter wat in beginsel geen enkele sfeer van die individuele burger se lewe onaangetas laat nie. Dit is 'n prominente rol; een wat daarom om die grootste verantwoordelikheid t.o.v. doelstelling en aksie vereis, want hier het ons 'n strewe na die verowering van die owerheidsamp ten einde 'n monopolie oor die owerheidsbeleid te verkry. Dit is 'n dure verantwoordelikheid, gebore uit die feit dat die politieke party aan die owerheid sy personeel lewer en sy beleid aan hom voorskryf: 'n „mandaat" tot regeerbevoegdheid met die swaard van staatlike mag en gesag in die hande van hulle wat tot die hoogste menslike gesagsposisie in die staat geroep word. Dit is 'n ontsettende groot verantwoordelikheid wat spruit uit die enkaptiese vervlegtheid van die politieke party en die staatsverband. En die staatsverband is enkapties vervleg met alle ander samelewingsvorme.....

Geen verdere betoog is nodig om te beklemtoon dat die politieke party, uit hoofde van sy sleutelposisie in die burgerstaat, nie 'n stukkie politieke speelgoed in die hand van onverantwoordelike persone in die staat is, of mag wees nie. Konsekwent beredeneer mág dit hulle ook nie ter hand gestel word nie, en moet daar toegesien word dat polities-onmondige en -onverantwoordelike persone nie toegang tot die arena van daadwerklike politieke aksie kan verkry nie! Dit is 'n eis wat ons stel in naam van die algemene belange-welsyn van die staatsvolk in sy geheel; dit waarvan onmondige en onverantwoordelike politiek juis die ondergrawer is. Die praktiese konsekwensies en probleme wat met so 'n eis gepaard gaan, kan as vrugbare

veld vir verdere studie dien. Hier dink ons bv. o.a. aan die kwessie van stemregkwalifikasies en die toekenning van politieke medeseiggenskap aan die polities-mondige burgery. Dit is trouens so duidelik soos daglig dat faktore soos privaatbesittings, inkomste ens. met die politiek nêť soveel te make het as die volkslied met 'n kerklike geloofsbelydenis!

Om voort te gaan, sien ons dat, net soos wat dit met elke ander samelewingsvorm die geval is, die politieke party hom nie in 'n posisie van groepsisolasiē bevind nie. Weliswaar het ons hier met groepsvorming te doen, maar, en hierin setel die dure verantwoordelikheid van die politieke party, dit is groepsvorming ten behoewe van die staatsgeheel; groepsvorming met die latente moontlikheid, gebore uit sy inherente doelstelling, om in die konsekwensies van sy partikuliere doelstelling en aksie, uit te kring tot die gemeenskap in sy geheel. Ja, tot in die verskuilde uithoeke van die lewe van selfs die polities-gedisinteresseerde individu vind ons die nawerking van die politiek; dit dring deur tot die kader van die omvattende belangelēwe van elke individu.

Politiek is verbandsdenke en -aksie het ons gesê. Daarom, as ons van die funksie van die politieke party in die burgerstaat praat, beteken dit eintlik 'n funksie ten behoewe van die burgerstaat, 'n regstaat, waarin die regte, belange en vryhede van die individu - in genormeerde sin - gewaarborg, beskerm en bevorder word. Dit sluit die volle lewensspektrum van die mens in soos wat dit aan sy persoonlikheidsstruktuur geken word.

Op sigself is die politieke party natuurlik 'n onpersoonlike ding - individualiteit - dit is maar 'n politieke middel in die hand van die mens. Soos op elke ander lewensterrein word die dure verantwoordelikheid waarvan daar sprake is, die mens ten laste gelê. As ons dus vir die beoefening van mondige politiek ter behoud van die burgerstaat pleit, word die volle gewig van hierdie verantwoordelikheid op die skouers van die burgery in elke besondere staat gelê. Die onus in hierdie saak rus op die mens, want dit is van hōm wat alle kultuuraksie as „lewende geskiedskrywing" uitgaan. Dit

is sō, omdat die mens normatief vry en met verantwoordelikheid geskape is, met die Goddelike skeppingsopdrag: „Vul, onderwerp en beheers die aarde...“ Die verantwoordelikheid van die mens wat met hierdie ampsopdrag saamgaan, is, vir sover dit die politiek aangaan, nie vervangbaar of selfs verskansbaar deur grondwette of regstelsels of wat ook al nie. Dit is 'n feit van die lewe dat dit die mens is wat „maak en breek“. Dit is die mens wat grondwette maak en verander, en dit is hy wat verantwoordelik is vir die wette wat die regspleging vestig. Feit is dan dat die toekoms van elke staat in die hande van sy burgers lê - dit is hulle verantwoordelikheid, want geen staat kan op die duur as 'n burgerstaat bly voortbestaan as dit nie gestut word deur 'n mondige, beskawingsrype burgers nie. As daar dus in die onderhawige verband, en in die breë konteks van hierdie verhandeling, 'n saak is waarvoor die pleit gevoer moet word, is dit vir die politieke opvoeding van die burgers. Dit raak die kern van ons tema.

In hierdie saak onderskei ons nou twee aspekte, enersyds die funksie wat die politieke party as organisasie m.b.t. die onderhawige saak te verrig het, en tweedens die individuele burger se eie verantwoordelikheid t.o.v. die politieke beleidsrigting van die party waaraan hy sy steun toegesê het. In hoofstuk II in besonder het ons enkele rigtingwysers betreffende die begrip „politieke mondigheid“ aangetoon, terwyl ons die konsekwensies daarvan by 'n paar geleenthede ter bespreking geneem het. Daarom, en aangesien ons later in hierdie hoofstuk die bepalende faktore wat politieke mondigheid onderlê wil bespreek, gee ons nou nie verder daaraan aandag nie, en bepaal ons u aandag hoofsaaklik by die rol wat die politieke party as organisasie in die politieke opvoeding van die burgers tot verantwoordelike burgerskap in genormeerde sin moet speel. Hierin onderskei ons 'n aantal aspekte wat onontbeerlike gereedskap in die funksieverrigting van die politieke party is waarlangs die welsyn van die burgerstaat, in ooreenstemming met sy karakter, en ooreenkomstig die eise wat die aard van die politieke proses in die burgerstaat stel, verrig moet word. Dit vereis

'n burgery wat beginseematig opgevoed is, maar omdat politiek ewentueel aan 'n praktiese owerheidsbeleid diensbaar is, vereis dit ook burgerlike kundigheid m.b.t. die praktiese beleidskonsekwensies van 'n prinsipiële politieke uitgangspunt. Dit is laasgenoemde saak, op die funksie van die politieke party betrek, wat ons hier saaklik wil toelig.

DOOYEWEERD slaan hierdie opvoedingsfunksie van die politieke party sō hoog aan dat hy dit as sy primêre funksie beskou.⁵⁾ Dit is natuurlik 'n saak van die allergrootste belang, want soos ons veral in hoofstuk II aangetoon het, kan 'n politieke partywese eers ontstaan, en dus ook na behore voortbestaan, indien die staat oor 'n noemenswaardige aantal burgers beskik wat die nodige politieke belangstelling openbaar - 'n teken dat hulle hūl verantwoordelikheid t.o.v. die staatsverband erken en aanvaar - en wat op sinvolle en mondige wyse oor die politiek kan besin. Die burgerstaat, en 'n effektiewe partywese, vra dus om méér as blote stemvee wat kritiekloos aan leierspersoonlikhede, propaganda en familie-tradisie uitgelewer is!

In hierdie verband teken FINER vir ons werklik 'n donker prentjie as hy sê:

"The vast mass of voters are entirely innocent of objective knowledge of political possibilities. Their disciplined study is of the slightest. A few have a smattering, small in quantity, uneven in distribution, incoherent, without basic soundness. A very small number, indeed, go beyond this and obtain a sufficiently systematic and profound insight into the body politic. The general body of the electorate do not, and cannot, under present conditions, contribute more to politics than some a smouldering, some a flaming, sensibility of their wants...Even these are not clearly focussed...and are hardly articulate without use of the jargon of propaganda."⁶⁾

Hierdie skets van 'n praktiese stand van sake kan beslis nie met die begrip „politieke mondigheid“ rym nie, en dit kom o.i. in 'n bepaalde sin neer op 'n diktatuur met teoretiese politieke vryheid en medeseggenskap.

5) Vgl. DOOYEWEERD, H., a.w., bl. 624.

6) FINER, H., The Theory and Practice of Modern Government, Vol. 1, bl. 459. Vgl. ook bl. 477.

En soos ons in hoofstuk I gesê het: politieke vryheid is nie net 'n reg nie - dit is ook, en veral, 'n plig met verantwoordelikheid. En ons kan nie 'n plig na behore uitvoer, en die verantwoordelikheid daarvoor aanvaar, as ons nie die nodige belangstelling toon en weet waarom dit gaan nie! Dit skyn vir ons, uit praktiese waarneming, of die burgery, én die politieke partye, gelyke skuld in hierdie saak het. Die burgery vanweë 'n polities-gedisinteresseerde houding, en die politieke partye uit hoofde van a-logiese emosionaliteit en opswepery, politieke moddergooiery ens.

Ons besef natuurlik terdeë dat alle burgers - vanweë persoonlikheidsverskille-nie 'n ewe groot politieke belangstelling sal openbaar nie, en ons verwag ook nie dat elke burger 'n diepgaande insig in elke denkbare faset van die politieke toneel sal openbaar nie. Dit sou utopiese wensdenkery wees. Maar ons verwag wél dat hulle die minimum belangstelling en kennis sal openbaar ten einde 'n sinvolle politieke beleidskeuse te kan maak.

Sover dit die genoemde kennisverskaffing aan die burgery aangaan, is ons hoofsaaklik op die politieke partye aangewys. Hierin speel die program van beginsels - wat volledig moet wees - openbare vergaderings, en natuurlik die partybeheerde pers 'n baie groot rol. Of die politieke partye hulle funksie in hierdie saak na behore verrig, wil ons betwyfel. Dit skyn vir ons asof dit veelal op oorvereenvoudigde propaganda en 'n strategiese politiekery neerkom, ten einde die opposisie se mond te snoer en om kritici te uitoorlê. Dit is natuurlik 'n saak wat „eie" aan die politiek is, en ons glo ook nie dat dit ooit van 'n politikus verwag kan word om hom heeltemal daarvan los te maak nie. Maar dan voel ons tóg dat dit nie te veel gevra is dat die partye, met die middele tot hulle beskikking, met 'n meer gefundeerde beredenering van hul saak, ook wat kontensieuse praktiese aspekte van hulle beleid betref, na die burgery moet kom nie. Dit is 'n eerlike politieke opvoeding van die burgery om wie se politieke en finansiële steun daar meegeding word!

Daar is 'n verdere saak wat ons wil bepleit na aanleiding van die

voorbeeld wat deur die Britse Arbeidersparty en die Konserwatiewe Party daargestel word. Albei hierdie partye het nl. 'n eie navorsingsdepartement wat met voortdurende studie daarvoor sorg dat die praktiese uitlopers van die partybeleid deeglik geformuleer is.⁷⁾ Mondige politieke aktiwiteit vereis o.i. dan ook dat die partye se beleidsformulering langs dié weg, en op grond van navorsing en deeglike studie, bepaal moet word. Dit is 'n vereiste wat genoodsaak word uit hoofde van die geweldige gekompliseerde aard van die politiek waarmee elke owerheid vandag gekonfronteer is; 'n stand van sake wat hoogstaande, gespesialiseerde kennis vereis. Ons sou ook graag wou sien dat, waar moontlik, die partye langs die weg van publikasies die kieserspubliek op hoogte moet hou van hulle spesifieke beleid t.o.v. elke kontensieuse politieke aangeleentheid. Indien die partye met so 'n stelselmatige opvoedingsproses na die burgery kom, sal die kritiek van opportunistiese politieke grootpraterij en beloftemakery o.i. dan ook grootliks die nek ingeslaan kan word.

Hierdie saak sal o.i. ook grootliks bevrugterend op die peil van die parlementêre debat inwerk, iets wat na ons mening somtyds op 'n skokkende lae peil verkeer! Langs die weg hierbō aangetoon, kan die opposisieparty(e) dan ook die weë open vir 'n doeltreffende verrigting van die taak waartoe hulle in die burgerstaat geroepe is - gefundeerde kritieklewering ter bevordering van 'n deugsame owerheidsbeleid en staatsadministrasie. Waar die opposisie in die staat nie in hierdie primêre funksie slaag nie, kan hulle net sowel buite die parlamentsgebou bly, want dan dien hulle geen doel nié!

Met betrekking tot die onderhawige saak - die politieke opvoedings-taak waaraan alle politieke partye in die burgerstaat deel het - spreek dit ten slotte natuurlik vanself dat hierdie funksie, op die voortbestaan van die burgerstaat betrek, te alle tye aan die uiteengesette kriterium, die fondamentsteen van mondige politiek, moet beantwoord. Want alle hulpmiddels en metodes om doeltreffende beleidsformulering in die hand te werk, en wat daarmee saamgaan, is van hulle wesenlike sin en waarde ontdaan as

7) Vgl. CLOETE, J.J.N., a.w., bl. 60.

hulle nie meewerk ter handhawing en bevordering van die algemene belang nie. Hierdie saak staan sentraal in die hele opset rakende die funksie van die politieke party!

4. PARTYVERSPLINTERING EN DIE BURGERSTAAT

In die voorafgaande gedeelte het ons dit gestel dat alle politieke partye moet meewerk aan die bevordering van die algemene belang ten einde die burgerstaat, met wat dit vir die individuele burger inhou, te handhaaf. Gedagtig aan die feit dat daar net soveel opvattinge oor die algemene belang is as wat daar religieus-geleide lewens- en wêreldbeskouings is, word twee sake geantisipeer: eerstens die vraag hoeveel politieke versplintering die burgerstaat kan verduur alvorens hy hom aan die vryhede wat hy waarborg, doodbloei, en tweedens die kwessie rakende politieke beginselrigtings waarvan die burgerstaat uiteindelik vir sy toekoms en voortbestaan afhanklik is. Ons bepaal u aandag vir eers net by die eersgenoemde saak, en kom aanstonds tot die tweede terug.

Uit alles wat ons tot dusver in hierdie hoofstuk bespreek het, moes een saak baie duidelik na vore gekom het, nl. die feit dat die handhawing van die algemene belang intiem met die burgerstaat gemoeid is. Daarom dat ons dit as sy „lewensbloed“ kan bestempel. Die omgekeerde geld dus ook, nl. die feit dat waar die handhawing van die algemene belang nie meer in die politieke lewe gepositiveer kan word nie, om welke rede ook al, daar ook nie meer sprake van 'n burgerstaat kan wees nie. Soos STRAUSS aantoon, is verskille t.o.v. politieke beginsels en staatkundige aangeleenthede prinsipieel dus nie in stryd met die suksesvolle gang van sake in die burgerstaat nie, mits staatkundige beginsels in gepresiseerde sin, en waarmee politieke mondigheid geïmpliseer word, die partyverdeling stut.⁸⁾

Dit het in hoofstuk II aan die lig gekom dat die burgerstaat 'n hersenskim bly in samelewingsordes waar die historiese norme van differensiasie en integrasie nie in 'n kontinue proses van beskawingsontwikkeling tot verwerkliging gekom het nie, en waar die beginsel van s.i.e.k. nie deur die burgery gepositiveer word nie. Egte politieke verskille en

8) Vgl. STRAUSS, H.J., Vakbondbeweging en Westerse Beskawingsverval (Klasdiktaat), bl. 8 e.v.

politieke partye word dan ook nie hier aangetref nie.

Hierdie stand van sake is natuurlik eweneens waar van state waarin die genoemde historiese norme, en die beginsel van s.i.e.k. in sy volle konsekwensies, nie meer eerbiedig en gepositiveer word nie. 'n Gevestigde demokrasie, waarin daar nie meer aan die onverbiddelike normatiewe ontstaans- en bestaansvoorwaardes van hierdie staatsvorm voldoen word nie, sal dan ook gedetermineerd sy „status" ten bate van 'n diktatuurstaat moet prysgee - sonder politieke partye.

Dit is logies dat die aard van die partysplitsing in die burgerstaat die kwessie van die positivering van die algemene belang in sy senuweesentrum raak. In hierdie saak kan ons twee aspekte onderskei, twee vlakke van partysplitsing, te wete 'n horisontale en 'n vertikale splitsingvlak. Onder eersgenoemde, die horisontale vlak, wil ons die veelheid politieke partye bespreek, en onder laasgenoemde, die vertikale vlak, die aard van die verskille wat aan die partysplitsing ten grondslag lê, op die onderhawige punt betrek. Albei hierdie aspekte van die partysplitsing het direkte konsekwensies vir die voortbestaan van die burgerstaat en verdien gevolglik ons aandag.

Ons het aangetoon dat die bestaan van politieke partye as sodanig nie die bestaan van die burgerstaat kan waarborg nie. Politieke partye is maar net die „vrug" van die burgerstaat in 'n samelewingsorde waarin die burgery dit nie met mekaar eens is oor die staatkundige uitlewing van hulle politieke beginsels nie. Politieke partye is dus niks meer as die geleiers van lewens- en wêreldbeskoulige politieke denkrigtings ten behoeve van die owerheidsbeleid en die staatsverband nie. Nou is die vraag: hoeveel en watter mate van horisontale en vertikale partysplitsing kan die burgerstaat verduur alvorens dit 'n praktiese onmoontlikheid word om die algemene belang-beginsel te positiveer? Want soos NEUMANN aangetoon het, kán die politieke stryd op die disintegrasie van die geheel uitloop, in welke geval die stabiliteit van die politieke lewe tot sō 'n mate ontwrig

sal word dat die voortbestaan van die burgerstaat 'n onmoontlikheid word. Daar kán dus 'n stadium bereik word waar die partysplitsing so 'n ernstige omvang en diepgang kan vertoon dat dit die bestaan van die burgerstaat kan ontwrig, en sy voortbestaan kan bedreig. Só gesien, kan die politieke partye dus die wegbereiders van die totalitêre diktatuur wees, 'n saak waarvoor daar oorgenoeg bewys in die geskiedenis te vind is. Ons kan maar net aan die onderskeie politieke geskiedenis van Portugal, Italië, Duitsland en Frankryk dink, wat die weë vir Salazar, Mussolini, Hitler en De Gaulle tot totalitêre magsoorsies geopen het. Ons kyk net kortliks na die Duitse en Franse gevalle.

Die Duitse demokratiese geskiedenis toon aan ons 'n erbarmlike party-politieke beeld wat ZINK só opsom:

"....it is probable that Germany has had the most diverse experience with political parties. Starting out under the Empire with a multi-party system of fairly manageable proportions, a move was made under the Weimar Republic toward one of the most fragmented party arrangements to be found anywhere. This gave way to the single party under Hitler."⁹⁾

Die Franse politieke geskiedenis vertoon 'n ewe-erbarmlike beeld, ofskoon die gevolge daarvan nie dieselfde afmetings as in Duitsland onder Nazi bewind aangeneem het nie. CHARLES MICAUD beskryf die politieke toneel voor De Gaulle se semi-totalitêre bewindsoorname as volg:

"The most spectacular weakness of the French parliamentary system has been the fragility of her successive governments, for since her liberation France has had some twenty cabinets with the average life-span of less than six months. And it has been aptly said that one day out of every four France is either waiting for a ministerial crisis, is having it, or is convalescing from it...No government is given enough time to adopt a long-range program....

The French party system is largely responsible for this instability

9) JACOBS, W.D. en ZINK, H., Modern Governments, bl. 436. Vgl. ook NEUMANN, S., Modern Political Parties, bl. 364.

and immobility."¹⁰⁾

Dit lê nie op ons weg om gedetailleerd rekenskap te gee van al die spesifieke faktore wat hierdie stand van sake veroorsaak het nie. Vir ons doel is dit slegs van belang om kennis te neem van die feit dat die demokrasiese politieke masjinerie in albei hierdie state tot stilstand gedwing is deur 'n veelheid politieke partye wat sy verdere funksionering 'n saak van praktiese onmoontlikheid gemaak het. Die voor-die-hand-liggende verklaring vir hierdie toestand is dan hiérin geleë: in 'n staat waar die politieke openbare mening tot aan die wortel versplinter word, is 'n groot aantal politieke partye die logiese gevolg. Hieruit ontstaan dan die onwenslike situasie dat nie één party - soos in 'n twee-partystelsel - sterk genoeg is om alleen die owerheidsamp van sy personeel en beleid te voorsien nie. Die gevolg is dat die regering langs die weg van koalisies gevorm moet word, met 'n korrellasie tussen die hoeveelheid partye wat in die volksverteenvoordigende liggaam verteenwoordig is, en die hoeveelheid partye wat uiteindelik in die koalisie opgeneem moet word ten einde 'n meerderheidsregering te kan saamstel. In so 'n gekompliseerde opset is dit glad nie moeilik om die groot-skaalse politieke onstabiliteit wat MICAUD beskryf het, te begryp nie. Dit is immers 'n logiese gevolg uit hoofde van die oorsake wat die burgery tot partysplitsing genoop het. Geen stabiele koalisie kán op die been kom waar daar geaksentueerde beginselverskille tussen die lede van die koalisie is nie. Waar dit daarin slaag om kop bo water te hou, móét inkonsekwentheid van beleid uiteindelik volg, uit hoofde van die feit dat daar tot onbevredigende kompromië geraak sal moet word; met wisseling van die voordeel, ten einde die koalisie in stand te hou. Die uiters delikate en brose verhouding wat daar tussen die partye in 'n meer-partykoalisie bestaan, maak dit feitlik onmoontlik om die land hoegenaamd te kan regeer. Mettertyd móét hierdie stand van sake op 'n toestand van politieke chaos uitloop wat nie langs demokrasiese weë gerepareer kan word nie. Die oorgang na 'n diktatuur is

10) NEUMANN, S., a.w., bl. 106. Vgl. ook JACOBS, W.D. en ZINK, H., a.w., bl. 306 e.v.

dan die enigste oplossing van die probleem.¹¹⁾

As daar 'n keuse in hierdie saak is, moet mens dit in die lig van voorgaande dus onomwonde stel dat die twee-partystelsel bō die meerpartystelsel verkies moet word, aangesien dit stabiele en kontinue regering in die hand werk. Dit kan die burgerstaat slegs tot heil wees.

In hierdie verband is die stelsel van volksverteenvoordiging en verkiesing baie nou daarby betrek. Basies is daar maar twee metodes, nl. die stelsel van enkellid-kiesafdelings en die stelsel van meerledige kiesafdelings en proporsionele verteenwoordiging.¹²⁾ Dit is nie ons doel om by hierdie saak stil te staan nie. Ons wil slegs op die verband wys wat daar tussen laasgenoemde stelsel van verteenwoordiging en die veelheid van partye bestaan.

Proporsionele verteenwoordiging lê as stelsel in die verlengde van die dogma van volksoewereiniteit, en is natuurlik in lyn met die konsekwente deurvoering van die humanistiese demokratiese beginsel volgens Rousseau. Met die oordrewe klem op minderheidsverteenvoordiging word langs die weë van hierdie stelsel 'n klimaat geskep wat bevrugkend op die proses van politieke versplintering inwerk, en word die ontstaan en voortbestaan van splintergroepies direk aangemoedig en aangehelp.¹³⁾ Onder sulke omstandighede word 'n meer-partysisteesem op die been gebring, wat, soos aangetoon, die kiem van die diktatuur in hom dra. Tot behoud van die burgerstaat, vir sover dit daartoe kan bydra, moet ons dus voorkeur gee aan die stelsel van enkellidkiesafdelings.

5. BURGERLIKE SOLIDARITEIT EN BEGINSELHOMOGENITEIT

Vroeër in hierdie hoofstuk het ons 'n stelling vraenderwyse aangevoer, nl. dat as daar 'n keuse tussen twee- en meerpartystelsels bestaan, eersgenoemde te verkies is. Ons het dit vraenderwys gedoen omdat daar wesenlik nie sprake van 'n vrye keuse in hierdie saak is nie. In ons ophelderingswerk aangaande die oorsprong van politieke partye, het ons

11) Vgl. BRYCE, J., Modern Democracies, Vol. I, bl. 137-8. Vgl. ook KOELLREUTTER, O., Die Politischen Parteien im Modernen Staate, bl. 73.

12) Vgl. in hierdie verband CLOETE, J.J.N., a.w., bl. 51 e.v.

13) Vgl. KOELLREUTTER, O., a.w., bl. 67 e.v.

gesien dat dit oorwegend in lewens- en wêreldbeskoulige en religieuse versplintering geleë is. En dit is 'n saak wat, waar dit aan die orde van die dag is, nie vir 'n onbepaalde tyd deur verkiesingstelsels ens. omseil kan word nie.

Die veelheid politieke partye in 'n staat vind dus nie sy oorsprong in 'n stelsel van verteenwoordiging nie, maar dit hang saam met die aantal religieus-geleide politieke beginselrigtings wat onder die burgersy aanwesig is. Ten diepste is dit dan hiêr die saak wat die lewensdraad van die burgerstaat is. Op horisontale splitsingsvlak het ons gesien dat dit - grootskaalse versplintering - die ondergang van die burgerstaat signalleer. Daarom dat NEUMANN kon aanvoer:

"Only when essentials uniting the political adversaries are constantly reaffirmed can differences be balanced....a common field of activity, a basic homogeneity....are presuppositions for a functioning party system. Such a common basis alone makes compromise, sacrifice and even defeat bearable."¹⁴⁾

Ook FINER maak melding van die vereiste van "a cohesive force in the electorate" indien die burgerstaat na behore wil funksioneer.¹⁵⁾ STRAUSS vat die saak op kernagtige wyse sō saam:

"Dat die Westerse demokrasië nie in staat is om aan die ontbindende werking....halt te roep nie, lê eintlik voor die hand, want die deugdelike voortbestaan van 'n staatsvorm, waarin die burgersy hul owerheid deur stemreg in die amp plaas, is minstens afhanklik van beskawingsolidariteit én beskawingsverantwoordelikheid. Die solidariteit van 'n demokratiese staatsvolk waarborg dat hulle - alle differensiasie ten spyt - altyd bereid sal wees om persoonlike offers te bring ten bate van die algemene belang, en daardeur 'n staatsburgerlike trou sal openbaar waarop die owerheid kan bou in die

14) NEUMANN, S., a.w., bl. 396.

15) FINER, H., a.w., bl. 425.

handhawing van ewewig en harmonie in die veelheid van regsbelange."16)

Hierdie kritiese stelling van STRAUSS het hoofsaaklik betrekking op die versplinterende magte wat aan die gees van die materialisme en die vakbondgesindheid eie is. Dit het egter ewe veel waarde vir die doeleindes van ons huidige bespreking wat om die eis van burgerlike solidariteit in die algemeen sentreer. Die punt wat ons hier wil stel, is dat hierdie solidariteit van die burgery, waarsonder die burgerstaat nie orent kan kom of voortbestaan nie, vir sy bestaan van sekere onderliggende faktore afhanklik is. Dit is nie as vanself onder die burgery aanwesig nie.

Die drieledige vraag wat ons hier wil behandel, is dan: wat is die aard van hierdie solidariteit, hoë heg moet die burgery deur hierdie faktor aan mekaar gebind wees om die burgerstaat te laat voortbestaan, en wat is die aard van die onderliggende faktore wat hierdie onontbeerlike eenheidsgevoel in die hand werk?

In die lig van al die ophelderingswerk wat ons tot dusvêr in hierdie verhandeling gedoen het, is dit in hierdie stadium nie meer nodig om hierdie vraag langs die weg van 'n lang betoog te beantwoord nie. Met betrekking tot die oorsprong van politieke partye het ons gesê dat ons nie te veel verklaringswaarde aan allerlei faktore wat buite 'n gemeenskaplike lewens- en wêreldbeskouing geleë is, moet heg nie. Hierdie stelling is ook die sleutel ter beantwoording van die onderhawige vraag. Die antwoord is dan kortom dat, soos NEUMANN te kenne gegee het, daar nie van solidariteit sprake kan wees as daar nie 'n basiese aanwysbare homogeniteit onder die burgery bestaan nie. Hierdie homogeniteit setel natuurlik nie, soos NEUMANN aangevoer het, in taal-, of selfs ras-, volks- of eng-godsdienstige eenheid nie. Weliswaar kan hierdie sake bevorderend vir burgerlike eenheid wees, maar waar daar nie eenheid t.o.v. 'n basiese lewens- en wêreldbeskouing is nie, is hierdie aspekte, wat ons randfaktore

16) STRAUSS, H.J., a.w., bl. 8.

kan neem, sonder enige twyfel nie op sigself daartoe in staat om burgerlike solidariteit in die hand te werk nie. Vir hierdie stelling van ons kan daar seker nie 'n beter bewysstuk dien as die geskiedenis van die Franse volk nie. Groter homogeniteit t.o.v. al bogenoemde aspekte kan seker nie verkry word nie, en nogtans is groter volksversplintering as wat hier aangetref word, seker ook nie maklik te ewenaar nie! Die kern van die saak is dan dat die homogeniteit wat burgerlike solidariteit onderskraag, religieus-geleide lewens- en wêreldbeskoulike eenheid is. As ons dus sê dat die burgerstaat nie 'n horisontale en vertikale partysplitsing kan verduur wat 'n tē omvangryke en ingrypende karakter vertoon nie, impliseer dit dat die burgerstaat, indien hy ooreenkomstig die normatiewe eise van sy struktuur wil voortbestaan, onafwendbaar van die basiese religieuse homogeniteit van sy burgery afhanklik is.

Ter beantwoording van die vraag hoe heg die burgery se solidariteit in bogenoemde sin moet wees alvorens die burgerstaat, en uiteindelik die hele samelewingsorde, aan disintegrasie uitgelewer word, moet ons in die eerste plek besef dat daar natuurlik nie maklik van perfekte menslike eenheid sprake kan wees nie. Daar moet egter - en dit is menslik-gesproke moontlik - 'n basiese eenheid t.o.v. lewens- en wêreldbeskouing bestaan; ten minste genoeg om te kan verhoed dat die lewens- en wêreldbeskoulike verskille - en al die normatiewe sferes van die mens se kultuurlewe wat gedetermineer hiermee verband hou - nie antitetiese, onversoerbare afmetings sal aanneem nie. Want hoe groter die gapings in hierdie verband gemaak word, des te skerper sal die teenstelling op die vertikale vlak van die partysplitsing vertoon. Hoe dieper en onversoerbaarder die religieus-geleide kloof tussen die partye is, des te moeiliker sal die taak word om die burgerstaat in sy normatiewe gedaante te handhaaf. Die katastrofiese afmetings wat hierdie stand van sake sal aanneem, hou natuurlik verband met die hoeveelheid partye wat in die staat bestaan; ten minste korreleer aan die aantal lewens- en wêreldbeskoulike rigtings wat daar in die betrokke staat aangetref word.

In die wortel besien, sal 'n radikale versplintering van die voorwaarde vir burgerlike politieke solidariteit, gedagtig aan die onlosmaaklike verband wat daar tussen lewens- en wêreldbeskouing en 'n mens se opvatting oor die algemene belang en geregtigheid bestaan, vereis dat die verskille tussen o.a. die Christelike, liberalistiese, anargistiese, sosialistiese, kommunistiese en sindikalistiese opvattinge oor staat en politiek gebalanseer moet word! In wese beteken dit natuurlik dat hierdie verskille genivelleer sal moet word, en dit is onmoontlik, op grond van die antitesis tussen Christendom en humanisme, en die ontbindende werking van die humanisties-religieuse polariteit, soos wat blyk uit voorgenoemde register van die politieke nakomelingskap van die humanisme.

6. CHRISTELIKE PARTYPOLITIEK DIE FINALE EIS

In die laaste paragraaf van die voorafgaande gedeelte het ons 'n lys van verskillende partypolitieke beginselrigtings gegee, en wat ons veral hierin tref, is die feit dat - die Christelike politieke beginselrigting uitgesluit - die res almal onder die dak van die humanisme tuis hoort. Met hierdie interessante feit voor oë is daar maar één logiese gevolgtrekking wat ons sonder omweg kan maak, 'n afleiding wat nie van „geloofspropaganda“ afhanklik is nie, maar wat as 'n feit uit die praktyk uitkristalliseer, nl. dat die Christelike religie uiteindelik as die enigste saamsnoerende mag kan dien om die solidariteit van die burgers in die hand te werk. Die lys van partypolitieke beginselrigtings wat aan die humanisme ontspring, dien as afdoende bewys dat die humanisme niks meer, óf minder, as 'n ruggraatlose geestesstrooming is wat homself aankla nie.

Die ontwikkelingspatroon van die humanisme vertoon dan, soos ons in hoofstuk II aangetoon het, 'n kontinue ontbindingsproses, en die gevolge van hierdie in sigself versplinterde religie is dan ook grootskaalse politieke versplintering tot 'n aantal -ismes, nie een waarvan tot 'n

suiwer siening van die staat en 'n staatkundige geregtigheidsidee kan kom nie. Die humanisme is dus die kiendraer van burgerlike disintegrasie en die koms van die totalitêre diktatuur. Ons kan gevolglik onomwonde met STRAUSS saamstem as hy aanvoer dat elke humanistiese partypolitieke beginselrigting slegs bestaanstyd het solank die nawerking van die Christelik-religieuse uitsigte op die staat en politiek nog nie geheel-en-al deur die humanisme verdring en vernietig is nie!¹⁷⁾ Hierdie uitspraak van STRAUSS is natuurlik volkome in ooreenstemming met die karakter van die humanistiese religie wat DURAND sô tipeer:

„As antichristelik in wese is hy 'n afhanklike mag, onverklaarbaar sonder die Christendom...As so 'n afhanklike mag het die humanisme in sigself geen beskawingskrag nie en gaan gevolglik soos 'n parasiet teer op wat die Christendom bied.“¹⁸⁾

Op die keper beskou is die humanisme sedert sy ontstaan dan ook niks meer as negatiewe nee-seëry vir die Christelike beginsels deur die van God-afgevalle mens nie. Positief het dit niks aan te bied nie.

Met betrekking tot die omvattende kultuurgebied van die mens - waarvan die politiek 'n faset is - wat as 'n eenheid vanuit die hart van die mens ontplooi, en waarin die religie wat op die hart van die mens beslag gelê het gevolglik van deurslaggewende betekenis vir kultuurontwikkeling is, is dit dus duidelik dat hierdie verwordingsaaiende stroming sêlf niks ten bate van die regstaat aan te bied het nie, soos STRAUSS tereg aantoon:

„Mense uitsluitlik onder leiding van die humanistiese religie, bied geen vrugbare bodem vir die deurwerking van die beginsel van soewereiniteit in eie kring en die verwerkliking van die differensiëringsnorm nie. Uit eie bron put die humanisme dan ook niks ten bate van 'n geïndividualiseerde regstaat, die juridiese integreringsnorm en 'n partypolitieke geregtigheidsgeloof nie.“¹⁹⁾

17) Vgl. STRAUSS, H.J., Politieke Party, bl. 6-7.

18) DURAND, J.J.F., „Beskawingsmondigheid in 'n tegniese en industriële eeu“, Tydskrif vir Christelike Wetenskap, Jaargang II no. 1, Mei 1966, bl. 16.

19) STRAUSS, H.J., Politieke Party, bl. 7.

In die lig van voorgaande is dit gevolglik duidelik dat die burgerstaat van 'n burgery afhanklik is wat nog nie voor die humanistiese beginsel-gemaksugtigheid gekapituleer het nie. Slegs in die beoefening van Christelike politiek beskik hierdie staatsvorm oor 'n grondslag vir voortbestaan.

As ons die behoud van die burgerstaat van die beoefening van Christelike politiek afhanklik stel, bedoel ons daarmee politiek wat in die religieuse bodem van die Protestantisme veranker is. Dit is nodig om hierdie saak baie duidelik te stel, weer eens omdat ons vanweë die toedrag van sake in die praktyk daartoe „genoep" word. Ons wil dit sonder omhaal van woorde stel dat die Rooms-Katolisisme, as basiese religie van 'n staatsvolk, nie 'n burgery tot die burgerstaat as politieke erfenis kan lei nie. 'n Vinnige „wêreldtoer" behoort as afdoende bewys vir hierdie stelling te dien. Ons hoef slegs aan state soos Portugal, Spanje en die state van Latyns-Amerika te dink om ons stelling te verifieër!

In die eerste plek loop die Skolastiese religieuse grondmotief uit op 'n opvatting van die samelewingsorde wat - vanweë sy universalistiese geheel-dele-motief - die staat as totaalverband van die mens se tydelike lewe sien, wat op sy beurt weer aan die geestelik-administratiewe jurisdiksie van die Roomse Kerk onderworpe is. Die gevolg is dan ook in beginsel slegs 'n kerkstaat wat op die verkerkliking van die hele samelewing uitloop, sonder dat die geïndividualiseerde regstaat, egte politieke partye en beginselrigtings in normatief-verantwoorde sin orent kan kom.²⁰⁾

Frankryk en Italië bied weliswaar aan ons die voorbeeld van state waarvan die burgery oorwegend Katoliek is, en wat tot 'n groter mate van ontwikkeling (ekonomies, tegnies, opvoedkundig, staatkundig ens.) as die ander state waarna ons verwys het, gekom het. Die verklaring vir hierdie feit setel o.i. kortliks daarin dat Portugal, Spanje en die Latyns-Amerikaanse state daarenteen, in groter isolasie verkeer en waarin

20) Vgl. STRAUSS, H.J., Politieke Party, bl. 5-6.

die Rooms-Katolisisme gevolglik aan minder Protestantse en humanisties-liberalistiese beïnvloeding blootgestel is. As sodanig lewer hierdie state dan die „suiwer“ vrug van die Rooms-Katolisisme. In Frankryk en Italië is daar o.i. baie meer spore van beskawingsvoordeel uit hul Protestantse bure, of minstens uit 'n nalewende Protestantse milieu.²¹⁾

Die verklaring vir hierdie erfenis van die suiwer Rooms-Katolieke religie verklaar STRAUSS as volg, waarmee ons uit hoofde van praktiese waarneming moet saamstem:

„Die Rooms-Katolisisme laat...nie die mens se aktstruktuur na behore ontsluit nie en gevolglik ook nie sy samelewingsorde na behore differensieër nie. Volke onder leiding van die Roomse religie ervaar dus ook nie die deurwerking van die beginsel van soewereiniteit in die kring of die differensiëringsnorm nie.“²²⁾

In die lig van ons vroeëre bespreking van die humanistiese en Roomse religies, en na aanleiding van ons ophelderingswerk oor primitiewe natuurreligies en heidense kultuurreligies in hoofstuk II, kan ons dus poneer dat dit slegs die religieuse erfenis van die Hervorming is wat 'n vrugbare bodem bied vir die positivering van die historiese norme van differensiasie en integrasie, en die deurwerking van die beginsel van s.i.e.k. Dit is dan slegs die Protestants-Christelike religie wat aan 'n politieke geregtigheidsidee geboorte kan gee wat 'n suiwer siening op die regstaat, politieke partywese en partypolitieke beginselrigtings - waarvan die regstaat afhanklik is - openbaar. Dit is slegs hierdie religie wat die mens op die weg van 'n proses van ware beskawingsontwikkeling

21) Daar moet in gedagte gehou word dat waar ons na spesifieke religies verwys, ons die religie as sodanig onder die vergrootglas plaas. Kri-tiek teen ons standpunt kan derhalwe nie slegs gelewer word op grond van verwysing na individue of volksgemeenskappe nie. Soos uit bogenoemde voorbeeld geblyk het, moet die kwessie van religieuse leen-erfenisse wel deeglik in gedagte gehou word in 'n praktiese verifikasie van ons standpunt.

22) STRAUSS, H.J., Politieke Party, bl. 5.

kan plaas en wat die burgerstaat deel van die mens se beskawingserfenis kan maak.²³⁾ Dit is 'n feit van die lewe wat sy verifikasie in die geskiedenis vind!

Teen hierdie agtergrond is dit natuurlik 'n eis van die regstaat dat die burgery Christelike politiek moet beoefen. Hiérin is die behoud van die burgerstaat meegegee, en nie in die bestaan en funksionering van politieke partye nie! Hierdie feit open natuurlik die weë om tot die besef te kom dat ons in die humanistiese staatsleer met 'n oordrewe beklemtoning van die funksie van opposisiepartyë gekonfronteer word. Soos geblyk het, is opposisiepartyë as sodanig eerder die ondergrawers van 'n staatsvolk se beskawingserfenis as die bewaker daarvan, indien hulle hul funksie nie ooreenkomstig die normatiewe eise van die staatsstruktuur en die owerheidstaak vervul nie. En dit, soos wat pertinent na vore gekom het, is 'n saak wat prinsipieël aan die positivering van Christelike beskawingsnorme gebonde is. Hieruit kan ons dus die verdere afleiding maak dat 'n owerheid, indien hy hom aan die eise van die Christelike staatkundige beginsels hou, in alle opsigte aan die eise van goeie owerheidsbewind kan voldoen, en dít sonder die funksionering van enige ander politieke party! Dit is 'n saak wat konsekwent in lyn met die ware karakter van die regstaat lê; in onderskeiding van die verwronge eise van die humanisties-gekonsipieërde demokratiese idees.

7. 'N BESKAWINGSTAAK - TERUG NA GOD DRIE-ENIG

In hoofstuk II het dit op pertinente wyse geblyk dat die staat, die normatiewe getroue manifestasie daarvan, 'n produk van die beskawing is, met die burgery as die draers daarvan. Dit is in die hart van die mens wat die beskawingson, wat die ganse kultuurgebied van die menslike aktiwiteit moet beskyn - en wat die saad van ontwikkeling tot ontkieming moet bring - opkom, én ondergaan.

As ons dus sê dat die geïndividualiseerde regstaat, as beskawingsproduk

23) Vgl. STRAUSS, H.J., Politieke Party, bl. 7-8.

die plig van mondige politiek op die skouers van sy burgers plaas, beteken dit maar een ding: daar is sekere norme, beginsels, wat die proses van beskawingsontwikkeling onderlê en voortdra, wat deur die mens gepositiver moet word as hy kultuurskeppend en -bevorderend wil bou, waarby die politiese inbegrepe is. Andersom: die negering van daardie norme beteken sloopwerk aan die genormeerde strukture waarin die normnegerende mens aktief is. En aangesien lewensaktiwiteit natuurlike deel van menswees is, omdat lewe aktiwiteit impliseer, soos in die woordbetekenis vervat, beteken dit dat 'n posisie van kulturele stilstand ondenkbaar is. Alle kultuur, op ontslote peil, sal dus steeds in die teken van óf progressie óf regressie staan. Uit hoofde van die eis wat kultuurontwikkeling of progressie onderlê, is anti-normatiewe optrede deur die mens dus kulturele regressie en vernietigingswerk. Dit is waar van, en geldig vir, elke lewensterrein waaraan ons kan dink. Geen filosofiese redenasie kan as 'n beter illustrasie dien as die huidige beskawingsverwording van ons tyd nie, 'n verwording wat op die disintegrasie van haas elke faset en struktuur wat tot nog toe met beskaafdheid geassosieër is, uitloop. En tensy ons in beskawingsrelativisme wil verval, ofskoon ons besef dat beskawingsperfeksionisme nie die mens se deel in 'n sondagebroke bedeling kan wees nie, kan ons nie anders nie as om tot die slotsom te kom dat ons aan die einde gekom het van die fase wat in die geskiedenis as die bedeling van „die Westerse beskawing” aangedui sal word, om saam met 'n aantal voorafgaande „beskawings” op die rak van die geskiedenis 'n „geliaseerde” plekkie te bekom. Ons wil ons nie aan melodrama skuldig maak nie, maar as ons bedink dat die hoogheilige staat van die huwelik in „gelisensieerde prostitusie” en sedelose saamboerdery ontaard, en dat in die jongste tyd na die huwelik as 'n institusionele „fout” van die Christendom verwys word; 'n praktiese toestand wat op die gevolglike verwording van die gesinslewe uitloop; en verder aan die skaamtelose pornografie wat as kuns poseer, en pornografiese feeste wat algaande kunsuitstallings vervang ens., dan kan ons met reg ons geopperde bedenkinge koester. Want hierin het ons 'n uitstaande maatstaf

waaraan ons die beskawingswelsyn van die mensdom kan toets.

Maar omdat die waarheid en die lewe 'n eenheid is wat in die hart van die mens ontplooi, is hierdie verwordingsproses ook op elke ander lewensterrein te bemerk. Ook die staat bly dus nie gespaar nie. Die aftakeling hiër laat hom in die eerste instansie ken aan die negering van die beginsel van die algemene belang, en in die jongste tyd in 'n verskerpte gees van wetteloosheid en anargie waarin die bestaansreg van die staat self in die gedrang kom.

In perspektief gesien, is dit nog slegs op die gebied van die natuurwetenskap en die tegniek wat daar nog 'n proses van volgehoue progressie is. Maar die beskawingsbegrip omsluit natuurlik veel meer as net dit, en omvat die gehele menslike persoonlikheid na al sy fasette.²⁴⁾

Ons het gesê die mens moet sekere norme positiever in die uitvoering van sy kultuurtaak en -opdrag as hy beskawingsbouend wil lewe. Die sleutel tot die ontdekking van hierdie norme is vir ons daarin gegee dat God die gewer van die opdrag is. Hierdie opdrag aan die mens verkry dan ook eers sin as ons die tweede deel daarvan in verrekening bring: „.....tot My eer!“ Dit is dan ook geen toevalligheid dat die begrip „beskawing“ gedetermineerd met sy Christelike oorsprong verband hou nie. Christelike beginselverval en religieuse aftakeling het dan ook uiteindelik die disintegrasie van die beskaafde samelewingstrukture tot gevolg. Die sleutel vir 'n begrip van die beskawingsverwording van ons dag is dan ook ten nouste verweef met die feit dat die mensdom sy rug gekeer het op die God wat hom in aansyn geroep het, en op Sy geboorte en verordeninge.

Ons hele betoog in hierdie verhandeling stuur dan gedetermineerd op een punt af, nl. vir die behoud van ons beskawing waarin ons beskaafde politieke erfenis meegegee is. Vir die politieke problematiek van ons dag wat om hierdie saak sentreer, is daar maar een oplossing, en dit is dat die mens hom weer tot dié God moet bekeer wat aan hom nie slegs 'n kultuur-

24) As agtergrond vir die kwessie van beskawing verwys ons u na STRAUSS, H.J.,

Christelike Beskawing (Klasdiktaat), Bloemfontein.

opdrag gegee het nie, maar ook die norme wat hom in die uitvoering daarvan moet lei. Slegs as die mens met sy ware oorsprong verbind is, kan daar in sy hart daardie insigte en vergesigte tot ontwaking kom wat God vir die mens bedoel het - as hy maar in gelowige onderwerping en gehoorsaamheid wil luister en doen wat sy Skepper hom beveel; ook in sy politieke party! Slegs as dit in die politiek om die eer van God en die handhawing van die deur Hom gegewe kultuurnorme gaan, sal die mens nie verstrik raak in die verabsoluttering van een of ander politieke afgod wat hom op 'n politieke koers plaas wat in stryd met die ware aard van die staatsverband is nie.

8. SAMEVATTING

Vir vele sal hierdie laaste hoofstuk 'n akademiese „steen des aanstoots" wees. Dit kan ons ook verwyt word dat dit nie 'n „eg wetenskaplike" karakter vertoon nie. Desnieteenstaande wil ons dit stel dat ons, op wetenskaplike gronde, nie aan die noodsaaklikheid van juis hierdie hoofstuk kon ontkom nie.

Dit was noodsaaklik dat ons die weë na die religieuse perspektiewe sou open, want daarsonder sou ons ophelderingswerk betreffende die taak en funksie van die politieke party in die teken van 'n verskraalde insig gestaan het.

Samevattend poneer ons dan dat die Christelike burgerstaat aan die wêreldgeskiedenis die suiwerste neerslag van die normatiewe individualiteitstruktuur van die staatsverband lewer. Terselfdertyd sien ons dat elke kontemporêre burgerstaat, vanweë die religieuse versplintering van die mensegeslagte, 'n „toonbeeld" van die antitese tussen geloof en ongeloof is - ook op staatkundige terrein.

Teen hierdie agtergrond het ons inleidend die noodsaaklikheid van regering in die algemene belang beklemtoon, met die konsekwensies wat dit vir die aktivering van mondige politiek deur die politieke partye impliseer. Daarmee saam dan ook die opvoeding van die burgery in hierdie verband, en met alles wat dit vir 'n egte partywese in die burgerstaat impliseer. Sy voortbestaan is daarvan afhanklik.

Soos aangetoon, hou grootskaalse partyversplintering egter 'n bedreiging vir die voortbestaan van elke burgerstaat in - 'n gevaar wat slegs deur burgerlike solidariteit, veranker in Christelike beginselhomogeniteit, gestuit kan word. Daarom dan ook die noodsaak van Christelike partypolitiek tot behoud van die burgerstaat. Dit impliseer egter die behoud van 'n Christelik-beskawingsmondige burgers (minstens in oorwig) in elke lewenskragtige burgerstaat, omdat politieke mondigheid en verantwoordelikheid 'n integrale deel daarvan is.

Samevattend beteken dit saaklik dat ons die einde van die burgerstate, met hulle politieke partye, vinnig nader - hoofsaaklik as gevolg van humanistiese beskawingsverval - behalwe daar waar die Protestantisme as beskawingsvormende krag ook die staatkundige vesting met behulp van 'n Christelike partywese behou.

In pregnante sin is dit die funksie en taak, juis van die Protestants-Christelike politieke party, in die burgerstaat; sý onontbeerlike bydrae tot Christelike beskawingsvoortgang onder die hoede van 'n Christelike owerheidsbeleid, veranker in Christelike politieke beginsels.

L I T E R A T U U R L Y S

Boeke

- BARKER, E. Reflections on government; Oxford University Press, 1967.
- BERGSTRÄSSER, L. Geschichte der politischen parteien in Deutschland; Dr. Günter Olzog, München, 1952.
- BLONDEL, J. e.a. Comparative government; Macmillan, 1969.
- BRYCE, J. Modern democracies, Vol. I; Macmillan, London, 1923.
- BRYCE, J. The American Commonwealth; Macmillan, New York, 1914.
- CLOETE, J.J.N. Sentrale, provinsiale en munisipale instellings van Suid-Afrika; J.L. Van Schaik, Pretoria, 1964.
- DENGERINK, J.D. Critisch-historisch onderzoek naar de sociologische ontwikkeling van het beginzel der "Souvereiniteit in eigen kring" in de 19e en 20e eeuw; J.H. Kok N.V., Kampen.
- DE RUITER, A.C. De grenzen van de owerheidstaak in de antirevolutionaire staatsleer; J.H. Kok N.V., Kampen, 1961.
- DIEPENHORST, I.A. Christelijke politiek; J.H. Kok N.V., Kampen.
- DIEPENHORST, P.A. Ons isolement; J.H. Kok N.V., Kampen.
- DOOYEWEERD, H. A new critique of theoretical thought, Vol. III; H.J. Paris, Amsterdam, en The Presbyterian and Reformed Publishing Co., Philadelphia, 1957.
- DOOYEWEERD, H. De crisis in de humanistische staatsleer in het licht eener Calvinistische kosmologie en kennistheorie; W. Ten Have, Amsterdam, 1931.
- DUVERGER, M. Die politischen parteien; J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), Tübingen, 1959.
- FINER, H. The theory and practice of modern governments, Vol. I; Methuen and Co., London, 1932.

- GOODMAN, W. The two-party system in the United States; Van Nostrand, 1964.
- JACOBS, W.D. en ZINK, H. Modern governments; Van Nostrand, 1966.
- KOELLREUTTER, O. Die politischen parteien im modernen staate; Ferdinand Hirt, Breslau, 1926.
- KRÜGER, D.W. South African parties and policies; Human en Rousseau, Cape Town, 1960.
- MURRAY, A.H. Die volksraad (Die beginsels en vraagstukke van volksregering met besondere verwysing na Suid-Afrika); J.L. Van Schaik, Pretoria, 1939.
- NEUMANN, S. Modern political parties; University of Chicago Press, 1956.
- OWENS, J.R. en STAUDENRAUSS, P.J., e.a. The American party system; Macmillan, New York, 1965.
- RODEE, C.C., ANDERSON, T.J., en CHRISTOL, C.Q. Introduction to political science; McGraw-Hill, 1957.
- SCHATTSCHEIDER, E.E. Party government; Holt, Rinehart and Winston, 1942.
- SCHULZ, E.B. Essentials of government; Prentice-Hall, 1958.
- SOLTAU, R.H. An introduction to politics; Longmans, Green and Co., 1952.
- SPIER, J.M. Inleiding in de wijsbegeerte der wetsidee; J.H. Kok N.V., Kampen, 1950.
- VAN CALKER, F. Wesen und sinn der politischen parteien; J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), Tübingen, 1930.
- YANAGA, C. Japanese people and politics, John Wiley and Sons, New York, 1956.

Tydskrifte

Antirevolutionaire Staatkunde

- BERGHUIS, W.P. „De taak der overheid“, 1949.

- BRUINS SLOT, J. „Samenwerking op de breedst mogelijke basis?", 1956.
- DE JONGH, J.J. „Europese partijvorming en de antirevolutionaire partij", 1954.
- DONNER, A.M. „Partij en fractie", 1957.
- FROST, H. „Reformatorisch denken over de staat en christelijke partijpolitiek", 1958.
- GOUDZWAARD, B. „Economische politiek als beginzel-politiek", 1962.
- KNECHT, T. „Waarom hebben wij verloren?", 1956.
- KUYPER, F. „Christelijke politiek van A tot Z", 1967.
- RIDDERBOS, H. „Christelijke vryheid en politieke partijkeuze", 1955.
- VAN DER LAAN, H. „De weg naar een protestants-christelijke politieke party", 1959.
- Humanist (London)
- BROPHY, B. "The immorality of marriage", Nov. 1965.
- CARTER, A.M. "Social reforms in Sweden", Jun. 1965.
- Philosophia Reformata
- STRAUSS, H.J. „Nie-staatlike owerheidswerk in beskawingsamehang", 1964.
- Political Studies
- CAMPBELL, P. "An early defence of party", 1956.
- DAALDER, H. "Parties and politics in the Netherlands", 1955.
- LIPSON, L. "Party systems in the United Kingdom and the older Commonwealth...", 1959.
- OSTERGAARD, G. "Parties in co-operative government", 1958.

PANTER-BRICK, K. "Social class and political institutions", 1956.

The Ethical Record (London)

CLEMENTS, R. "The role of humanism today", Febr. 1965.

DAWN, A.F. "Religious instruction in schools", Febr. 1965.

Tydskrif vir Christelike Wetenskap

DURAND, J.J.F. "Beskawingsmondigheid in 'n tegniese en industriële eeu", Mei 1966.

STRAUSS, D.F.M. "Die denke oor die regte van die mens", 3e kwartaal, 1969.

VAN DER WATT, L. "Politieke drukgroepe - 'n kritiese benadering", 2e kwartaal 1969.

Ongepubliseerde werke

COETZEE, P.H. Partypolitiek in Suid-Afrika sedert 1910; M.A.-verhandeling, U.O.V.S., Bloemfontein, 1952.

STRAUSS, H.J. Christelike beskawing; klasdiktaat, ongedateer, Bloemfontein.

Politieke party (lewensvorm en beginselrigtings); klasdiktaat, (twee uitgawes: eerste ongedateer, tweede, 1961), Bloemfontein.

Staatsleer I-klasdiktaat; ongedateer, Bloemfontein.

Vakbondbeweging en westerse beskawingsverval, klasdiktaat, Bloemfontein (ongedateer).

ZIETSMAN, P.H. Demokrasie en diktatuur met toespitsing op die bestryding van die kommunisme; M.A.-verhandeling, U.O.V.S., Bloemfontein, 1954.

